

İhtiyar Çilingir (M.Şevket ESENDAL)

Koyunpazarı'nda bir ufacık dükkan; bir küçük ocak yanıyor, bir ufak çocuk körük çekiyor. İhtiyarlamış, küçülmüş, ak sakallı, küçük yüzlü bir adam, gözünde çifte gözlük, mini mini halkaları ateşte ısıtıp zincir bağlıyordu;

Ne hoş manzara, gözüm ilişti. Dükkanın önünde kaldım. Bir çilingir dükkanı. Ufak kilitler, eski zaman kapı halkaları, rezeler, menteşeler, hayvan zincirleri. Böyle ufak tefek şeyler yapıyor. Bunlardan pek çok da yapmış, dükkanın ötesine berisine asmış.

– Kolay gelsin usta.

– Kolayı başına gelsin!..

Bir tarafa dayanıp durdum. Adamcık, benimle hiç meşgul olmuyor göründü. Birer tarafı açık, ufak halkalar hazırlamış, bir halka takıp açık tarafını ateşe tutuyor, o hazır oluncaya kadar bir başkasını ateşten çekip ucunu, kemali dikkatle kapıyor, bir parça büküyor, onu tekrar ateşe verinceye kadar, evvelki hazır oluyor, böylece muntazam çalışıyordu. Emin olunuz ki, gayet dürüst ve muntazam bir zincir vücuda geliyor, bir cilası noksan kalıyordu.

Şüphesiz, eski binalarda gördüğümüz o müzeyyen edevat, böyle dükkanlarda, bu nezaketle, bu ihtimamla, bu kanaat ve feragatla işlenir, yapılırdı. Sanata böyle bir merbutiyet-i dindârâne vardı. Her şeyi inkar eden küfuk devresi gelmemiş olsaydı, şüphesiz bu güzel şeyler sönüp gitmeyecekti. –Lânet olsun o zamana ki, bütün mukaddesatı inkar ettirmiş, kanaatleri öldürmüştü, huzur ve rahatı söndürmüştü, demiri kaldırmış, yerine tenekeyi doldürmüştü.

Ben oradayken, gençten bir adam geldi. Elinde bir değnek vardı. Demirciye uzattı. Bu değneğin ucuna beş on halka geçirilecek. Bu genç adam, onunla, her sabah akşam bağa giderken, eşeği dürtecek.

Demirci anladı, ses çıkarmadı, duvardan üç beş halka aldı, sanatına vakıf bir adam sükunetiyle değneğe taktı. Lakin genç adam, usul hilafına, değneğin yan tarafına bir halka daha taktırmak istiyordu. Çilingirle aralarında mubahese başladı. Çilingir, “Olmaz, dedi, bunun usulü böyledir.”

Delikanlı usulü bozmakta ısrar ediyordu.

– Canım sen tak. Nene lazım...

– Takılmaz evladım... Ben kırk yıldır bu sanatı işlerim.

– Canım parasıyla değil mi? Sen takıver, ötesine karışma!

İhtiyar, belki ısrar etmeyip takacaktı; ancak “parasıyla” sözüne fena halde içerledi, daha ziyade bir şey demeyerek değneği genç adamın elinden aldı, eski taktıklarını da sökerek iade ettikten sonra,

– Biz para aşıkısı değiliz, var başka yerde yaptır, dedi.

Düşündüm kaldım. Para için işlemediğini iddia eden bu fakir ihtiyar, şüphesiz, sanatının aşığıydı. “Filan usta gitti, bu sanatı da götürdü” diyecekler diye, bu dükkanı bekliyordu. Onun nazarında filan şey filan şekilde yapılır, başka türüsü sanata saygısızlık olurdu. Bunu yıllarca, belki asırlarca ustalar böyle yapmışlar; öyle ya, onun arkasında bu yolda, bu erkanda gelmiş geçmiş ustalar, pirlere vardı.

Dükkanlarını halika ibadet der gibi açıp kapamışlardı. Sanat onlara bahşolunmuş bir kerametti.

Evet, bu adam para aşıklısı değildi. O, ustalarının postunda oturur bir sanat halifesiydi. O nasıl derse desin, işlediği sanatta, teraküm etmiş bir vedaat mevcut olduğunun kaili bulunuyordu. Selahiyattar olmayan bir adamın, parayla, onu tebdile ne hakkı vardı!.

Gödeli Mehmet (M.Şevket ESENDAL)

İhtiyar bir manavcıdan bir hikaye dinlemiştim; gayet sade, küçük bir hikaye. Fakat şimdiye kadar bakımsızlıktan onulmaz bir hale gelmiş bunca dertlerinden şu manavcıların hissesine düşen parçasının pek açık, pek acıklı bir tasviri olduğundan onu unutmam, saklarım.

Bu küçük hikayeyi size de nakledeyim; ama bilmem ki ondan benim duyduğum acıyı duyacak mısınız? Çünkü bunu siz benim ağzımdan dinliyorsunuz. Ben ise onu bir akşamüstü sular kararmış, ortalığa akşamın garipliği çökmüş bulunduğu bir zamanda bir ihtiyar, dertli babanın dilinden dinlemiştim.

Serin bir sonbahar akşamı idi. Yüksek, sert bir gündeğusu yeli limanın sularını karıştırıyordu. Eski köprüden yavaş yavaş geçerken, parmaklığın kenarına yığılmış bir kalabalık gördüm. Köprünün gözünde tıklımış, birbirine yaslanmış kurtulamayan mavnaları seyrediyorlardı. Tezce bir işi olmayanlar gibi ben de sokuldum. Dört beş, yüklü mavna kendilerini, vapurlardan, sulardan kurtaramıyorlardı. Mavnacılar ellerindeki kancalarıyla öteye beriye dayanarak ve birbirine bağışarak çıkmağa çalışıyorlar, fakat bir yandan rüzgarla sertleşen akıntı, karışan akıntı, bir yandan iskeleye yanaşmağa ve kalkmağa çalışan iki şirket vapurunun suları zavallıları bırakmıyordu ki, bir yol açılsın. Getirip birbirinin üstüne düşürüyordu.

Onların bu hallerini çektikleri meşakkatin bin türlüünü her gün görürsünüz. Bu adamcağızlar, denizlerle, rüzgarlarla, insanlarla boğuşurlar. Bereket versin Tanrı, ekmeğini alnının teriyle kazananlara, kuvvet, sabrı tahammül veriyor. Yoksa bu vapurların önünden kaçmak, her dakika şuradan buradan çıkıp eğleniyor gibi düdük çekerek bağırın, söğen Yunan romorkörlerinden sakınmak ve böylece bir yandan sular, rüzgarlarla uğraşıp bir yandan insanların insafsızlıklarından kurtulmak, korunmak çekilir dertlerden değildir.

Orada; gözümün önünden kurtulmak istedikçe birbirine karışan bu mavnalarda çalışan adamların ekmeklerini ne kadar güçlkle kazanabildiklerini görüyordum. Ve dalgın dalgın düşünürken arkadan bir romorkör yetişti. Sanki bu zavallılar isterlerse kaçabileceklermiş gibi, onlara muttasıl düdük çekerek az yolla yanaştı. O zamana kadar şirket kaptanlarına bağırın, yalvarın mavnacılar bu sefer buna döndüler, hem çalışıyorlar, hem “sokulma” diye bağırıyorlardı; fakat o hiç aldırmayarak mavnalardan birine dayanmağa başladı. Sular da yardım ediyordu. Mavnacı direğini indirmeğe vakit bulamadı; çatırdayarak kopup düşen seren az kaldı mavnanın içinde çalışan birinin başına iniyordu.

– Hüseyin, kafanı kolla...

Başımı çevirdim, baktım; Yanımda esnaftan ihtiyarca bir adam mavnacıya bağırıyor ve hayretle gördüm ki, bu zavallı ihtiyar ağlıyordu.

Şaştım, hiç böyle bir adamın ağladığını görmemiştim; fakat kendisinden bir şey sormayarak dalgın dalgın denizin kara sularına baktım.

“Ne olabilir, bu ihtiyar neden ağlar ki?” diye düşünüyordum. Bağrışa, çağrışa bin meşakkatle kurtulabilen mavnacılar çekildikten sonra halk da dağılıyordu. Kimse o zavallının ağladığının farkına varmamıştı. Gözyaşlarını yeniyile silerek o da çekilip gidecekti; ancak ben daha ziyade dayanamadım.

– İhtiyar niçin ağladın? diye sormuşum. Bana baktı, sonra tekrar gözlerini silerek cevap verdi;

– Bir oğlum vardı; aklıma geldi idi. Burada yiğit bir uşak kurban verdim.

– Oğlun boğuldu mu?

– Hayır, dedi, kurtuldu, ama elinden bir kaza çıktı. Gençlikle bir hata etti. Bizi batıran romorkörün kaptanını öldürdü. Mahpusa attılar, üç sene yattı, sonra öldü. O mahpusta inledikçe evde taze karısı içlendi, kocasının arkasından çok kalmadı. Şimdi bizde bir yetimleri var.

– Şimdi senin mavnın yok mu?

– Yok... Çocuk mahpusa girdikten sonra gediği sattık, şuraya buraya davaya verdik. Şimdi ihtiyar yaşımında başkasının mavnasında çalışırım.

Berber Köprü'yü geçip Karaköy'e gidinceye kadar bana hepsini anlattı.

Kendisine Gödeli Hüseyin, oğluna Gödelinin Mehmet derler imiş. Baba oğul bir mavnada çalışırlar imiş, babadan kalma Yağ Kapanı'nda bir gedikleri var imiş. Bir gün nasılsa rıhtım önünde bir yük meselesinden dolayı Yunanlı bir kaptanla aralarında bir kavga olmuş. Mehmet uslu, sessiz bir çocuk imiş. Babasını dinlemiş, kaptana bir şey dememiş. Fakat bu kaptan bundan sonra denizde, karada ne vakit Mehmet'i görse asılır, çatar, bindirir, sulara kaptırır, kah bir vapura sıkıştırır, kah ağız ile söylemedik söz komaz imiş.

Bir gün yine Galata'da bir tüccarın odasında rastgelmiş, Mehmet'e ağızına gelen hezeyanı etmiş. Gediğiniz kalkacak, ekmeğinizi elinizden alacağız, siz batacaksınız, demiş. Sizi bu halde komayacağız, biz de yük alacağız diye bağırılmış. Mehmet, bütün bunları babasına anlatmış;

– Tövbe, elinden bir kaza çıkacak, git uslulara, esnafa anlat, bir çaresine baksınlar, demiş? Ve o gece ekme yememiş, birkaç gün hep düşünmüş.

Hele bir gün onu kulübede kahya ile konuşur görünce bütün bütün düşünceye varmış. Esnafa, öteberiye sormuş;

– Bu herif kahya ile ne görüşüyor ki?

Hiç kimse bir şey bilmiyormuş.. Akşamüstü babasını bulmuş.

– Bu herif bugün kahya ile görüşüyordu, bunda bir iş var. Esnafın ekmeğini satacaklar, bir yiğın fukara burada aç kalacak. Ben karışmam, demiş.

Babası da gitmiş esnafa söylemiş; fakat değil şüphede etmek, bir hakikat bile olsa kahyadan hesap sormak kimin haddine düşmüş.

O zamandan sonra bu çocuk bunu dert etmiş.

Bir gün yine böyle hava sert esiyor imiş; vapur karnında geç kalmışlar. İskeleye yüklü dönerken o Yunanlı kaptan tam Köprü'nün gözünde gelmiş bindirmiş, duba bir yandan dayanmış, mavna da biraz viran imiş, su etmiş kaynamış. İhtiyar anlatıyordu;

– Ben romorköre sarıldım, çocuk da çıktı. Daha bir yana bakmadan şahin gibi atladı, kaptanı boğazından kaptığı gibi yere çaldı. Yunanlının kafası bir demire mi geldi ne oldu, canı çıkıverdi. Çocuğu içeri attılar, o yana bu yana savaştık, kurtaramadık. Mahkeme mahkeme derken on beş sene yedi gitti.

İşte ihtiyarın hikayesi bu kadarlık. Onun ihtiyar, acıklı haline yüreğim sızladı.

– Baba size esnaf bakmaz mı, dedim.

– Hayır o bir zamanmış. Ağalar toplanırlar, kayığı batana yardım ederlermiş. Hastasına, sağına bakarlar, yetişirlermiş. Şimdi nerede? Ağalar kendi işlerinin döndüğüne bakar, bildiklerini işlerler. Bir zaman orta sandığı yaptılar, herkes para verdi. Sonra bir gün açtılar, boş çıktı. Evvelleri ağalar lonca ederlerdi. Kahvelere haber gider, esnaf yığılır, uslular konuşur, gençler dinlerdi; ama o zamanın usluları hak yemezlerdi. Şimdi ağaların işi: Zora kaldıkça gene lonca ederler; ama kendileri söyler, kendileri dinler; ne baş var ne ayak...

– Esnaf bu halleri bilmiyor mu?

– Esnaf bilse de ne yapacak ki? Zaten esnaf korkar. Tahsildarlık onların elinde. Devlet tahsildarlığını onların eline bırakmış, bir şey desen tez elden bir kulp takar, kayığını bağlar, yolsuz ederler, nöbet vermezler.

İhtiyar, kendi haliyle, kendi diliyle şu esnafın haraplığını, perişanlığını, bozgunluğunu bana ne güzel anlattı.

Eski kaide, esnafın kadim kanunu yıkılmış ve yerine yeni hiç bir şey yapılmamış. Bütün bu zavallı esnaf beş on kişinin eline düşmüş ve ne yazıktık ki, hükümet de tahsildarlık demiş, kendi kuvvetini bunların eline bırakmış!..

Zavallıların ne fikiralarına verecek beş paraları var, ne kendilerini düşünecek halleri..

Şimdi bir yahır sahibi çıkıp yol gösterse, öteden ağalar karşı çıkacak, esnafı korkutacak. Şikayet edecek, 'Yanlışdır' diyecek. Çünkü onlar esnafın böyle kör, böyle sessiz kalmasını isterler. Halbuki dünya durmuyor, her gün yenileşiyor. Bu hal ile zavallı Gödelinin Mehmet'in düşündüğü doğru çıkacak, bu sanat elden gidecek, yabancıların, düşmanların eline geçecek. Demek Mehmet bütün bu dertleri görmüş, bunlardan korkmuş, fakat anlatamamıştı. Karaköy'de ihtiyardan ayrıldım.

Belki bugün bütün mavnacılar Gödelinin oğlunun nasıl olup bir adam öldürdüğünü, sonra bir dul kadın ile bir yetim bırakarak hapisyanede öldüğünü unutmışlardır. Bu, o kadar eski bir şey olmadığı halde daha o zaman bile ehemmiyetsiz görülmüş ve hatırlardan çıkmıştı.

Lakin ben günden güne çoğalan o romorkörleri gördükçe, o yabancı düşman gemilerinin çalıştıklarını ve biçare esnafın birkaç akılsız insan elinde günden güne perişanlığını, dağıldığını duydukça Mehmet'i unutamıyorum. Onun için ne zaman akşam sularında denizlere baksam onun ihtiyar babasının akan gözyaşlarını, sonra bilmemezlik ile yavaş yavaş batıp giden bir sanatın arkasından yetim kalan çocukları, dul kalan kadınları görür, dertlenirim.

Uyku (Sabahattin Ali)

İki arkadaşı Yıldızeli'nden Sivas'a gitmek için şosenin kenarında otomobil bekliyorduk. Akşam olmaya başlamıştı. Akıllının biri, gece yarısı gelen treni beklemektense sık sık geçen kamyonlardan birine atlamamızı tavsiye etmişti; ve biz bir buçuk saatten beri, yolun kaybolduğu taraflarda beliren her toz bulutuna ümitle bakarak bu "sık sık" tabirinden kaçır saatlik fasılaların kastedildiğini düşünmeye dalmıştık. Nihayet, ortalık adamakıllı karardıktan sonra iki projektör, toz bulutlarını aydınlatarak bulunduğumuz yere yaklaştı. Biz, yangından veya selden kaçan insanlar gibi, kollarımızı imdat işaretlerine benzeyen hareketlerle havaya kaldırıp bağışarak yolun ortasına atıldık. Makine hemen önümüzde durdu. Kısa bir pazarlıktan sonra elişer kuruşa şoförün yanına binmek hususunda mutabık kaldık.

Harekete geçer geçmez, münevver adamlara yakışır bir tecessüs* ve cahillikle ve birbirimizin sözünü keserek sıraladığımız suallerden çıkan neticeye göre, orta yaşlı bir yük beygiri kadar mazisi olan emektar kamyon, üç gün evvel Erbaa'dan kalkıp Turhal'a yük getirmiş ve orada Sivas'a gelecek şeker hamulesi bularak yolunu buraya kadar uzatıvermiş. Başımı çevirip ensemin üst kısmında heybetle yatan çuvallara bakınca içlerinde beyaz kristalleri görür gibi oldum ve otomobilin sarsıntısından mıdır, nedir, içime tuhaf bir bulantı geldi.

Şoföre;

"Başka müşterin var mı?" diye sordum.

Birkaç dakikalık bir sükuttan sonra başını hafifçe arkaya doğru atarak:

"Üç kadın var... Çuvalların üstünde yatıyorlar!" dedi.

Bu sırada başucumdaki çuvallardan şoför muavininin tamamlayıcı izahatı geldi;

"Yolda rastladık.. ne mal oldukları belli değil... Parayı peşin verdikleri için aldık!"

Kendisiyle aynı çuvalların üzerinde uzanan ve belki bacakları birbirine dokunan kadınların bu sözlerden alınabileceklerini asla düşünmeden konuşuyor, yılışık ve yorgun bir sesle onların kılık ve kıyafetleri, şekil ve suratları hakkında malumat veriyordu.

Bu sırada otomobil birkaç hızlı sarsıntı geçirdi ve muavin gevezeliği bırakarak gürler gibi bir sesle;

"Usta!" diye bağırdı.

Gözlerimiz hemen şoföre döndü. Onun telaş ile yerinden kımıldadığını ve bir eliyle gözlerini uğuştururken ötekiyle sımsıkı direksiyonu kavradığını gördük.

İki arkadaş bir şey anlamadan birbirimize baktık. Muavin yine izahat verti.

"Bir şey değil, merak etmeyin... İki gecedir uykusuz, bu akşam üçüncü gece olacak.... Ara sıra kendinden geçiveriyor."

Sonra, bahsettiği kimsenin duyup duymadığına ehemmiyet vermeyen o pervasız edasiyle ilave etti:

"Başımıza bir iş açmasın... Anafordan gümleriz vallahi! Pek dalarsa siz dürtükleyiverin."

Bu sefer yine birbirimize baktık, fakat bir şey anlamadan değil, lüzumundan fazla şeyler anlayarak...

Otomobil birdenbire durdu. Fenerler birkaç metre ileride, yolun solundaki bir çeşmeyi aydınlatıyordu. Şoför yayvan, uyku sersemi bir sesle bağırdı:

“Rahmi!”

“Buyur usta!”

“Koş, makineye su koy.”

Arkada bir hareket oldu. Bir teneke sesi geldi. Sonra deminden beri sesini işittiğimiz muavini ilk defa gördük. Hakikatte kendisini değil, yolculuğun ve mesleğinin ona verdiği maskeyi görmek mümkündü. Pudralı gibi beyaz kirpikleri ve saçları muhakkak ki, daimi değildi ve ter, makine yağı, benzin ve tozdan ibaret bir çamurla sıvanan yüzü herhalde aslında büsbütün başka şekil ve renkte olacaktı.

Tenekeyi çeşmeden doldurduktan sonra radyatöre boşalttı. Şoförün oturduğu yere yaklaşarak;

“Oldu usta!” dedi.

Açık ela gözlerinde yorgun, fakat hiçbir sebeple kaybolmayacakmış hissini veren keyifli bir ifade vardı. Bu aralık direksiyonun üzerine kapanarak bir müddet kestirdiği anlaşılan şoför yerinden sıçradı:

“Ha? oldu mu?... Kapağı iyice kapadın mı?” dedi.

Muavinin gözlerindeki neşeli ifade daha canlandı:

“Hepsi tamam usta!”

“Bir daha bak!”

Şoför başını tekrar direksiyona koydu. Muavin radyatör kapağını bir daha yokladıktan sonra, insafsız bir gülümseme ile;

“Tamam usta, tamam! diye bağırdı.

Şoför kurtuluş olmadığını anlayarak homurdandı ve başını kaldırdı. Kamyon, efendisinin homurtusunu biraz daha gürültülü bir şekilde tekrar ettikten sonra yola koyuldu.

Gece ilerledikçe şoförün uyku ile mücadelesi artıyordu. Ben doğrudan doğruya bir şey söylemeyerek;

“Bu yolda sık sık kaza olur mu?” yolunda kinayelere başvurdum.

Şoför anlaşılmasız bir cevap verdi, fakat muavinin yılışik sesi tepemizden duyuldu:

“Her zaman olmaz!...”

O zamana kadar mevcudiyetlerini hiçbir vesile ile belli etmeyen kadınlardan biri, ince, çatlak bir ses ve temizliğini kaybetmeye başlamış bir Orta anadolu şivesiyle sordu:

“Geçen gün malmüdürünün karısı nerede öldüdü?”

Muavin:

“Geçtik galiba!” dedi.

Şoför, uykusunun arasında tashih etti:

“Daha gelmedik ulan...”

Merakla sordum:

“Ne oldu? Bir kadın mı öldü?”

Bu suallerle şoförü alakalandırarak uykusunu açmak istiyordum.

Kesik cümlelerle vakayı anlattı. Arasına muavin:

“Hayır, öyle değil, şöyleydi!” diye düzeltmeye kalkıyor ve yolcu kadınların da iştirak ettiği bir münakaşa alevleniyordu.

Şoför:

“Karı zaten sinirlinin biriydi... Başına böyle bir iş geleceği belliydi!” dedi.

Muavin atıldı:

“Kocası da karıdan yangınmış... Şoförlere: Şunu bir hendeğe yuvarlayıp beni kurtaramazdınız!” dermiş.

Şoför omuzlarını silkti:

“Onu bilmem... Bir kere alıp Sivas’a götürdüm. O zaman, tenezzüh kullanıyordum. Yolda kırk defa arabayı durdurdu. Yüz adım gideriz, bağırır; şoför dur! mantomu çıkaracağım. Şoför dur! pudra çalacağım. Şoför dur! çok sarsılıyorum, başım döndü; azıcık bekleyelim... Bir daha tövbe ettim arabama almaya...”

“Canım, kaza nasıl olmuş?” diye söze karıştım. Muavin:

“Kamyonla Sivas’tan dönüyorlarmış.” dedi, “Kocası da berabermiş. Kamyon bizim Köse’nin arabası... On bir yaşında... Bir gün evvel yolda sağ tekerleğin rondo fırlamış, telle bağlamışlar... Sivas’ta tamir ettirmeden yolcu alıp geri dönmüşler...”

“Belediye arabaları muayene etmez mi?” dedim.

Muavin cevap vermedi. Şoför yan gözle beni süzerek:

“Belediye, maaş verecek parası kalmayınca, ceza yazmak için şoförlere yapıştır... Başka zaman rahat bırakır!”

Bir müddet sustuk. Şoför kendisini tekrar yakalamak isteyen uykudan silkinmeye çalıştı, fakat muvaffak olamadı ve muavin hikayesine devam etti:

“Karının yine siniri tutmuş. Yolda makineyi birkaç kere durdurmuş. Galiba işde bir sakatlık olduğu bu sefer fıkraya malum oluvermiş. Neyse, kocasıyla beraber şoförün yanında oturuyorlarmış. İşte böyle sizin gibi!”

Arkadaşımın ve benim bu tatsız teşbihten tüylerimiz ürperdi.

“Karı kapının yanındaymış. Makine ufak bir gürültü yapsa, aman şoför dur! diye bağırırmış. Bu sefer sahiden arkada bir çatırtı olmuş ve kadın kapıyı açtığı gibi kendini aşağı atmış..”

“Tekerleklerin altına mı gitmiş?” diye bağırdım.

“Hayır!” dedi, “daha beter... Arka tekerleğin rondo sahiden fırlamış. Araba yüklü olduğu için bu sefer lastik de patlamış. Karı makinenin yanında nereye kaçacağını

bilmeyip dururken araba sağa kaymış, karıyı amurluğuna takıp hendeğe atmış, kendi de üstüne devrilmiş..”

Sonra, hazin olmak isteyen bir ifade ile devam etti:

“Dakikasında gitmiş... Tutacak yeri kalmamış!”

Bir müddet evvel sesi duyulan kadın tekrar söze karıştı:

“Kocası üstüne ceketini örtmüş de durmadan ağlarmış. Köylüler diyiverdiler!”

Muavin itiraz etti:

“Yok canım... Ertesi günü herifi parkta gördüm. Kafayı çekmiş, gülüp duruyordu!...”

şoför, anlayışlı bir tavırla başını salladı:

“Olsun... Hem ağlar, hem güler... Karı bu... ldğne ağlarsın, yakanı kurtardığına sevinirsin!”

Uzun zaman hiç birimiz ağzımızı amadık. Otomobil alkalana alkalana ilerliyordu. Bir aralık karşımızda uzanıp kaybolan yolun kırk elli adım ilerde kesilip karanlığa karıştığını farkettim. Araba, o zamana kadar farkına varmadığımız bir süratle bu karanlığa doğru gidiyordu. Bir anda kendimizi bu karanlığın tam dibine gelmiş bulduk.

“Aman!” diye bağırarak direksiyona sarıldım ve sola kırdım.

şoför:

“Ha!” diyerek uykusundan uyandı ve fren yaptı. Sonra:

“Viraja gelmişsiz be!” diye homurdandı.

Projektörler kısa otlarla örtülü bir tarlayı ve hemen önümüzdeki derince bir hendeği aydınlatıyordu. Beyaz tozlarıyla parlak ve kirli bir kordele gibi uzanan şose solumuza doğru kıvrılıp gidiyordu.

Kendimi tutamayarak:

“Kendine gel yahu!... arabayı devirecektin!” diye bağırdım.

şoför, kabahatini bildiği için hafif ve özür dileyen bir sesle:

“Bir şey olmaz!” dedi.

Muavin, o garip bir alay gizleyen sesiyle:

“Devrilmezdik...” dedi. “n tekerlekler hendeğe beraber girerdi. Zınc der dururduk...”
Sonra daha keyifli bir sesle ilave etti:

“Yalnız araba sarsılıp arka tekerlekler havaya kalkınca şeker çuvalları ensenize inerdi!..”

Başımı çevirip ters bakışlarla bu mnasebetsize haddini bildirmek istedim, fakat karanlıktan ve üzeri damgalı birkaç çuvaldan başka bir şey görmedim.

Bundan sonra uyku, şoför ve makine arasında müthiş bir mücadele başladı... Zavallı adam üçüncü uykusuz geceyi de yarılamağ üzereydi ve direksiyondaki elleri titriyordu. Birkaç kere kendisini tutup uyandırmak icabetti. O zaman yalvaran gözlerle yüzümüze bakarak:

“Müsaade edin, şurada durup on dakika uyuyayım... sonra gideriz!” dedi.

Ben razı oldum. Arkadaşım daha tecrübeliydi:

“Olmaz” dedi. “Bir uyursa yarın öğleden evvel uyanmaz, zorla uyandırırız büsbütün sersemeler ve başımıza iş açar... Uyutmayız ve yolumuza gideriz!..”

Makine birdenbire durdu ve şoförün sesi duyuldu:

“Rahmi... makineye su koy!”

Hakikaten kenarda sicim gibi akan bir çeşme vardı. Gecenin sessizliğine ince ve ürpertici bir şırıltı yayılıyordu. Şoförün başı direksiyona düşmüş ve hareketsiz kalmıştı.

Aynı şey iki, üç kilometrede bir tekrara başladı. Adamın uykusuz ve yarı kapalı gözleri yolun sağında veya solundaki en küçük bir çeşmeyi bile kaçırmıyordu. makine zınk diye duruyor ve o sarhoş ses benzin kokusuna ve toz bulutlarına karışarak:

“Rahmi...” diye gecenin duvarlarına çarpıyor, akisler yapıyordu.

Şoför kendisini her uyandırışımızda o yalvaran bakışlarıyla; “Müsaade edin, beş dakika uyuyuvereyim!” cümlesini tekrar ediyordu.

Bir aralık yine durduk. İki tarafıma dikkatle baktığım halde çeşme falan göremedim. Buna rağmen meçhul bir istikametten gayet hafif bir su şırıltısı geliyordu.

“Rahmi... makineye su koy!”

“Demin koyduk ya usta!”

“Sus be... yol fena... motör kızıyor!”

Yol birçok şoförlerin; “çok güzel” dedikleri virajsız, yokuşsuz, sadece çakılları fırlamış bir şose idi ve uykusuz adam iki üç dakika kestirebilmek için bu basit yalana baş vuracak kadar harap haldeydi.

Rahmi tenekesiyle beraber inip yolun kenarında çeşme aramaya başladı. Ortada böyle bir şey yoktu. Nihayet sol taraftaki bayırdan ve kuru otların arasındaki çamurlu bir mecradan aşağıya, şosenin hendeğine süzülen zavallı bir su akıntısını keşfetti. Kocaman tekneyi buradan doldurmak imkansızdı, fakat maksadın radyatöre su koymak değil, birkaç dakika durmak olduğunu anlamışa benzeyen Rahmi, avuçlarını doldurup tenekeye boşalttı, makinenin etrafında bir takırdadı ve artık kendisini de sarmaya başlayan bir yorgunlukla, uyuşmuş bacaklarının üzerinde sallanarak o insafsız cümlesini haykırdı:

“Tamam usta!..”

Şoför bu sefer uyanacağı benzemiyordu. Kasketinin altından fırlayan, tozdan bembeyaz olmuş saçları direksiyonun üzerine serilmişti. Kafasına odun yemiş biri gibi, tamamiyle kendinden geçmiş bulunuyordu. Muavin tekrar etti:

Hadi usta, tamam!”

Bunun da fayda etmediğini görünce ben işe karıştım, şoförü dürttüm:

“Hadi bakalım... uyan... az kaldı!”

Ne kadar kaldığını kendim de bilmiyorum, sadece zavallıya biraz gayret vermek istiyordum.

Şoförün başı kalktı:

“Gidemeyeceğim beyim!” dedi ve tekrar önüne düştü.

Arkadaşıma baktım. Yüzünde hiç insaf yoktu. Sert bir sesle;

“Gidemeyeceğim olmaz... Kalk, yüzüne biraz su vur, açılırsın!”

Şoför kıınıldadı, yanındaki kapıyı açtı. Uykunun, her uzvuna nasıl ağır taşlar halinde çöktüğü bütün hareketlerinde görülüyordu. Ayakları mevcut olmayan taşlara takılarak hendeğin kenarına kadar sendeledi. Orada biraz durdu. Karşısındaki suya kadar gitmek kendisine herhalde pek mühim ve güç bir yolculuk gibi görünüyordu. Nihayet yavaşça olduğu yere çöktü eliyle bize doğru bir işaret yaparak;

“Müsaade buyurun beyim... beş dakika uyuyayım!” dedi ve oraya, tozların içine boylu boyuna uzandı.

Çaresizlik içinde arkadaşımınla birbirimize bakiştık. Beş dakika, on dakika, yirmi dakika bekledik. Rahmi tenekesini yerine koyup çuvalların üstüne çıkmıştı. Ne onun, ne yolcu kadınların sesi duyulmuyordu. Sadece kuru otların ve çamurların arasından süzülüp hendeğe akan ve orada, kireçli topraklardan bozkırın kuru bağırına sızan suyun mırıltısı vardı. Ne kadar süreceğini bilemediğimiz bu bekleyişten bizi karşı tepelerden birdenbire beliren iki projektörle bir motor gürültüsü kurtardı.

Daldığı uykudan top seslerinin bile uyandıramayacağı sanılan şoför hemen yerinden fırladı, gözlerini uğuşturarak yerine geçip oturdu. Hayretle sordum:

“Ne oldu?”

“Makineyi kenara alayım, karşıdan araba geliyor!”

“Nasıl farkına vardın?”

“Dünya yıkılsa haberim olmaz ama, motorun sesini cenazem bile duyar!”

Projektörleri görünen araba bizi müthiş bir toz bulutu içinde bırakarak yanımızdan geçip gitti. Yolumuza devam ediyorduk. Yuttuğumuz benzin buharı ile toz bizi de sersem etmişti. İki saat sürdüğü söylenen yolu, altı saatten beri bitiremiyorduk. Vakit gece yarısını geçmişti. Uyumaktan ve böylece şoförü başıboş bırakmaktan korkuyorduk.

Oldukça dik bir yokuşu çıkıp bir müddet ilerledikten sonra şoförün dalmak üzere olduğu uykudan silkinip gözlerini uğuşturduğunu farkettim. İleri doğru bakıyordu, ben de gözlerimi kısarak baktım, tozlu camdan başka bir şey göremedim.

Araba tekrar durmuştu. Eskisinden daha harap, ancak duyulabilir bir sesle şoför;

“Rahmi!” dedi.

Arkadaşım elini sırtımdan uzatarak şoförü dürttü;

“Bırak... bu çeşmenin suyu yoktur, boşuna oğlanı indirme...”

Sonra bana döndü:

“Haydi, Sivas göründü. Başımıza bir iş gelmeden inip yayan gidelim!”

Kapıyı açtı, aşağıya atladık. Projektörün ışığında cebimden bir lira çıkardım. Bu sırada tekrar önüne kapanmış bulunan şoföre:

“Al paranı!” dedim.

Ses yoktu. Dürttüm:

“Alsana yahu... Parayı vermeden giderim ha!”

Başını zahmetle kaldıran şoförün üzerinde bu tehdit hiç bir tesir göstermiş benzemiyordu. Yüzlerce kiloluk bir ağırlık taşıyormuş gibi aşağıya çekilen elini uzatarak:

“Siz sağ olun beyim!” dedi.

Başını tekrar direksiyona yerleştirirken avucundaki yeşil banknotun ayaklarının ucuna düştüğünü gördüm. Yavaşça kapıyı kapadım.

Kamyonun arka tarafına dolanarak şeker çuvallarının üzerindeki karanlığa baktım. Birisini uyandırmaktan korkuyormuş gibi hafif bir sesle:

“Rahmi!” dedim.

Cevap veren olmadı. Ortalıkta en ufak bir hareket ve ses yoktu. Otomobil, taşıdığı canlı mahluklar, şeker dolu çuvallar ve her tarafına yapışan tozlarla birlikte derin bir uykuya dalmıştı. Yalnız soğumakta olan motordan, yapraklar üzerinde dolaşan böceklerin ayak sesine benzeyen çatırtılar yayılıyordu. Projektörlerin ışığı, yolun üzerine dağılmış gibi duran taş parçalarına boylarının iki, üç misli gölgeler veriyor ve kesik kesik nefes alıyormuş gibi titriyordu. Arkadaşımın kolkola girerek uzaktan tek tük pırıltıları görünen şehrin yolunu tutunca bu ışık sırtımıza yapıştı, gölgemizi uçsuz bucaksız karanlıklara kadar uzattı ve biz ensemizde hissettiğimiz bu yapışkan elden kurtulmak için adımlarımızı hızlandırdık.

Selam (Sabahattin Ali)

Yatağın içinde dönerek güneşin yüzüme vurmayaacağı bir köşeye kaçtım. Faydasız! Birkaç dakika sonra keskin bir ışık beni olduğum yerde buluyor ve yüzümü, ense mi yapışkan bir tere boğuyordu. Bu sırada yattığım otelin altındaki kahvenin gramofonu da uykuya devam yolundaki son irademi kırdı. Boğuk sesli bir hânende avaz avaz:

Gözlerine sürme çek,

Kına yak parmağına!

diye bağıırıyordu.

Kalktım, giyindim ve beni bu küçük kasabada alıkoyan serseriliğe için için güldüm.

Bursa'da bir ahababı görmek ve bir müddet edebiyattan başka mevzularda konuşmak için yola çıkmıştım. Yalova'da oldukça rahat bir kamyonu yerleşmiş ve bir sürü tehlikeli ve güzel kıvrımlardan sonra orhangazi “namı diğer Pazarköy”e gelmişim. Bu küçük kasabaya inerken uzaktan gördüğüm İznik gölü beni garip bir cazibe ile kendine çekti. Hiç sebep yokken otobüsü kaçırdım ve burada kaldım. Muayyen kaide ve mantıklara tabi olarak geçen hayatımda bu güya mühim bir kahramanlık.

Fakat, menfaatlerin, ince hesapların emir kulu olmaktan kurtulmanın ve aklıma eseni yapıvermenin verdiği rahatlık ve gururun ömrü uzun sürmedi. Daha uğruna yolumdan kaldığım İznik gölüne giderken canım sıkılmaya başladı. Göle yaklaşınca yolu şaşırarak sazlıklar, bataklıklar arasında kayboldum. Güç hal ile ulaştığım sahil de bana fevkalade bir manzara arzemedi. Her büyük su kıyısı gibi bir miktar kum, bir miktar çakıl ve rüzgarın şiddetine göre dalgalanan manasız bir satıh! Yegane yenilik, bu suyun tuzsuz olduğunu bilmekten ibaretti.

Tekrar yolu kaybetmekten korkarak acele kasabaya döndüm. Ortalık kararmış, birkaç dükkanda sönük petrol lambaları ve konduğum otelin altındaki kiraathanede, ziyası yükselip alçalan bir lüküs yakılmıştı. Önünden geçtiğim bir aşçı dükkanının camekanı iştahımı kapamaya kafi geldiği için kahveye oturup bir çay ısmarladım ve bir miktar peynirle biraz üzüm getirttim. Bu sırada kendi kendime:

“Bende sahiden akıl yok...” diyordum. “Uzaktan erimiş kurşun gibi parladığını gördüğüm bu su beni yolumdan alıyıyor. Düşünmüyorum ki, o su, ancak uzaktan çok güzeldir. Onunla yakından temas etmek, bir sürü küçük fakat yekunu büyük münasebetsizliklere katlanmaya mecbur olmak demektir. Yaşım otuzu geçti. Bu manasız heveslere oyuncak olmanın bir macera telakki edileceği yaş değildir. Küçük şeyler için büyük fedakarlıklarda bulunmayı kabadayılık telakki edecek değilim ya?”

Gece ilerledikçe canımın sıkıntısı daha çok artıyordu. İçimde, bir alışverişte aldatılmış olmanın ezgisi vardı. Mermer masaların üzerinde, yıpranmış bir halde, o günün gazeteleri yatıyordu. Sabahtan beri iskelede, vapurda, Yalova’da, hatta otobüste evirip çevirerek gözden geçirdiğim sahifeleri bir kere daha karıştırdım. Uzak köşelerden birinde kağıt oynayan üç memura gözlerimi dikerek yüzlerinden karakterlerini okumaya ve hiç olmazsa bu şekilde istifadeli bir iş yapmaya çalıştım. Fakat yaptığım işin onların ruhlarını okumak değil, kendi basit muhayyilemin uydurduğu şeyleri o şahıslara yamamak olduğunu pek çabuk farkettim. Kalkıp odama çıktım.

Sabahleyin beni uyandıran güneş, daha evvel bütün odayı dolaşmış ve her köşeyi ayrı ayrı kızdırmışa benziyordu. Derhal yataktan atlayarak giyindim. Çantamı kapattım ve sokağa fırladım. Ortalıkta, zaman zaman esen rüzgarın kaldırdığı tozlardan başka hareket yoktu. Yıkık bir caminin nasılsa ayakta kalmış olan bir minaresi duvarlar üzerinde çıkan bir yabani incir ağacıyla sarmaş dolaştı. Bir eskici, örsünün üstünde uyukluyor, yan sokaklardan birinde iki çocuk, pis bir su yolunun önünde topraktan bentler yaparak oynuyordu. Kahvenin gramofonunda, zavallı bir kadının sesi;

“Çıkmam Allah etmesin meyhaneden..”

diye yırtınıyordu. Bursa’ya geçecek otobüslerin gelmesine daha bir saatten fazla vakit vardı... ve ben, ruhu olmayan bu kasabadan kaçmak için can atıyordum.

Bu sırada karşıma çıkan bir berber dükkanı, istemeden elimi yanaklarımda dolaştırdı. Epeyce sakallı idim. İstanbul’dan gelecek olan zarif otobüs yolcularının arasına bu kılıkla binmek istemezdim. Benim buradan değil, kendilerinden olduğumu bir bakışta anlamalıydılar. Otele tekrar girip çantamı açmak, sıcak su isteyip tıraş olmak, sonra takımları yıkayıp yerleştirmek bana o kadar güç geldi ki istemeye istemeye bu dükkana yöneldim.

Berber:

“Buyurun” dedi ve fazla iltifat etmeden bir çekmecedен peşkir çıkarmaya, bir musluktan sıcak su almaya koyuldu.

Önümdeki uzun mermer masanın üzerinde, sinek pislemesine engel olmak için pudra ile damgalanmış yaldızlı çerçevesi büyük bir ayna vardı. Aynanın camı üzerinde istedikleri gibi faaliyet göstermelerine müsaade edilmeyen sinekler bu yaldızlı çerçeveye o nisbette fazla kıymışlardı. Aynanın önünde ve masanın mermeri üzerinde, aynı şekilde sineklerin taarruzuna uğramış, çoban kolonyası şişeleri ve üzerlerinde Almanya imparatoru palabıyıklı Wilhelm ile melaike yüzlü karısının resimleri bulunan iri pudra kutuları duruyordu. Duvarlarda, mahut sineklerin tahribinden kurtulamamış renkli resimler vardı. Bunlar, yeldeğirmenleri ve kanallarıyla bir Hollanda ovasını, mağmum* yüzlü ve ağır yürüyüşlü ziyaretçileriyle bir orman kilisesini ve general Trikopolis’in kılıcını teslim edişini gösteriyorlardı.

Berber kır saçlı, hafif çiçekbozuğu, seyrek bıyıklarının arasından temiz dişleri görünen kırk, kırk beş yaşlarında uzun boylu ve zayıf bir adamdı. Uzun boynunu ikide birde sağa sola büküyor, daima bir şeye hayret ediyormuş gibi kaşlarını kalkık tutuyordu. Bu yüzden alını hep buruşuk duruyor ve çehresi daima mühim meseleleri düşünüp halleden bir devlet adamı ifadesi alıyordu.

Önüne oturup yüzümü ellerine bıraktım. İki avucunun bütün genişliğiyle yanaklarımı ovalamaya başlamıştı ki, dükkanın kapısı önünde dokuz yaşlarında bir kız çocuğu peyda oldu.

Kapının eşiğine gelip sırtını duvara dayadığını ve hiçbir şey söylemeden beklediğini pudralı aynada görmüştüm. Sarı saçlı başını önüne eğmişti. Ayağındaki nalınların kayışından, biraz kirli, fakat muntazam parmaklar çıkıyordu.

Berber masanın çekmecelerinden birini açarak içinden bir miktar para aldı ve çocuğa verdi.

“Al kızım, Feride, kardeşlerin nasıl? Validen iyi mi?” dedi.

Kız bütün bu suallere evet makamında başını sallayarak cevap verdi ve hemen uzaklaştı; berber işine devam etti.

Ben merak etmeye başlamıştım. Evvela kendi kızı zannettiğim bu çocuğun çekingen ve durgun hali bana garip geldi. Berberin tavrı sormaya cesaret vermediği için muhtelif ihtimalleri düşünerek kendim bir neticeye varmak istiyordum. Evvela; Herhalde kendi çocuğu, fakat karısından ayrılmış olacak! dedim. Sonra akrabası olması ihtimalini hatırladım. Nihayet düşünmekten vazgeçtim.

Fakat pek az sonra kızın, başı önünde, sessiz bekleyişi tekrar kafamda canlanıyor ve beni rahat bırakmıyordu.

Usturayı yüzümden uzaklaştırdığı bir sırada;

“Kızın mıydı?” diye soruverdim.

“Hayır!”

Sükut.

Berber yüzüme yetişmek için adamakıllı eğiliyor ve uzun kollarıyla havada büyük hareketler yapıyordu. Yüzümü yıkamak için piriç leğeni sıcak suyla doldurmaya gitti. Sırtına doğru tekrar sordum:

“Dilenciye benzemiyordu!”

Çocuğa verdiği paranın, bir dilenciye verilen cinsten olmadığını, otuz kırk kuruş’a yakın bulunduğunu görmüştüm.

Leğeni getirip gırtladıma dayarken;

“Dilenci değil!” dedi.

Bir çekmecedden bir havlu çıkararak yüzümü kurulamaya başladı.

İşini bitirip bana saatler olsun” dedikten sonra: “Bizim berber Yusuf’un kızıydı o!” diye ilave etti.

Bunu söylerken kaşlarını kaldırdığı için berber Yusuf’un mühim bir adam olduğuna hükmettim.

“Kim bu berber Yusuf?”

Karşı tarafta, kepenkleri kapalı küçük bir dükkan gösterdi:

“Şurada dükkanı vardı!”

“Ne oldu?”

“Sorma!”

Cevap verirken işine devam ediyor, havluları devşiriyor, leğenin suyunu köşedeki bir gaz tenekesine boşaltıyordu.

Pek hakiki olmayan bir merakla ve cansıkıcı bir hikaye dinlemekten korkarak:

“Öldü mü” dedim, “Bu berber Yusuf?”

“Yok canım, aldı başını gitti!”

Ev kavgası, komşu kavgası, tarla kavgası... Bir sürü ihtimal kafamdan geçti ve “Eyvah!” dedim. “Hikaye galiba zannettiğimden daha manasız!”

Elimi cebime atarak para vermeye ve çıkmaya hazırlandım. Berber:

“Otobüslere daha vakit var. Otur da sana şu Yusuf’un meselesini anlatayım. Allah insanın aklını başından almasın yoksa!” dedi.

Adeta emreder gibi söylemişti ve yüzünün hakim tavrı, alnının buruşukları beni itaate sevketti. Otobüs beklediğimi nereden bildiğine de ayrıca hayret ettim.

“Kık yaşında adamın akli başında oturmazsa işte böyle olur” diye başladı. “Üç çocuğunu da gözü görmedi, gül gibi ailesini de gözü görmedi, yirmi beş senedir ekmek yediği dükkanın kapısını çekti gitti.”

Sözlerinin beni pek fazla meraklandırmadığını görünce biraz canı sıkılmış gibi devam etti:

“Aşağı yukarı bu zanaata beraber başladık. İkimiz de çıraklığımızı Bursa’da yaptık. Elimiz usturaya, makasa yatınca gelip burda birer dükkan açtık. Hamdolsun, geçinip gidiyorduk. memleketi gavur aldı, kasabayı yaktı, biz kaçtık, şurda burda süründük, yine geldik, işimize başladık. Hepsi bir varmış bir yokmuş. İyi gün de, kötü günde düş gibi geçip gidiyor. Ben evlenmedim, kısmet değilmiş. Artık hovardalık yapacak halimiz

de kalmadı. Yusuf evlendi. Şurdan, Büyükköyden bir Çerkes kızı aldı. Üç tane de çocuğu oldu.”

Karşımda bir iskemleye oturup bacaklarını birbirinin üzerine atmış ve sonra düğüm yapar gibi dolaştırmıştı. “Büyük kızını gördün: Tam anası... Ötekiler oğlan. Allah başışlasın. Kıymetini bilen için dünyaya bedel... Ve lakin, bizim Yusuf’un akli yerinden gitmeye bahane aramış. Hiç de umulmazdı. İşinden gücünden başka şeye baktığı yoktu. Baksa da ne görecektir? Dün akşamdan beri sen buradasın, bakındın bakındın da ne gördün? İşte efendim, böylece geçip gidiyorduk. Derken iki üç ay evvel buraya bir kumpanya geldi. Kahvenin camlarını kara perdelerle örtüp orada oyunlar vermeye başladı. Bizim gibi adamın orada ne işi var? Yalnız kızlar iki üç günde bir gelip saçlarına maşa vurdururlardı. Allah bereket versin, beş on kuruşları nasip olurdu. Günün birinde baktım, kızlardan biri işini bitirince çekip gideceğine Yusuf’un dükkanında oturup yarenlik ediyor. Allah Allah! dedim. Yusuf’un da konuşacak lafı olur mu? Kız da ona söyleyecek ne bulur? Benim gibi biri... Üstelik tepesinde saç da kalmamış. Bir gün, iki gün, kız öğlen demiyor, akşam demiyor, Yusuf’la oturup bakışıyor. Bir gün ne göreyim, Yusuf evden sazını getirmiş. Güzel çalardı ha, delikanlılığımızda az mı ahenkler yapmıştık hovardalıkta az mı saz paralamıştık. Ama senelerden beri eline aldığı yoktu. Dediğim gibi, bir gün dükkana getirmiş, tıngırdatmaya başladı. Bir gün, iki gün, arkası gelmez. baktım kız da yavaş sesle okuyor. Ahenk yolunda. Burada ne müşteri olacak? Akşama sabaha birkaç memur, pazardan pazara birkaç köylü... İş yok, vakit çok. İnsan bundan azarmış zaten. Bir gün Yusuf’u çektim yanıma. Ülen, dedim ne olacak senin halin? Ne var ki? dedi. Daha ne olsun?... Güpegündüz koynuna alacak değilsin ya? Halinden utan! Yusuf bir kızardı. Aman, emmi oğlu, ağzına aldığın lafa bak. Şart olsun eli elime değmedi. Yarenliğimden hoşlanıyor herhalde... Bir iki de köy deyişi çalıyorum, gülüp: Sağol Yusuf ağa! diyor. O kadar... Böyleleri bize bakar mı?... Ama bunu derken içi de kan ağlıyordu. Neyse ki umudu yoktu. Arasına kız dükkana uğramayıverirdi. Hani gece oyundan sonra efendiler ahenge götürürlerdi de sabaha kadar kızlara içirip oynatırlardı, ondan. Böyle zamanlarda Yusuf’un hali pek perişan olurdu. Melil melil önüne bakar, sazına dokunur, müşteriye itibar etmezdi. Birinin yüzünü kesiverecek de başına dert alacak diye korkardım. Arada benim dükkana bir uğradı. Ne haber senin avrattan deyince: Bırak şu kahpeyi! diye celallanır, amma akşama doğru kız gelince sazını kucağına alıp boynunu büke büke çalardı. Her hallerini göürdüm; dükkanı ayna gibi karşımda... Yusuf yavru kuzu gibi kariya baktıkça domuzun kızı da sırtıp oynayırdı. Ama Yusuf’un dediğine bakılırsa pek halden anlarmış. Onun babası da berbermiş. Altı aynalı dükkanı varmış. Sekiz kardeş oldukları için bunlara bakmazmış. Kız da ekmeğini bu yolda aramış. Nasip buymuş.

“İlle günün birinde işler bozuluverdi. Bizim deli Yusuf bir akşam duramamış, kafayı çektiği gibi tiyatroya dayanmış. Geçmiş en öne kasılmış. Karı onu orada görünce bir şaşırılmış. Sonra gözünün ucuyla bir selam çakmış. Yusuf kendini tutamayıp Aaaaah! diye bir bağırılmış. Kız bunun üzerine şöyle bir daha başka türlü göz atmış. Yusuf büsbütün kendini kaptırıp, ‘Kurban olayım!’ diye çağırılmış. Kaymakam köşeden işaret edince Yusuf’un kolundan tutup dışarı atmışlar.

“O günden sonra kız bir daha Yusuf’un dükkanına gelmedi. Herhalde rezillikten korktu. Kart adamın sevdalısı tatsız olur, yapıştıkça yapışır. Öyle ya!.. Zaten çok da kalmadılar, üç beş gün sonra çekip Bursa’ya gittiler. Yusuf o gecedен sonra kendini bıraktı, adamakıllı zebun oldu. Halinden korkmaya başladım. Kızı para istemeye dükkanın kapısına gelince bir bağırır, yedi mahalleye duyururdu. Kızcağız da, hani şu az evvel buraya gelen, gözünü silip eve kaçardı. Ama çok sürmedi. Beş on günde

Yusuf kendine gelir gibi oldu. Bir gün dükkana uğradı; Bizdeki de akıl mı ya? dedi, öyleleri bize bakar mı? Gönül eğledi gitti.. Yalnız dilleri pek hoştu. Dargın kaldığıma yanarım! dedi. Durdu, durdu: Kim bilir şimdi nerededir, kimlere tatlı dil döküyordur? diye içini çekti. Yusuf, aklını başına topla, evine, ailene mukayyet ol, dedim. Allah bilir ya, yürekten söylemedim. Biz de gönül hali nedir biliriz. Sevdalıya pend* vermesi kolaydır. Gel de sevdayı çekene sor. Ama dediğim gibi, Yusuf kendini çabuk topladı. Çoluğuna çocuğuna bağırılmaz oldu. Kızın lafını etmedi. Bir gün baktım, sazını da evine götürmüş.

“Eh, artık bu da geçti diyordum. Bir gün Yusuf’la benim dükkanda oturup konuşuyorduk. Bana bak Yusuf, dedim, insan hali işte böyle. On beş günlük ömrü on beş seneye sığdıramazsın da, on beş senelik ömrü on beş günde yaşayiverirsin! Aldırma, Allah ömür verir de sakalımız ağarır, belimiz bükülürse karşı karşıya oturur, bugünleri anıp söyleşiriz. İnsanın iyi günü de kötü günü de geçer, elverir ki bugünlerden anacak bir şey kalsın! Yusuf başını salları, içini çekerekdi. Lakin gönlünün derdi kalmamıştı, her halinden belliydi. İşte o sırada içeri bizim Kara Hakkı girdi. Hoş geldin, Hakkı, işler nasıl? dedim. Ortalarda görünmedin, deliğe girdin sandık... Kara Hakkı pek köyde durmaz, Bursa, Balıkesir, İzmir’e kadar dolaşır keyif satardı. Senin anlayacağın esrar götürürdü. Bizim buranın kendirinden çok ala esrar çıkar ha! Hakkı; Aleykümselam dedi. Yusuf’u görünce; Aman üstümde kalmasın, Yusuf ağa, sana selam getirdim! dedi. Yusuf bir sarardı. İçine doğmuş garibin.. Kimden? dedi. Hakkı güldü. Malın gözü imişsin ya, Yusuf ağa, hiç senden ummazdım. hiç de fena karı değil! dedi. Sonra anlattı. Balıkesir’den gelirken susurlukta bir handa kahve içiyorlarmış. Bursa’dan Balıkesir’e giden bir kumpanyaya raslamışlar. Şundan bundan konuşurlarken Hakkı’nın Orhangazi’li olduğunu, şimdi de oraya gittiğini duyan bir karı: aman, orda berber Yusuf vardır, tanır mısın? demiş. Hakkı, Yusuf’u kim bilmez? deyince, Yusuf’a benden çok selam et! demiş. Adını da söylemeyip, sen selamımı diyiver, o bilir! demiş. Hakkı işin alayında, hem anlatıyor, hem gülüyordu. İkide bir Yusuf’un dizine vurup: Yaman adammışsın Yusuf Ağa, karı durdu durdu sana selam etti. Kamyona binip tozun toprağın içinde kaçarken bile kafasını camdan uzatıp: Aman Yusuf’a selamımı unutma! diye bağırırdı, diyordu.

“Yusuf sesini çıkarmadı. Ben Hakkı’nın tıraşını bitirinceye kadar bir yeryüzüne, bir gökyüzüne bakıp oturdu. Hakkı’nın arkasından, bir söz bile demeden çıktı, dükkânına gidip kepenkleri indirdi, kapıyı kilitledi. Tekrar benim dükkânıma geldi. Anahtarı uzatıp: Al Emmioğlu, bu sende kalsın. Selamımı aldım, gayri buralarda duramam. Herhalde onu bulmalıyım! dedi. Aman Yusuf, etme Yusuf! demeye vakit kalmadan çekti giti. İşte o gidiş.”

Birbirine doladığı uzun ve ince bacaklarını açtı, bana doğru uzattı. Kocaman ve ökçeleri basık ayakkaplarının burnu adeta diz kapaklarıma kadar geliyordu. Düşünceli bir tavırla başını sallayarak:

“Çoluğu çocuğu ortada kaldı” dedi. “Bu kadar sene karşı-be-karşı esnafılık ettik. Aynı zanaatin ekmeğini yedik. Onlara bakmak bize düştü artık!”

Sonra, gözlerini karşı dükkana dikti. Biraz düşündü. Hakikatleri olduğu gibi görmekten ve söylemekten hiçbir korkusu olmayan insanlara mahsus bir açıklıkla ilave etti:

“Hem Yusuf dükkânını kapatıp gidince onun müşterisi de bana kaldı. Çocuklarının nasibi bana devroldu. Onların nafakası boynumuza borçtur.”

Söyleyecek bir söz bulamayarak etrafıma bakındım. Otelin önünden gelen motör sesleri otobüslerin geçmeye başladığını haber veriyordu. Acele tıraş parasını vererek sokağa fırladım. İçimde tuhaf bir utanma vardı. Güzel bir manzara için bir günlük itiyadımı değiştirmek, bir gecelik rahatımı feda etmek, bana kaybedilmiş bir alış-veriş gibi gelirken, bir kuru selamın arkasından başını alıp giden Yusuf'u ve onun, içinde kim bilir ne dünyalar yaşayan, saçsız başını düşünüyordum.

Dört elle sarıldığımız birçok kıymetlerin; sahici bir insan gibi kalbimiz ve kafamızla yaşamayı uğruna feda da ettiğimiz binlerce sözde mühim şeylerin ne kadar kolay fırlatılıp atılabileceğini bana öğreten Yusuf! Benden de sana selam olsun...

1940

Yeni Şoför (Orhan Kemal)

Sekiz ton tüccar eşyası yüklü koca kamyon, kel dağlar arasında keyifli bir homurtuyla yol almakta. Genç, dinç, pırıl pırıl. Yağlı süpaplardan neşeyle inip çıkıyor, ekzozda en ufak bir tıkanıklık yok. Simsiyah asfaltın üzerinde yeni lastikler neşeli bir türküyü tutturmış. Henüz akşama vakit var. Bununla beraber, hava serin.

Kamyon sahibi de kamyonunda, şoförün yanında oturmaktadır. Otuzluk, esmer, iri burunlu, son derece şık. Tombul elinin parmaklarında kıymetli yüzükler. Boyuna esniyor. Gözkapakları şiş şiş. Gözlerinin akı kanlı. Öyle uykusu var ki... Gece, barda sabaha kadar eğlenmekten gelen müthiş bir yorgunluk içinde. Ne olursa olsun, iyi bir gece geçirmişti. Kadının yeni düştüğü her halinden belliydi. Kaynakçı İhsan, "Numaradır. Bunların yalnız Allah bir dediğine inanacaksınız!" demişti ama, gene de yeni düştüğüne inanmak isteyen tarafı ağır basıyor. Hem canım, yeni düşmüş, eski düşmüş ona ne? Ne zaman düşerse düşsün. Kocasının yüksek biri olup olmadığı da ilgilendirmez. Güzel bir gece geçirmişti ya...

Az sonra asfalt yol yerini toprak, berbat bir yola bıraktı, yeni lastiklerin keyifli türküsü kayboldu.

Genç patron tekrar esnedi.

Tam bu sırada kamyon derince bir çukuru hızla geçerek, ta civatalarından sarsıldı.

Patronun aklı gitti;

– Biraz dikkatli ol!

Şoför yirmi beşlik, güçlü kuvvetli, hırslı bir şey. Kıvırcık, siyah saçları fırça kılı gibi sert ve isyankar. Çatık kaşlarıyla susmakta.

Şoför muavini, ön sol çamurluğa ustaca çömelmiş, arada gözalıcı pırıltılarla yanlarından yağ gibi akıp giden taksilere hayranlıkla bakıp iç çekiyor, sonra da sigarasından aldığı ağız dolusu dumanı taksinin arkasından kinle üflüyor, "Kancık anasına" sövüyor, "Babam gibi bir zırtapoza varacağına, halli vakitli birine varamaz mıydın?" diye geçiriyor, sonra her şeyi unutup, kel dağlara, uzak köylere filan can sıkıntısıyla bakıp, susuyor.

Kamyon yeni bir çukuru hızla geçip sarsılınca, patron tekrar,

– Evladım, dikkat et diyoruz sana!

Şoför homurdandı;

– Ben senin evladın değilim!

– Sözün gelişi...

– Sözün gelişi melişi yok. Ağzından çıkanı kulağın duysun!

Patron, şoförünün asık yüzüne, çatık kaşlarına ilk defa dikkat etti. Peki ama ne demek istiyordu? Onunla her zaman evladım diye konuşurdu, kızmazdı. Bugün niye kızıyor?

Şoför “Kenef!” diye geçirmişti, “Evladımmış. Sen bana evladım diyecek adam mısın?”

Yeni bir çukur ve her zamandan çok sarsılan kamyon.

– Dikkat etsene direksiyona yahu!

– Elimden bu kadar geliyor. Beğenmiyorsan...

– Evet?

– Kendin geç otur!

Patron hayretler içinde.

– Yaa!

– Evet.

– Bunu bana İstanbul’da niçin söylemedin?

– Burda icap ettirdin de onun için.

– Dilinin altında bir şeyler var senin...

Var, dilinin altında bir şeyler olduğu gerçek. Koca İstanbul’da yetmiş beş kuruşla bırakıp gitti, sırt sırta üç gün, geceli gündüzlü üç koca gün gitti. Barlarda, gazinolarda, karırlarla... Düşünmedi, aç mı, canı rakı ister mi, karı dalgası... Düşünmedi. Düşünmediği için de...

Beri yanda patron,

“Peki ama, diye geçiyordu, yükü boşalttıktan sonra kamyonu garaja çekti. Üç gün, üç koca gün elini kolunu sallıya sallıya gezdi, dolaştı, eğlendi. Çalım etmiye ne hakkı var? On beş günlük alacağını da peşin vermişim. Bugün ayın dokuzu, daha altı gün var aldığını ödeşmiye!”

Kamyonun yeni bir alaborası.

Çamurluktaki muavin az kalsın yuvarlanacaktı.

Patron sadece baktı, sert bir bakış.

Şoför,

– Ne o?- dedi.

– Bir şey yok.

– Bir şey yoksa ne bakıyorsun? Karışmam sonra!

– Noolur?

– Ne mi olur?

Kamyonu yolun kenarına çekerek durdurdu, atladı.

– Daha iyisini bul da kamyonunu kullansın!

Yürüdü gitti.

Patron, bir anlık şaşkınlıktan sonra, peşi sıra koştu.

– Nereye gidiyorsun?

– Bırak kolumu be!

– Nereye gidiyorsun kamyonu bırakıp?

– Canım nereye isterse...

– Kamyonu yazının yüzünde bırakamazsın!

– Bıraktım bile.

– Bırakamazsın.

– Bıraktım bile işte.

– Bırakamazsın diyorum sana!

– Bırak kolumu be, bırakamazmışım... Bıraktım işte, elinden geleni geri koma!

Tekrar yolu tuttu.

Patron arkasından bakakaldı. Gidiyordu, gerçekten de gidiyordu. Epeyce yürüdüktan sonra, bir dönemeçte kayboldu. Peki ama, nereye gidecekti? Memleket çok uzaklardaydı. Herhalde bir taksi veya bir kamyon bulur, atlar... Peki, sekiz ton eşya yüklü kamyon ne olacaktı? Koca kamyon... (Etrafa korkuyla baktı.) Ortalık ıssız. Ya uğursuz biri çıkar da... Halbuki aksilik etmese, bu gece, bir de yarın akşama kadar... Geç vakit memlekete varırlardı. Şöyle böyle yedi sekiz yüz lira kârı olacaktı.

Muavin usullacık sokulmuştu.

Döndü.

– Gitti... - dedi.

– Gitti beyim.

– Niçin gitti?

– Bilmem ama..

– Evet?

– Herhalde parasızdı da ondan...

– Bir hafta önce on beş günlüğünü peşin vermiştim.

– Evet ama, parasızdı. Yetmiş beş kuruş vardı cebinde, bende de o kadar. Para çok lazımdı herhalde, sizi de bulamadı, hiç uğramadınız.

– On beş günlüğünü peşin vermiştim.

– Orası öyle, lakin, delikanlı adam, canı rakı ister, kadın ister. Koca İstanbul'da yetmiş beş kuruşla...

– Buna mı içerledi?

– Bilmem ama, herhalde..

– Peki, gitti mi yani şimdi?

– Gitti bey.

Patron için çekti.

– İstedi de vermedik mi? Adam söylemez mi? Karanlıkta göz kırptığını ne bileydim?

Muavine döndü:

– Sen kullanamaz mısın şunu?

– Kullanamam bey.

– Demek bizi böyle bırakıp...

– Gitti bey!

...

Şoför gitmemişti. Dağın dönemecini kıvrılıp, yol kenarındaki bir ağacın altına uzanmış, dirsek keyfi yapmaktaydı.

Güneş kel dağlar gerisine çekilmiş, ortalık sarıya boyanmıştı.

Mecburdu eline ayağına düşmeye mecburdu patron. Her zaman bu haltı işliyor, koca şehirde onu kamyonuyla başbaşa bırakıp gidiyordu. Rakı istiyordu canı, kadın istiyordu. Patronun bunları düşünmeye mecburluğu yoksa, o da böyle yapardı işte. Babasının oğlu değildi ya. Yallah deyince yedi sekiz yüz lirayı bir seferde kazanıyordu.

Az sonra, tahmin ettiği gibi, muavin gülerek geldi.

– Ne haber?

Muavin,

– Sağlık... -dedi-. Kalk!

– Ne var?

– Seni patron istiyor.

– Boşver.

– Uzatma da kalk.

– İyi ama... Boşu boşuna mı?

– Yok canım. Ben anlattım, dedim böyle böyle. Dinledi,. Sonunda, çağır gelsin, dedi.

– Ne bildi burda olduğumu?

Muavin şaşaladı.

– Sen mi söyledin yoksa?

– Yok canım.

– Ne bildi öyleyse?

Muavin yutkundu.

Şoför,

– Boktan adamsın... -dedi-. Manzarayı çaktırdın nihayet. Peki nolacak şimdi?

–Hiç. İsteğin parayı verecek.

– Maaşımı da artıracak mı?

– Artıracak.

– Avans?

– Verecek. Ama, sen de bizi kollarsın gayri...

– Tabi yahu, ben yalnız kendi nefsinin düşünenlerden değilim oğlum...

...

Patron çıkardı otuz lira verdi.

Şoför parayı aldı, direksiyona geçti, araba yürüdü. muavin kamyonun tepesine yan gelmişti. Hızlı bir akşam inmekte, karanlıklar dağları ve dağlar arasından geçmekte olan kamyonu yutmaktaydı.

Şoför lambaları yaktı.

...

Memlekete varılınca, patron şoföre yol verdi.

Şoför bunun böyle olacağını tahmin etmekle beraber, gene de müthiş içerledi.

Muavin.

– Çok kalleşmiş... -dedi.

Şoför cevap vermedi. Gözlerini bir noktaya dikmiş, düşünüyordu. Bu kalleşliği kesesine bırakmayacaktı. Birden sinirli sinirli yürüdü. Muavin koştı, kolundan tuttu:

– Nereye usta?

– Hiç, şöyle gidiyorum.

Garajdan çıktı.

Yapacağını biliyordu, bunu onun yanına bırakmayacaktı. “Bırakırsam, anamın donu başıma!” diye mırıldandı.

...

Cazın durduğu bir sıra, muavin bardan içeri girdi. Patronun locasına gitti. patron beyazlı kadınla oturmaktaydı. Muavin kulağına eğildi, bir şeyler söyledi. Patron,

– Yaa? -dedi.

– Şerefsizim ki...

– Peki peki hadi. Burası dağ başı değil!

Muavin çekildi. beyazlı kadın merakla sordu:

– Ne var?

Patron sinirli sinirli,

– Burası dağ başı değil... -diye mırıldandı.

– Ne var allahaşkına?

– Amasya'nın bardağı, biri olmazsa biri daha. Paramla değil mi? Kendine yol veririm, başkasını çalıştırırım, mal benim. Hiç kimse keyfimin kahyası değil!

– Ayol ne oluyorsun?

– Hiç canım... Benim kamyonun eski şoförü. Yol verdim, niyeti kötüymüş güya, meyhaneye girmiş... Girsin. Korkum mu var? Dağ başı mı burası? Burası şehir. Adamın gözünü dört açarlar!

Kadın,

– El adamıyla uğraşmak zor... -dedi.

Patron kızdı:

– Dağ başı değil bura, şehir! Kanun var, polis var, mahkeme var...

Tam bu sırada şoför bardan içeri yalpayla girdi, pistin üzerinde durdu, gözleriyle aranmaya başladı. Patron sözünü şıp, kesmişti. Tam zamanında kesmiş, yerinden fırlamıştı. Çünkü şoför de onu görmüştü. Gelecek, rezillik çıkaracak, hatta... Oğlanın gözü kanlı olduğunu biliyordu. Gedikli okulundan bu yüzden çıkarılmıştı, hapis yatmış, vurmuş, vurulmuştu. Boş gezmezdi.

Patron yanına dostça gitti, elini omuzuna koydu.

Şoför,

– Ne o? -dedi.

Patron gülmeye çalıştı, kontak anahtarını uzattı.

– Ne bu?

– Al da yarın işe başla tekrardan...

– Sebep?

– Hiç. Sonradan pişman oldum...

Şoför anahtarı aldı, içini çekti:

– neyse -dedi- öyle olsun. Anam avradım olsun niyetim çok kötüydü, verilmiş sadakan varmış!

– Ne gibi?

– Ne gibi mi?

Patronu kötü kötü süzdükten sonra,

– Hadi, -dedi-, hadi git yerine otur da... Bir daha böyle kalleşlik etme. Allahımı inkar edeyim, karışmam!

Elinde kontak anahtarı, bardan çıktı, gitti.

...

Patron fena halde bozulmuştu. Evet memlekette kanun vardı, polis, candarma, mahkeme vardı, burası dağ başı değildi ama...

Beyazlı kadın,

– Kim o? diye sordu.

Patron sinirli,

– Hiç, -dedi-. Bizim yeni şoför...

Yüzü nefretle buruştu, viski kadehine uzandı.

Berber Aynası (Oktay Akbal)

Berber aynasında birden kendimi gördüm. Tanımadığım biri vardı karşımda. Bütün bütüne yabancı da değil. Çok uzaklarda kalan bir dostu, bir arkadaşı hatırlatan bir yüz. Yıllarca geride bıraktığım bir bildik. Yarısı sabunluymdu yüzümün. Bir el burnumu baş parmağıyla yukarı itti. Usura dudaklarımın üstünde dolaştı. Bir kol karşımdaki aynayı örttü. Deminki hayali yeniden yaşadım. Kirli aynadaki yüzü bu defa kendi içimde seyrettim. sağıma soluma bakamıyordum. Çivilenmiş gibiydim sandalyemde. Gözucuyla aynaya baktım. karşı duvarda bir takvim asılıydı. sarışın bir kız bacaklarını altına almış, oturmuştu. Bir rafda ufak bir radyo, yanda bir portmanto. Bir delikanlı gazete okuyarak sırasını bekliyor.

Daracık bir yerdi burası. Tramvaylar tam önünde duruyor, insanlar binip binip bir yerlere gidiyor. Soğuk olmalıydı hava. Camın önünden geçip dönen herkes paltolu, trençkotlu. Arkamdaki portmantoda üç palto asılı. Biri benimdi herhalde. Ama hangisi? Bir tanesi lacivert, bir tanesi kahverengi, öteki de deve tüyü renginde. İki de şapka var. Bu şapkalardan biri muhakkak benim olacak. Severdim çünkü şapka giymesini. Ta lisenin son sınıfındayken bir fötr şapkam vardı. Öyle gider gelirdim okula. Kapıdan girerken şapkayı paltomun içine sakladım. Sınıfta ise sıramın kitap gözüne. Akşam okuldan çıkınca caddeye bir sokak kala geçirdim başıma. Şapkalı olunca kimbilir ne kadar önemli bir kişi sayıyordum kendimi. Kızlar daha çok beğeniyor, insanlar daha çok sayıyordu. Sinemalardan, kahvelerden içeri daha başka bir ciddilikle giriyor olmalıydım. Selam vermek de ayrı bir değer kazanırdı bu şapkayla. Biri benimdi bu şapkalının muhakkak. Yanlarında bir de kitap vardı. Benim miydi acaba bu kitap? Bir merak aldı içimi. Nasıl şeydi o kitap, neler okuyordum, hangi yazarları seviyordum? yerimden kıpırdıyamadan karşımdaki aynadan paltoları, şapkaları, sarışın kızın çorapsız bacaklarını görüyordum. Hangi yıldaydık? Ay hangi ay, gün hangi gündü? delikanlının elindeki gazetenin başlığını tersinden hecelelemeye çalıştım. Biçimsiz bir cümle çıktı: “SEATO konferansı dün toplandı” Kimdi, neydi bu seato? Takvimdeki günlerin yarısını kırmızı bir kalem çizmiş. Demek ayın ortalarındayız. Kış olmalı. Cumartesi, pazar değil, herhangi bir gün. Belki Perşembe. Saat dörtten biraz fazla. Okul öğrencileri tramvay bekliyor çünkü.

Berber bıyıklarımı usturayla aldı. Önümden çekildi. Berber aynasında kendimle başbaşa kaldım. bu defa yabancı, yarı bildik bu yüze iyice baktım. Saçlardan çeneye kadar. Epeyce seyrekleşmiş saçlarım. Şakaklarım ağarmış. Alnımda üç dört kırışık. Orta yerde bir yara izi. Nerden kalmış, nasıl olmuş. Gözlerimde uykusuzluk var. Bir tanesi kanlı. Yorgun gözler bunlar, yalnızlık içindeki bir kişinin gözleri. Anlaşılamamış, tanımamamış, kendini kimselere anlatamamış. Burnumda bir değişiklik yok. Yanaklarım şişik. Çenemin altında hafifçe sarkan bir deri parçası. Şişmanca bir insanın çenesi. Tek tek ele alınırsa anlamı olmayan vücut parçaları bunlar. Bütünüyle de bir kişioğlunun anlamsız görünüşünü çiziyor. Benzeri pek çok biri işte. Sırtımdaki ceket kahverengi olmalı. Beyaz örtünün arasından görünen kol ağzlarından anlıyorum. Boğazımı sıkıyor örtü. Yutkunamıyorum.

Berberin demindenberi bana birşeyler anlattığını yeni fark ettim: “Ne maçı beyefendi” diyor, “Ne maçı! “Lefter kaçırır mı penaltıyı hiç... Asıldığı gibi kalede..” Sesler uzaklaştı. Örtü sıkıyordu beni. Nedense berber örtüleri hep boğazımı sıkardı benim. Gık demeden dururdum gene de. Bitmesini beklerdim işkencenin. Aynada kendimi ilkokul öğrencisi olarak gördüm. Gene böyle bir beyaz örtü takmışlardı boynuma. Babam yan koltukta tıraş oluyordu. Saçlarımı üç numara makineyle kesmişlerdi. Çok dayatmıştım. Kabak kafamla okul arkadaşlarımla yanına çıkmak istemiyordum. Ama kafamın tam ortasında yürüyen makine ince, dar bir yol açmıştı saçlarımda. Bırakmıştım kendimi. Babamı seyrediyordum aynada. Luna Park’a gidecektik o gün. Babamın bir arkadaşı da iki kızını alıp getirecekti. Kabak kafamla kızların karşısında ne yapacağımı bilemiyordum. Aynadaki çocuğun içi içini yiyordu. Berberdeki müşteriler bana takılıyorlardı: “Tam pehlivan oldun işte”. Babam gülüyordu: “El ense çekilecek kafa böyle olur.” İçimde hayata karşı hem bir sevgi, hem bir düşmanlık vardı. Yaşadığımı ilk o gün, o berber aynası karşısında duymuştum.

Yaşamı zaman zaman böyle aynaların önünde daha doğrusu aynaların içinde duydum. Yıllar geçirdi, yaşamadan yaşardım böylece. Türlü serüvenler olur biterdi. İşlere girer çıkardım, kadınlar sever unutturdum, ıstıraplar, sevinçler, mutluluklar, yoksunlar... Hepsi, hepsi ben yaşamadan, yaşadığımı duymadan bilmeden olur biterdi. Çoğu defa kendimi, zalim bir aynada, bir berber aynasında seyrettiğim zaman buluverirdim. En çok, en uzun, en zorunlu olarak kendimi seyrettiğim yer berber aynalarıydı. Şimdi o tozlu, kırık, çeşit çeşit berber aynalarını hatırlıyorum. O aynalarda yaşayan, kaybolan kişiliklerimi. Örneğin bir defasında savaş vardı dünyada. Gazete satıcıları çığlık çığlık savaş tehlikesini bağıryıyorlardı. Sonra gece bastırmıştı birden. Berber ışıkları yakmıştı. Ampulün üstüne mavi bir kağıt geçirmişlerdi. Sormuştum: “Neye böyle?” Berber aynadan bana şaşarak bakmıştı: “Karartma yok mu beyim?” ilk gençliğimi yaşıyordum o sıralarda. Yaşadığının farkında olmadan neler neler yaptım? Çevreme kendimi nasıl, hangi kişilikle tanıttım? Beni bilenler hakkımda neler düşündüler? Nasıl bir izlem bırakmıştım onların üzerinde? Yaşamın anlamsız boşluğunu berber aynalarında okuyordum. Aylar, yıllar geçiyordu. Bir gün bir berbere gidiyordum. Bir aynanın önüne oturtuyorlardı beni. Gerçek kişiliğimin yansımasını yarım saat, bir saat karşı aynadan seyrediyordum. Birden yaşadığımı, yıllardır şu dünyada, şu yer üstünde, şu insanlar arasında, onlardan biri, bir teki olarak didindiğimi anlıyordum. Kafama bir şeyler dank ediyordu. Bir berber aynasından öteki berber aynasına kadar geçip giden yolu bir koşuda, yeniden ama bu defa gerçekten duya duya geçiyordum. Serüvenlerimi yaşıyordum. Şimdiki kişiliğimin ne olduğunu kavramaya çalışıyordum.

Bir bakıyordum, meğer ne boş, ne gereksiz işlere zaman harcamışım; Yanlış, çıkmaz yollara sapmışım! Ben o olayların insanı değilim. Olamam. Ben o kadınları sevemem.

Yapamam üzerime aldığım bu işleri, bu görevleri! Her berber aynasında yaşantılarımın felsefesini yeni baştan yapıyordum. Bir saat kendimle başbaşa yepyeni kararlar vererek çıkıyordum dışarı. Son kez başka bir şehirdeki berber aynasında kendimi bulmuştum. yıllardır yaşamamış gibiydim. Ölmüştüm bir bakıma. Başka dünyalara gitmiştim. sonra nasılsa birden zaman çarklarını geri geri işletmiş, bir berber sandalyesinde bana yeniden yaşama, düşünme imkanı vermişti. Geniş bir asfalt cadde vardı dışarda. Karşıda iki büyük, geniş, parlak ayna. Çevremde kırmızı koltuklar. Bekleşen iyi giyimli insanlar. Yabancı bir yerde, başka bir şehirdeydim. sokaktan büyük otobüsler geçiyordu. İstanbul'da bulunmayan taşıtlar. Neresiydi burası? Ne arıyordum? Birden bir ses "Ankara Postası" demişti. Gazete satıyordu küçük bir çocuk. Ankara'daydım. Bir berber salonunda. Beni traş eden berber Ankara'nın sağlam soğuşundan bahsediyordu. Ben de "Bu kış gene hafif geçti. Ya geçen yıl?" diyordum. Demek yıllardır buradayım ben. Bu yabancı şehirde yaşamıştım! Sonra bir bir hatırladım hepsini. Evlendiğimi, bu şehire yerleştiğimi, bir bodrum katında oturduğumu, bir işim olduğunu, karımın yakında doğuracağını... Yaşam berber aynasından çıkıp üzerime çökmüştü. Bir anda birkaç yıl yaşlandığımı sandım. Sandım değil yaşlandım. Şunu anladım ki, ben onların birbiri ardına geçmesiyle değil, yılların içinde bir gün kendimi bir aynada, çokluk bir berber aynasında duyuverince yaşlanıyordum.

Birden berber "Siz gitmediniz mi?" dedi. "Böyle maç kaçırılır mı?" Bekleyen delikanlı radyoyu açtı. Bir kadın "Kiss me"yi söylüyordu. Berber "Lefterin şütünü kimse tutamaz. Bir gazetede okudum Beara demiş ki..." diyordu. Aynadaki yüz bembeyazdı. Kolonya yüzümü yaktı biraz. Saçlarımın iki yana taranışını seyrettim. paltomun, şapkamın hangisi olduğunu hala anlayamamıştım. Tuhaf olacak kalkınca içlerinde bir seçme yapmak. Gerçek yaşantımı yavaş yavaş koruyorum bir yandan. Gene ben o yalnız, anlaşılmadık insanım. Boşuna harcanan günlerin tümüne sahip. Yaşamadan yaşayan. Açıkcası yaşadığını sanan, yaşıyorum diye kendini çevresindekileri aldatan. Şimdi burdan çıkıp işime gideceğim. Gece ikiye kadar çalışacağım. Sonra işçilerle birlikte rüzgarda karda, yağmurda uzun yollar aşıp evime döneceğim. Aşklar aramış bulamamış, mutluluk istemiş kavuşmamış bir yeryüzü insanı. Berber aynasındaki adam bir anda birkaç yaş ihtiyarladı. Gene. Berber de anladı galiba. "Bugün yorgunsunuz" dedi. "Evet" dedim. "Gece çalışmak kolay değil. Dün hele hiç uyuyamadım" Dün daha önceki gün, bir hafta, bir ay, bir yıl öncesi var mıydı? Ben yaşamış mıydım? Başka bir bendi o, şu aynadaki değil.

Yan sandalyedeki müşterinin traşı benden önce bitti. Kalktı. Ne yapacak diye bekledim. Gri şapkayı lacivert paltoyu giyindi, çıktı. İşim kolaylaştı. Delikanlı şapka giymezdi. Hele kitap okur muydu hiç! Devetüyü palto olsa olsa ona yakıştırdı. Aynadaki yüze gülümsedim. O da karşılık verdi. Kimbilir ne zaman yeniden buluşacağız. Nerde, hangi aynada? Hem buluşacak mıyız? Kalktım kahverengi paltoyu, kahverengi şapkayı aldım. Kitabı cebime soktum. Fransızca bir romandı. Kapının önünde durdum şapkamı, atkımı düzelttim. Berber aynasındaki yerimi o delikanlı almıştı şimdi. Radyodaki havaya uyup ısıklık çalışıyordu. Yaşamın içinde ayrı bir yaşam olduğunu sezmiyordu bile. Hiç bir şeyden kuşkusu yoktu. Mutluydu, memnundu kendinden. Her anını bile bile tadıyor, yaşıyordu. Berber aynalarına bıyığını düzeltmek saçına briyantın sürmek için bakıyordu. Dünyayı umursamaz yaşantısına imrenen birinin bulunabileceğini nereden bilecekti. Hem böyle bir kuşkusu olsa kalır mıydı mutluluğu? Gerçek kişiliğimi berber aynasında bırakarak sokağa çıktım. Hepsi benim dışımda olup biten serüvenlerin anlamsız akışına kendimi bıraktım.

İda (Tarık Dursun K.)

Kapıyı zorladım zorladım, açılmadı. İçerde, taşlıkta bir sürü çocuk. Yalınayak, hepsinin yüzleri kirli, ikisi kız, ikisi oğlan. Kızların en büyüğü kapının camına burnunu yapıştırdı:

“O tarafa değil,” dedi. “İçeri, içeri...”

İçeriye doğru da ittim, yine olmadı.

“Kimse yok mu?”

“Babam var”, dedi.

“Çağırırsana, açsın kapıyı.”

Gitti. Gitmesiyle gelmesi bir oldu. Fotoğrafçı da yanındaydı. Kapıyı bir çekişte açtı.

“Buyrun” dedi.

Daha girmeden burnuma hızla bir lahana kokusu geldi, çarptı.

“Resim mi çektireceksiniz?”

“Acele altı tane vesikalık gerek,” dedim.

“Olur,” dedi. “Siz biraz oturun hele...”

Taşlıktan geçip yan odalardan birine girdi. Çocuklarla yalnız kaldım. İlk karşılıklı bakiştık. İnceden inceye süzüyorlardı. Bana kapıyı açmak isteyen o büyük kız, elinde bezden bir bebek tutuyordu. Bebeğin gözleri, kaşları, ağzı kopya kalemiyle yapılmıştı, saçları yoktu. Gözleri büyük, kirpiksizdi.

“Senin mi bu bebek?”

Sımsıkı göğsüne bastırdı.

“Benim” dedi.

“Amma güzel bebek. Kim yaptı sana o bebeği?”

Gözlerinde bir ışık damlası yandı, söndü hemen.

“Annem yaptı,” dedi.

Fotoğrafçının girdiği odadan, “Camı hazırladın mı İda? diye bir soran sesi geldi.

Daha içerlerden bir kadın,

“Hazırladım” dedi. “Çağırayım mı?”

“Çağır geliyorum.”

Çocuklara bakmaktan vazgeçtim. Taşlığın öbür başından bir kadın çıktı. Başımı çevirdim, duvardaki agrandisman fotoğrafları seyre başladım.

“Siz mi çektireceksiniz?”

Döndüm. Yorgunluğu; anlatılmaz, korkunç yorgunluğu, apaçık yüzünde gördüm.

Omuzları çökmüş, bacakları kılınmış. Çorapsız.

“Evet”, dedim.

Elleri et içindeydi. İşaret etti. Ardından yürüdüm. Çocukların ikisi peşime takıldı. Taşlığın sonu, fotoğrafhaneydi. Duvarda siyah bir bez gerili. Üstüne beyaz yağlıboya ile çiçekler, saksılar, küçük top ağaçlıklar, sonra altı basamağı olan mermerden bir merdiven işlenmişti.

Önündeki sandalyeye oturdum, fotoğrafçıyı bekledim geldi.

“Kusura bakmayın,” dedi. “Karanlık odadaydım. Acele yetişecekler var, onlarla...”

Göz göze geldik.

“Evet, evet” dedim.

“Vesikalık istiyorsunuz, nere için olacak bunlar?”

“Nafia’ya gireceğim de. Resim de istediler.”

“Zanatkâr mısınız?”

“Şoförüm.”

“Şu liman inşaatı, doğrusu iyi oldu. Akın akın millet geliyor, hepsi ta nerelerden geliyor. Geçen gün şarktan da iki kişi gelmişti. Resim istemişler işçi karneleri için. Ben çektim resimlerini.”

“Ya öyle,” dedim.

Makinesini ayarladı, ileri geri sürdü. Siyah bezin altına girdi, dik durdum. Çocuklar köşeden ciddi ciddi bakıyorlardı.

“Başınızı sağa doğru biraz, şöyle..”

Çevirdim.

“Tamam,” dedi.

Bezin altından başını çıkardı.

“Hep elime bakın, dik durun az.”

Objektifin kapağını açtı, kapadı.

“Oldu mu?” dedim.

“Şimdi..” dedi.

Kalktım. Şehrin gürültüsü, asfalttan geçen kamyonların, arabaların gürültüsü, limanın boğucu uğultusu, büyüyerekten geliyordu.

Fotoğrafçı;

“Beş dakikaya kadar hazır,” dedi. “Oturun isterseniz.”

Tekrar kalktığım sandalyeye oturdum. Bir yandan uğraşılıyor, bir yandan konuşuyordu benimlen.

“Zor meslek şoförlük,” dedi.

“Hepsi zor,” dedim.

“Öyle”, dedi, “Kolay bir şey yok dünyada.”

Çocukların ikisi -iki kız- bebek yüzünden kavgaya tutuştular. Büyük kız, küçüğü hızla itti, düşürdü. Küçük kız ağlamaya başladı. Fotoğrafçı işini bıraktı.

“İda!” diye seslendi. “Baksana şu çocuklara.”

Kadın yeniden geldi. Düşeni kaldırdı, susturmaya çalıştırdı ama, sus dedikçe daha çok ağlıyordu kız. Büyüğü kenara çekilmişti. Uzak duruyordu. Kadın saçından tuttu onun.

“Yezit,” dedi. “Körolası yezit seni. N’aptın buna?”

Kızın altdudağı kıvrılıverdi.

“Bebeğimi alıyor benim,” dedi.

“Alsın, ne var? Azıcık da o oynasın, n’olur?”

“Vermeyeceğim ona bebeğimi.”

Kadının eli indi. Kızın yanağı kızardı hemen. Bebeği elinden düştü.

Fotoğrafçı:

“İda,” dedi, “dövme çocuğu!”

Kadın bir şey söyleyecek, fotoğrafçıyı bozum edecekken bundan kaçındı gibime geldi. Bana baktı. Çocukların ikisini de sürüdü, içeri aldı. Arkasından sırtını eğen kamburu gördüm. Fotoğrafçı, resimleri hazırlayana kadar başka bir şey konuşmadı benimle. Bütün dikkatiyle çalışıyordu. Arabanı ters koydu, yeniden çekti, banyo etti, yıkadı. Tek tek kesti. Dizinde makasın tersiyle kuruttu. Parasını verdim, aldım.

Resimlerimde yüzüm yaslı çıkmıştı. Alnım kırışıklıklarla doluydu. Fotoğrafçının karısının o anlatılmaz, kahırlı yorgunluğu, gözlerinden gözlerime vurmuş, yansımıştı.

Biz İnsanız (Tarık Dursun K.)

Vardolaya, batırdığı iğneyi sinirli sinirli çekti geçirdi; iki kolu boyunca balmumuyla mumlanmış ipe asılıp gerdi.

Durdu; küçük bodur masanın üstünden gözleriyle çekici aradı. Tam karşısında, arkalıksız hasır bir iskemleye çökmüş sarışın kalfa; dikişi bitirmiş, ağızları kapıyor, sarışın kalfanın yanı başındaki -kocaman kara ormandan saçlarını iple tutturmuş- öbür kalfa da yaldızlı taban astarlarını çirişliyordu.

Her iki kalfasına da kaçamak kaçamak baktı. Ağızını az çarpıtıp yere türürdü.

Odanın tavanına yakın bir yerden içeri gün ışığı giriyordu. Doğrulmasına geliyor, odayı bıçakla kesilmiş gibi ikiye bölüp bodur masanın altındaki dörtköşe gaz tenekesinin kirli, kahverengi suyuna çarparak kırılıyordu.

Yan bölmedeki pencere büyüktü. Uzağından deniz, cetvelle çizilmişçesine doğrulanmıştı. Pencerenin bir pervazından öbür pervazına minicik, insanın serçeparmağından da ufak, beyaz bir körfez vapuru geçiyordu.

Sarışın kalfa elindeki sağ teki sol tekle değıştirdi, yenisini zorlanarak kalıbına oturttu.

Usta boşalan çekici aldı, ağızına şişman çivilerden doldurdu, çakmaya başladı.

Gün, büyük pencereye geldi; Usta işi bıraktı. Elindeki falçatanın tersiyle alnındaki terleri topladı, ayakları dibine silkeledi. Öbür iki kalfa daha bir süre başları işlerine eğik çalıştılar. Usta, gıki çıkmadan onları gözledi epeyi sonra,

“Acıkmadınız mı siz?” dedi.

İki kalfa başlarını kaldırıp konuşmasız ustalarına baktılar, yine konuşmasız, sıcacık gülümsediler.

O oldu, ustanın gözlerindeki oturgan kırmızılık azaldı; açıldı, duruldu.

“Hadi” dedi, “gidin Emin’e de, doyurun karnınızı. Sorarsa, İbrahim Usta, çocuklar bu öğün de yesinler, bugün hafta başı, merak etmesin diyor dersiniz...”

İki kalfa yavaşça sandalyelerinden kalktılar, odadan çıktılar. Usta oturduğu yerden, onların alçak sesle konuşarak merdivenlerden indiklerini duydu. Sonra masanın sürgüsünü çekti, buruş buruş bir gazete parçasına sarılmış, bir sokum ekmek çıkardı, masaya kodu. Eğildi ardından, döşemeye doğru çabuk çabuk seslendi:

“İsmail! Hey, İsmail...”

Aşağıdan karık bir ses yankı gibi karşıladi:

“Buyur İbrahim Usta?”

“Bir demli yapiver de çocukla gönderiver yukarı.”

Kısa bir duraksınma oldu.

“Peki!” dedi karık ses. “Peki... Şimdi!..”

Çok sürmeden yalınayak başı kabak bir oğlancık, elinde bir askı, askının içinde kopkoyu çay dolu bir bardakla kapıdan girdi. Bardağı masaya kodu, ama gitmedi.

Usta başını döndürdü, oğlana baktı, oğlan da ustaya. Çocuksu bir sıkıntıyı görünmez omuzlarında yüklenmişti.

“İbrahim Usta... Ustam dedi ki... İbrahim Usta, çay paralarını ne zaman verecekmış, diyor, bir sor dedi.”

Ağırlığını bir ayağından öbürüne aktardı.

Usta ağzını keskince çarpıtıp yine güldü, bir bulutluluk ardından gözledi oğlanı:

“Şimdi...” dedi, “birazdan iş teslim edeceğiz mağazaya... O zaman.. Hakkı Bey verecek haftalığı, biz de İsmail Ustana vereceğiz. Tamam mı?”

Oğlanın yüzü aydınlandı:

“Tamam!” dedi.

Hiç durmadı, döndü gitti sonra.

Usta bir cigara yaktı, dumanı bir çekiş çekti, tıkanacaktı. Boğazını karıdı, yere tükürdü, ayağıyla ezdi.

Çayın son yudumunda kalfalar geldiler, yerlerine oturdular.

Saat üç olunca kalıptan çekilmiş son sekiz çifti dizelediler: Usta deri önlüğünün üstüne damalı ceketini giydi, bitenleri kargı sepete doldurdu; çıktı.

Arazöz demin caddenin bir başından girmiş, bir başından çıkmıştı; taşlar ıslak ıslak parlıyor, sıcaktan tütüyordu. İki yanda iki sıralıklı ağaçlar toza boğuktu.

Kavaflar içine saptı, acelesiz yürüyordu: “Altmış dört çift yapıldı. Yüz yirmiden ne eder? Bir liradan olsa, altmış çiftimiz altmış lira... Yirmi kuruşumuz var geride; altmış tane yirmi kuruşumuz...”

Hakkı Beyin çocuk irisi çırağı mağazanın vitrin camını siliyordu. Tam karşıda büyük bir resimden bir kadın oturmuş ayakkabı giyiyordu; eteklerini korkusuzca sıyırmıştı, çoraplarının bittiği yerden koyu bir pembelikte bacakları ansızın ağarıveriyordu.

Tam içeri girecekken, kadına baktı; kadın da ona, bomboş gülümsemesini sürdürdü.

Camı silen çocuk,

“Mer’aba İbrahim Usta..” dedi.

“Mer’aba ismet!”..”

Kadın gözlerini çevirdi ondan.

Usta, mağazadan içeri girdi, gözlerini loşlukta dolaştırdı: Hakkı Bey kasadaydı. İncecik, kupkuru, resim yüzlüydü. Ustaya kaşlarını birleştirerek baktı, tedirgin tedirgin soludu yerinde.

Usta kolundaki kargı sepeti indirdi, yere bıraktı:

“Hepsini getirdim” dedi. “Dört glase kapalı, öbürleri açık...”

Hakkı Bey sarkık dudaklarını çekti, emdi. Yeniden soludu. Usta o soluğu yüzünde duydu.

“Bakayım şu son yaptıklarına...”

Kasadan elini uzattı; uzun bir deri bir kemik parmaklarını açtı. Usta bir çift açık piyantayı çıkardı, gösterdi. Hakkı Bey, inceden inceye inceledi çifti; altdudağını bıraktı, sarkıttı.

“Eh...” dedi, “eh, bir dereceye kadar... Fakat makineninkilere benzemiyor hiç.”

Ustanın rengi çözüldü.

“Benzemez de” dedi. “Bu, bizim ellerimizden çıkma makineden değil...”

“Öyle ama. Makine çiftini doksan beşe indirdi, siz hala yüz yirmi desiniz..”

Araya bir suskunluk düştü. Usta yutkundu, ellerini açtı, kapadı.

“O makine” dedi. “Makine... O doksan beşe de yapar, seksene de.. Hatta yarım kağıda da. Makine o çünkü. Yemek yemez, su içmez..”

İçini çekti. Dokunsalardı bir...

“Sonra..” dedi, “Sonra çoluk çocuk... Biz insanız da... Makine öyle değil ki... Yemek yemez, su istemez. Sonra çoluk çocuğu da yok hiç.”

Falçata çizgili ellerini kavuşturdu.

“Biz...” dedi, kaldı.

Kırmızı entarili bir genç kız vitrindeki süslü pabuçları gözlüyordu; bir ara içeriye de baktı. İsmet, sile sile, camdan kıza doğru sokuldu, kız hemen azıcık uzaklaştı.

Hakkı Bey,

“Bilmem,” dedi, “bak, açık açık söylüyorum ben, darılmaca, kızmaca yok. Biz de insanız tabii, biz de ticaret yapıyoruz. Kazanmak varken... Değil mi? Bu yüz yirmi beş, ağır geliyor. Onu dokuzu bu. Sen evvel eski adamımızsın... Sonra... İyi işçisin de... Seni kaybetmek istemem... Eğer makinenin fiyatına... Bak iyi düşün taşın... İşine gelir de elverirse... yapabilirsen.. Mesele yok. Yine devam...”

Ustanın kaşları bitiştiler, tam burnunun üstünde bir şey zonk zonk attı.

“Yani doksan beşe mi?”

Usulla güldü.

“İyi ama, buna imkan yok ki... Hiç imkan yok. Sonra, günde kaç çift çıkarabiliriz biz? Sen makineye ne bakıyorsun! O çıkarır, biz...”

Hakkı Bey başını çevirdi, yandan burnu kapkalın bir çizgi gibi göründü ustaya.

“Bilmem işte...” dedi. “İşine gelirse dedim.”

Göz göze geldiler.

Usta sinirden tir tir titreyen bir sesle,

“İşime gelmez..” dedi, “yapamam, yüz yirmiye bile idare etmezken... Doksan beşe hiç yapamam. Varsın makine yapsın, ben yapamam..”

“O halde hesabı keselim, olsun bitsin..” dedi Hakkı Bey.

“Keselim...”

Hakkı Bey kasasına döndü, açtı bir tomar para çıkardı; alışkın alışkın saymaya başladı. Sessiz bir çabuklukta makine gibi sayıyordu. Desteyi bitirdi, ustanın önüne sürdü. Usta paraları aldı, saymadan cebine soktu, boş kargı sepetini koltukladı, yürüdü.

Gönlü bulantılı, kabarık; fabrikanın önüne geldiğinde ağzının acı suyunu duvar dibine çömeşip tükürdü. Yıkılmayayım diye de duvara tutundu. Elinin altında içerde gürül gürül çalışan makinenin o taştan geçen sarsıntısı vardı.

Ellerinin ikisini dayayıp bastırdı, sarsıntı bu kez iki elini de hınçla geri itti.

Nerede O Eski Usturalar (Rıfat Ilgaz)

Yüzümü, tüyü dökülmüş bir fırçayla sabunlarken; “Nerede o eski traş fırçaları beyim” dedi. “Ne fırçalardı onlar, kıl değil, samurdandı sanki.. Sonra beyim, o traş sabunları...”

“Şimdi boş ver sabunlamadan traşa. Diri diri tavuk yolmaya benzer. Sabunladın mı, hem deri beslenir, hem kıllar yumuşar, hem de usturaya iş düşmez!”

Sabunlama işi, yetkililerin kasıla kasıla verdikleri böyle ipe sapa gelmez nutuklar gibi sona erdi. Sıra geldi usturanın kayışa tutulmasına;

“Nerede beyim o eski usturalar!” dedi. “Benim bir çift cambaz usturam vardı. Yüzü kıl gibi kalıncaya kadar kullandım. Alman malı. Ustura dedim de beyim... Geçenlerde bir ustura aldım. Bilerken düşmez mi elimden. Sırça mısın mübarek! Sapı tuzlan buz oldu. Usturanın demiri kaldı dımdızlak elimde. Tam otuz iki sene kullandığım çift cambazın sapını aldım doğru Tahtakale’ye... Göstermediğim dükkan kalmadı. Biri çıkıp da: “Ben yaparım!” diyemedi. Döndüm eve, aldım çekici elime. Nalın çivisini koydum usturanın perçin deliğine... Tık... Tık... Tık... Perçinledim taş gibi. Nah! Tanıyabilecek misin, işte şu elimdeki ustura!”

Usturayı tam burnumun ucuna dayadı:

“Bu sapa, başka usturanın nasıl diyebilirsin!”

“Nasıl derim! Usturayı dayadın burnuma!” dedim.

“Her iş gelir elimden” dedi keyifli keyifli güldü. “Geçen gün, söylemesi ayıp, yemekten kalktım. Tam elimi yıkayacağım. Musluğu bir çevirdim olduğu gibi boşanıvermez mi! Nerde eski musluklar!... Beyim, bir haftada yepyeni musluk yalama olur mu? Tam akşam üzeri musluk tamircisini nereden bulacaksın? Sıvadım kolları... Dayan dedim berber İsmail! Musluk tamiri deyip de geçme Beyim! Aşağıdan suyu kesmeden köseleyi kim değiştirebilir? Sen olsan musluğu söktün mü, göle çevirirsin mutfağı. Bir havlu attın mı musluğun üstüne tamamdır. Elinin üstü bile ıslanmaz! Beş dakikada taktım köseleyi. Karı şaştı kaldı! Ya, Beyim, her iş gelir elimden!”

Usturayı bir kere daha kayışa tuttu. Sonra kulağının memesinden kezliyerek yapıştırdı yüzüme. Tam saç bitimi çizgisinden çekti aşağı doğru. Kırmızı bir çizgi de, cetvelle çizilmiş gibi usturanın peşinden çekiliverdi. Usturayı öfkeyle kapattıktan sonra:

“Hay aksi şeytan!” dedi.

Çekmeceyi çekti, tebeşir gibi bir şey çıkardı. Kanlı çizgiye sürüştürmeye başladı. Kan, sürttükçe artıyordu:

“Nerde Beyim o eski kan taşları!” dedi. “Bir sürdün mü bıçak gibi keserdi!”

“Yani ustura gibi” diye düzeltiltim. O hiç bozmadı:

“Evet, bir sürdü mü ustura gibi keserdi, nerde o eski kan taşları!”

“Sakın taşlar değil de, kanlar bozulmuş olmasın!” dedim. “Et yok, peynir yok, yani protein dedikleri... Kanlar sulanmasın da ne yapsın! Nerdeyse beyinler sulanacak!”

Bu görüş, çok hoşuna gitmişti:

“Kan da süt gibi bir maddedir. Sütler sulanır da kanlar neden sulanmaz!” diye beni doğruladı. Kapağı kırık bir kavanozdan bir tutam pamuk çekti, yapıştırdı kanlı çizginin üzerine. Sonra usturayı açtı, yeniden kayışa tuttu:

“Eski kayışlar da kalmadı beyim!” dedi. “Usturanın ağzındaki kilağıyı bile almıyor!”

“Yoo!” dedim. “Şimdiki kayışlara bir şey diyemezsin. Eskilere taş çıkartıyorlar.”

Yaptığım ucuz espiye boş verdi:

“Herif radyoda skeç dinlemiş!” dedim içimden.

“Nerde o eski kayışlar” diye sözünü tazeledi. “Çarka tutacağına kayışa tut usturayı. Tükürüp de iki kere sürdürün mü, adamı değil, domuzu traş et!”

Hafiften tırnağına bastırıp denedikten sonra besmeleyi çekti. Pamuk bölgesinin altından dayadı usturayı. Bastırdı. Sakalla beraber ,deriyi aldı götürdü. Olan olmuştu ben kılımı bile kıpırdatmadım:

“Fazla biledin usturayı!” dedim. “Sakalı değil, deriyi bile götürüyor!”

Sanki onun yüzü kesilmiş gibi ters ters baktı bana:

“Eski sabunlar da yok ki...” dedi. “Pamuk gibi ederdi sakalı. Eskiden bu sabunu, değil traşta, bulaşıktaki bile kullanmazdık!”

Önce kan taşını sürdürdü, sonra bir tutam da pamuk yapıştırdı. Traşa yeni başlanmış gibi, besmeleyi çekti, asıldı usturaya. Çenenin ucuna kadar kaydırıldı. Bu sefer bir kaza olmamıştı. Ama o, bu başarısına inanmadı, bir usturanın ağzına baktı, bir de suratımın derisine. Hayır, kan taşına iş düşmemişti. Daha cesaretle başladı suratımı kazımaya... Bu tam tabakhane işi bir kazımaydı. Ben yüzümü usturadan kaçırdıkça, öbür eliyle sıkıca yakalıyor, işini zor kullanarak sürdürüyordu. Biraz da dikkatimi dağıtmak için başladı bıraktığı yerden:

“Dedim ya Beyim, her iş gelir elimden. Geçen gün yengeniz küpten su alırken bakır maşrabayı vurmuş küpün kenarına... Küp ikiye bölünmez mi?”

“Bölünmez!” diye kestim. “Hiç koskoca küp bir maşrapa dokunmasıyla ikiye ayrılır mı?”

“Ayrıldı işte!” diye direktmeye başladı.

“Ayrılmaz!” dedim. “Mutlaka çarpıp devirmişlerdir!”

Herifin aklı yatar gibi olmuştu:

“Diyelim ki, karı devirdi, neticede küp kırıldı ya! Benim anlatacağım şey, küpün yapıştırılması meselesi...”

“Yapıştırdın demek!”

Sigara sarısı uzun dişlerini göstere göstere güldü:

“Hem de nasıl! Aldım çimentoyu. Nerden buldun çimentoyu böyle günde, diyeceksin...”

“Demem, demem, anlat sen!..”

“Aldım bir avuç çimentoyu... Temiiiz bir sulandırdım. Üstten sıvaya sıvaya, yedire yedire... Sürte sürte...”

Sanki küp, benim suratımdı. Sıvazlayıp duruyordu. Küpü yeniden yapsa bu kadar uzun sürmezdi.

“Kayınpeder gördü de şaştı kaldı, sen olsan Beyim, atardın küpü, işe yaramaz diye... Bu devirde her şeye para verirsen başa mı çıkar? Her iş gelir bereket versin elimden!”

Ustura tam çenemin kıvrımına gelmiş, dayanmıştı. Kolaylık olsun diye dilimle kabartayım dedim. O, bu yardımımdan alındı. Zanaatına bir dil uzatma saydı bunu:

“Çek dilini!” dedi.

Usturayı çene çizgisinden ters bir çekişle kaydırđı. Kaydırmasiyle canımın yanması bir oldu:

“Hay aksi şeytan! Ustura değil, tırnak çakısı... Bununla hıyar bile soyulmaz be! Ah, nerde o eski usturalar!”

“Neden soyulmasın!” dedim. “Bal gibi soyuluyor işte!”

Herifin benim esprilerime hiç kulak astığı yoktu:

“Beyim, seninki de çene değil ki... Çene dediğin...”

“Doğru...” dedim. “Çene dediğin, seninki gibi olmalı!”

Gene kan taşı çıktı, pamuk ekildi. Olanı biteni unutturmak için başladı hünelerini döktürmeye:

“Geçen gün asma saat zıncı diye durdu. Hemen aldım elime tornavidayı. Saatçıya götürsem anasının nikahını isteyecek... Saat tamirine de mi para vereceğiz. Her iş gelir elimden. Saat tamiri, radyo tamiri, ütü tamiri...”

Kilit tamirinde traş bitmişti. Doğrulduğumu görünce;

“Perdah?” diye sordu:

“Yaptın ya!” dedim.

Kesilmedik yerlerime kolonya sürdü. Kolonyasının alkolü düşük olduğu halde yüzüm saplanmış gibi yanıyordu. Kafamı bir güzel ıslattı. Aldı tarağı eline:

“Nerde o eski taraklar!” dedi. “İki kat olur gene kırılmazdı. Bak şu tarağa. Ağızımın içine döndü, dişleri döküle döküle!... Nerde o fildişi taraklar...”

Beni idam mahkumuna çeviren beyaz örtüyü boynumdan çözdü.

“Serbestsin!” der gibilerden:

“Sihhatlar olsun beyim!” dedi.

“Sağol!”

Dört yanına bakındı, birini arar gibi:

“Ah Beyim,” dedi, “Nerde o eski çıraklar. Buluyorum mahalleden bir çocuk, bir gün duruyor, pırrrr! Gözleri oyunda. Meslek ölüyor Beyim. Geriden çırak yetişmezse... Kalfa yetişmezse, usta nasıl yetişir!”

“Bak!” dedim, “Bunda yerden göğe kadar haklısın!”

Biraz daha dalına basmak için:

“Ahhh!” dedim, “Nerde o eski berberler... Yenileri musluk tamir etmekten, kırık küpleri yapıştırmaktan, bozuk saatleri onarmaktan berberlik etmeğe zaman bulamıyor ki... Şimdiki usturanın yarığına jilet kakıp da traşa geçiyor. Öldü berberlik! Nerde o eski berberler!...”

Durak (Orhan Duru)

Bir yığın yolun kesiştiği heykelli bir meydanın kaldırımlarında birikmişti büyük bir kalabalık. Yoldan geçiyordu işlerine giden memurlar, pazardan dönen elleri fileli hanımlar, enstitüye giden genç ve güzel kızlar, kolejli oğlanlar, bıyıklı iri yarı kişiler, bıyiksız uçuk benizli başka kişiler, hamallar...

Bu arada Heykelin karşısına düşen yerde, birtakım işportacılar yüksek sesle bağırarak ve yutarak kelimeleri arka arkaya sıraladıkları ve erketeleri bakarak belediye zabıtası gelip gelmediğine, satıyorlardı on liraya gömlekler, iki buçuk liraya naylon çoraplar, A bir nacetler ve küçük harflerle prezervatifler can sıkıcı hastalıklara yakalanmak istemiyen beyler için ve tam o sırada, ya da başka sırada, bayram olduğu için büyük bir yapının merdivenlerine sıralanarak, üst üste binerek oturmuşlardı şehre inmiş köylü kadınlar ve gecekondu halkı. Renk renk giysileriyle ve ayakları arasında dolaşarak kalabalık eden çocuklarıyla bekliyorlardı bunlar, bando mızikanın geçmesini, -bayram vardı ortalıkta- ya da izcilerin boy göstermesini bayraklarıyla ve kısa pantolonları, trampet ve borularıyla... Bir uğultu geliyordu kalabalığın toplu olarak bulunduğu kaldırımlardan ve itişiyordu bakmak için halk ilerden kimin geleceğini bilmeden kaldırım kıyılarında. Badem bıyıklı birtakım polisler de sesleniyordu halka boğazlarını yırtarak kaldırımın aşağı inmemelerini, inerlerse göstereceklerini Hanyayı Konyayı ve gene Konyayı Mevlana ile birlikte. Ama kimi yerde halk karşı kaldırımın geçmek için buluyordu bir delik ve oradan birbiri ardı sıra sıra ya da toplu toplu geçiyordu demiryolu üzerinden geçen koyunlar gibi.

Sigarasını tütürerek Ahmet, bekliyordu heykelin karşısına düşen taksi durağındaki taksisinin direksiyonunun başında müşteri. Ama gelmiyordu müşteri. Vardı Ahmetin döküntü bir arabası 1935'den kalma, Ford sülalesinden inme. Ford sülalesi güçlü bir sülaleydi ama sülalesine okuyordu artık Ahmet altındaki Ford'un her gün. Bekliyordu Ahmet sıralanmış güzel arabaların arasında, gelsin bir müşteri binsin ve kazansın biraz dünyalık diye. Güzel arabalar sıralanmıştı durakta, güzel Amerikan arabaları, Chevrolet'ler, Dodge'ler, Buick'ler, Cadillac'lar, Kaiser'ler. Hepsi gıcır arabalardı. Yoktu içlerinde Ahmet'inki kadar külüstürü. Ve gelen müşteriler yüz buruşturup görünce Ahmet'in eski Ford'unu, biniyorlardı başka taksilere.

Geldi en sonunda yaşlı bir kadın Ahmet'in yanına ve sordu Ahmet'e;

"Evladım kaçta götürürsün bakıyım beni Küçükesat'a."

"Yedi buçuk liraya hanım abla" dedi Ahmet üflüyerek ağzında ve ciğerlerinin alveollerinde birikmiş dumanını sigarasının, yaşlı hanımın yüzüne.

"Şuna bak, kendisini ne sanıyor ayol, yedi buçuklira istiyor, utanmaza bak" diye başladı söylevini atmağa ve yaşlı ve başörtülü kadın, karşısında ve direksiyonunun başında uyuklayan Ahmet'i görmüyormuş gibi yanındaki küçük kızına barakak:

"Şuna bak istiyor yedi buçuk lira Küçükesat'a, kerata. Kerata Küçükesat'a yedi buçuk lira. Ayy içime fenalık geliyor. Yok mu belediye bu memlekette? Yok mu bu memleket bu belediyede, Belediye Su İşleri de kesti üç gündür evimizin akarsuyunu da, elektriğini de. Nedir bu şoförlerden çektiğimiz ha söylesene kızım?"

Ama kızı söylemiyordu bir şey aksi gibi ve zaten söyleyecek yaşta değildi küçük kızı büyük hanımın seslendiği.

Kalabalık itişip, başını çevirip bakıyordu sağ tarafa ne gelecek diye. Bu arada birtakım Amerikalılar ve son günlerde çok gözükmeğe başlayan sarıklı Hintliler

dolaşıyordu ortalıkta ayakları arasında Hintli çocuklar, yanlarında Hintli karıları ve boyunlarında Hintli fotoğraf makinaları.

Uzakta bir dolmuş durağında dolmuşları doldurmak için bir değnekçi çığlıklar atıyordu ıkınarak ve kaçıarak altına.

Vay canına bu kalabalık da neydi böyle?

Üstelik yüz vermiyordu Ahmet'in altındaki arabaya kimse.

"Şuna bak", diye söylenmeğe devam ediyordu yaşlı hanım. "Utanmak kalmadı millette ve arlanmak. Küçükesat'a yedi buçuk lira! Ha! Bir defa şu altındaki arabaya bak düdüğüm. Neredeyse parçalanacak. Asıl suç bende, kalkıp da senin arabana binmek istememde. Çıkamaz, ayol aaa bayılacağım vallaha, çıkamaz bu araba Küçükesat'a."

Ahmet, "Kafamı bozma" dedi ve en sonunda yaşlı hanıma, iki saattir kendisine askıntı olan ve başının etini yiyen Ulus meydanı'ndaki işkembecilerde "Bak kafamı bozma, sabahtan beri siftah yapmadım."

Başladı kara kara düşünmeğe Ahmet, yaşlı hanım homurdana söylene ayrılınca yanından. Kimse binmiyordu arabasına. Başkaları gelip biniyorlardı başka taksilere ve gidiyorlardı gidecekleri yere. Ama taksilere binen herkes istiyordu fabrikadan en son fırlamış, daha boyası iyice kurumamış arabalara binmek. İstemiyordu genç bayanlar binip Ahmet'in taksisine çoraplarını kaçırmak.

Baktı olmayacak ahmet, hiç olmazsa bir dolmuş yapayım Kızılay'a alayım beş on kuruş dedi kendi kendine ve geldi dolmuş durağına durdu.

Gerçekten dolmuşluk arabaydı Ahmet'inki, yoktu başka araba durakta ve bayramdan dönen insanlar kuyruk olmuşlardı dolmuş durağında gitmek için Kızılay'a.

Geçmiş yıllarda arta kalan arabası Ahmet'in başladı almağa binmek isteyen ve ucuza gitmek isteyen halkı içine. Herkes sıkışarak biniyordu bu kez ve bağırarak birbirlerine itişiyorlardı bir an önce binmek için. Ahmet de birden buldu neşesini arabaya binenleri görünce. Önce iki genç bindi otomobile üniversiteye alınmayanlardan, arkadan üç kız bindi evde kalmışlardan, beş memur işten çıkıp eve dönenlerden, iki boyalı kadın tabarin bardan, Silvia Majestik'den, Arman Talay, Ulus'dan, üç işçi, bir sendikacı yürüyüş yapanlardan, dört başka işçi sakal bırakanlardan, Ziya Bey emekli muhasebe müdürlerinden, Emin Bey eminsulardan, bindiler hepsi akıl almaz arabasına Sultanahmet'in.

Bindikçe şişiyordu kan emmiş bir tahtakurusu gibi ahmet'in taksisi ve görenler şaşırıyordu bu işe. Ve Ahmet bastı gaza Yenişehir'e gitmek üzere müşterilerinin küfürleri, şarkıları ve sevinç gösterileri arasında. Verdi yirmi beş kuruş değnekçiye dolmuş durağını bekleyen. Başladı güçlükle yol almağa Ahmet'in arabası bingıldayarak.

Trafik memuru durdurdu arabayı bir durak sonra. Geldi düdüğünü öttürerek ve sordu Ahmet'e, "Bilmiyor musun beş kişiden fazla almanın yasak olduğunu. Ver bakayım muayene kağıdını."

Başladılar müşteriler homurdanmaya trafik memuruna, "Kesme ceza, polis amca" diye yalvardı gençler! Polis Bey, işimiz gücümüz var, bizi burada bekletmeğe hakkın yok", diye seslendi eminsulardan Emin Amca; "Boşver polis efendi, zamdan ne haber? Görmüyor musun garip bir şoför" dediler işçi vatandaşlarımız; "Çek elini

bacaklarımdan” diye bağırdı Silvia; “Boynuz mu çıkaracağız?” diye sordu Ziya Bey emekli muhasebe müdürü.

En sonunda kandırdılar trafik memurunu, “Boşalt arabanı” dedi polis, Ahmet’e. Ahmet, “Başüstüne boynum kıldan ince.”

Bu arada tıkanmış trafik ve toplanmıştı meraklı bir yığın kalabalık ve görünce trafik memurunun duygulu davranışını, başlamışlardı bağırmaya; “Ya ya ya şa şa şa İsmet Paşa çok yaşa.” “Kıbrıs Türktür Türk kalacaktır.” “Ya ilim, ya ölüm.”

“Ne olmuş? Kim ölmüş?” diye soranlar da bulunuyordu bu arada. Ahmet’in arabası. Herkes dehşetle bakıyordu ne oluyor diye ve halk basıyordu yaygarayı tempolu. İndikçe küçüldü araba, küçüldükçe küçüldü, en sonunda Ahmet indi arabadan arka lastiklere bakmak için, kaldı araba bit kadar.

Yoldan geçen iyi giyimli bir bey, yeni aldığı ayakkabısının burnuyla ezdi arabasını Ahmet’in böcek ezer gibi.

Börekçi Mehmet Efendi (Aziz Nesin)

Tahtakale’de o karmakarışık daracık sokaklardan birinde iki katlı bir tahta yapı. Üst katında Börekçi Mehmet Efendi çalışır. Ya Dağistanlı yada Türkmenistanlıdır. Gözleri çekik, elmacık kemikleri çıkık. Dili anayurdunun ağzına çalar. Konuşmasından Türkiye Türkü olmadığı bellidir.

Babamın tanıdıklarından Mehmet Efendi, bana çok iyilikler etmiştir. Her gidişimde para verir.

Mehmet Efendi’nin börek yapmakta, börek yufkasını açmakta ustalığı görülecek bişeydi. Bu öyle bir hünerdi ki, Mehmet Efendi masasını bir sirkte kurup seyircilerin önünde yufka açsa bana öle gelirdi ki, seyirciler onu, görülmemiş bir hokkabazlık numarası, yapılamaz bir canbazlık gösterisi seyrederek gibi coşkuyla, ilgiyle seyrederek, alkışlardı.

Üstü çinko kaplı bir büyük masa. Gömleğinin kolları sıvalı Mehmet Efendi’nin, askısı boyundan geçme bir iş önlüğü vardı. Sağ yanındaki kaptan bir tutam hamur alır, masaya koyar. Hamuru, yağ katarak eze eze yağurup açar. Hamur açıla açıla inceler, genişler. Mehmet Efendi, genişleyip incelen yufkayı, iki eliyle iki yanından tutup, bir yandan öbür yana doğru başının üstünde evire çevire masanın çinkosuna çarparak vurur. Yufka masaya her çarpılıştaki daha inceler, daha genişler. Mehmet Efendi’nin usta ellerinde havalanan yufka bürümcük gibi, yağmak gibi dalgalanarak uçuşur. Yufka ipince olmuştur, artık baklava yada börek yapılmaya hazırdır. Mehmet Efendi, elini zeytinyağı dolu kaba daldırır, sonra bir tutam hamur daha alır. El alışkanlığıyla her aldığı hamur aynı ağırlıktadır.

Mehmet Efendi kıymalı, sade, peynirli türlü börekler hazırlar. Kocaman kara tavalara içine konulan börekler fırına gönderilir.

Yanında sekiz-on kişi çalışır. Bunlardan üçü yardımcısı, geri kalanlar da satıcılarıdır. Satıcılardan biri, bir müslüman Hintlidir. Başında koskocaman bir türban (sarık), uzun kara kıvrıkcık sakallı bir adamdır. Türkiye’ye yeni gelmiş, daha konuşması çetrefil. Onun sapını koluna taktığı bir el camekânı vardır. Börekleri o camekânda satar. Öbür satıcıların lastik tekerlekli elle sürülen camekânlı arabaları vardır.

Başçı İbrahim cezaevine düştükten sonra, Börekçi Mehmet Efendi'nin evinde kalıyordum. Mehmet Efendi'nin evi Tahtakale'yle Süleymaniye arasında dik yokuş üstündeydi. Bir eski büyük konağın bir bölümünde otururdu. Çok hanım, çok titiz bir eşi vardı. Yüksek tavanlı duvarları, tavanı renk renk nakışlı o ev, çiçek gibi temizdi. Bu hanım, çok güzel yemekler yapardı. Bütün bu iyi yanlarına karşın hiç dayanılmaz, çekilmez bir huyu vardı; bir konuşma hastasıydı. Onu dinlemekten bunalırdım. Hep kocasından yakınırdı. Ama ona kötü söz söylemezdi de... Öyleyse nesinden yakınırdı? Pek iyi anlayamazdım. Yalnız sezinleyebildiğime göre, Mehmet Efendi baba olmak istiyordu. Kendisinden yaşlı olan karısının da çocuğu olmuyordu. Bu yüzden Mehmet Efendi karısından ayrılacaktı ama, çok iyi yürekli olduğundan ayrılamıyordu ki... Kadın dertliydi, sınırları bozuktu. Onun uzun uzun anlattıkları içinde döne döne söylediği bişey çok hoşuma giderdi. Kadın, Mehmet Efendi'yle birlikte yaşamının yükünü omuzlayarak, onunla birlikte çalışarak dar yerlerden birlikte geçmişler, zor durumlardan kurtulmuşlardı. Mehmet Efendi bugünkü durumuna gelmişti. İyi para kazanıyordu. Şimdi de, artık kurtuluş kıyısına varınca karısından boşanmak istiyordu.

Kadın işte bu kısa durumu sözü döndüre dolaştırırsa saatlerce günlerce anlatırdı. Kadına çok hak veriyordum. Çünkü benim de bigün evlenince yaşamın bütün üykünü zorluklarını benimle bölüşecek, birlikte taşıyacağımız bir karım olacaktı. Her ne başarı kazanırsak, ne yalnız benim, ne yalnız karımın, ikimizin olacaktı. Daha o yaşımnda böyle bir karım olmasını düşünürdüm.

Kadına hak veriyordum ama Mehmet Efendi'yi de haksız bulamıyordum; ne yapsın zavallı, karısının çocuğu olmuyor.

Onüç yaşımnda, ortaokul birinci sınıf öğrencisiydim ama o güne dek, yaşlıtlarım çocuklar gibi, ne hazır, ne ısmarlama bir takım yeni elbise giymiştim.

Sanırım bir bayram arefesiydi. Börekçi Mehmet Efendi bana yeni elbise alacaktı. Mehmet Efendi'yle birlikte Tahtakale'den çıktık. Çakmakçılar'dan, Bakırcılar'dan geçtik. Kapalıçarşının Beyazıt yanındaki kapısına geldik. Büyük kapıdan değil de onun bitişiğindeki Bitpazarı (Batpazarı) kapısından girdik. İçerde sırayla eski-yeni elbiseci dükkanları vardı. Yeni elbise satan bir dükkana girdik. Dükkan tıklım tıklım askılarda elbiselerle dolu. Satıcı, bana uyabilecek birçok elbise çıkarıp önüme koydu. Mehmet Efendi,

– Nusret, beğen bakalım bir elbise! dedi.

Olur şey değil, inanılır şey değil, düşte gibiydim.

Mehmet Efendi, beğen beğendiğini, dedi ama çok iyisini, pahalısını seçersem ayıp olur diye çekiniyordum. Adamın iyilik yapma isteğini kötüye kullanmaktan utanıyordum. İşte bu eziklik içinde, en çok beğendiğimi değil, enaz beğendiğimi seçtim. Enaz beğendiğim de benim için çok güzeldi. Açık renk, sütlükahve rengi, keten kumaştan bir elbise. Uzun pantolonlu takım elbise, ne güzel şey!..

Mehmet Efendi'nin iyiliği bununla kalmadı. Bana bir de ayakkabı aldı. Elbisecide, aldığımdan daha güzel, daha beğendiğim elbiseler vardı ama, girdiğimiz o büyük ayakkabıcı mağazasından aldığımdan daha çok beğendiğim bir başka ayakkabı yoktu. En güzelini seçmiştim. Ne sarı, ne kahverengiydi. Sarı-kırmızı kahverengi karışımı, adı konulmamış açok güzel bir renkteydi ayakkabım.

Aman Tanrım, bunlar benim mi!

Mehmet Efendi'nin bu iyiliğine karşılık, ya ben ona ne yaptım?

Bana, anayurdundaki yakın akrabalarına bir mektup yazdırdı. O söyledi, ben yazdım. Zarfın üzerine adresi yazacaktım. Mehmet Efendi adresini söylüyordu; şimdi unuttum, bilmem ne işi "kârhanesinde" dedi. Zarfın üzerine, kârhane sözcüğünü yazamadım. Duraksadığımı gören Mehmet Efendi gülümseyerek,

– Kârhane demek, bizim orda fabrika, işyeri, atelye demektir... dedi.

Adresi de yazdım. Mektubu içine koyup zarfı bana verdi. Para da verdi.

– Postaya at! dedi.

Ben, bana bunca iyilikler eden Mehmet Efendi'nin mektubunu postaya atmadım. Posta parasını yedim. Niyetim kötü değildi. Param olduğu başka bir zaman postaya atmak üzere mektubu bir kitabın arasına koymuştum. Ha bugün, ha yarın... Aradan çok zaman geçti. Sonunda? Bigün Ada'ya giderken, yırtıp yırtıp denizden vapura attım mektubu.

Nedir bu suçun cezası? Her ne ise, en ağır olanını verin. İşte o sizin biçtiğiniz en ağır cezadan çok daha ağır olanını ben yıllardanberi vicdanımda çeker dururum.

Bu suçumun çektiğim, yaşam boyu çekmekte olduğum cezası, işlediğim suç konusunda başkalarına olan güvensizliğimdir. Postaya atması için her kime mektup versem, bana sanki mektubu postaya vermeyecekmiş gibi gelir. Bir insan, elinde hiçbir kanıt olmadan başka birini suçluyorsa, aynı suçu kendisi işlemiş yada işleyebilir demektir. Güvensizlik de böyle, durup dururken birisine güvensizlik, o konuda kendimize güvenilemeyeceğini ortaya koyar.

Mehmet Efendi'nin işi gittikçe düzeldi. Bakırcılar'da da dükkan açtı. Sonra daha başka yerlerde... Her zaman bana iyi davrandı, iyilik etti. Son dükkanı, Taksim alanında, yanan Eftalipos kahvehanesinin altında- heykelin karşısındadır. Sanırım bu dükkanı bir ortakla açmıştı.

Subay çıkmıştım. Mehmet Efendi'ye uğrayamamıştım. Subaylıktan ayrıldım. Bigün dükkanına gidip elini öpmek istiyordum. Durumum biraz düzelsin de öyle giderim deyip duruyordum. Durumum biraz düzelsin de öyle giderim. Durumum biraz.. Durumum...

Mehmet Efendi öldü.

Elini öpemedim.

Taksim'deki o börekçi dükkanı hala duruyor.

Kimi zaman, kimi davranışlarımı en yakınlarım bile anlayamaz da yaptıklarımı aptallık diye yorumlarlar. Onlar bikaç cümle içinde açıklayamayacağım için Mehmet Efendi'nin bana iyilikleri anlatamam. Çok bunalırsam, davranışımı aptallık diye yorumlayanlara boğazıma bir yumruk tıkanarak,

– Bana çok iyilikler yaptılar! diye bağırırım.

Ne demek istediğimi anlamazlar elbet.

Bize yapılan iyilikleri, hiçbir zaman, hiçbir biçimde, ne yaparsa yapalım, bize o iyilikleri yapanlara ödeyemeyiz. Ama daha başkalarına iyilikler ederek, bize yapılanları ödemeye çalışabiliriz.

Unutamıyorum; Sütlükahve rengi keten takım elbise açık kahverengi ayakkabı... Sonra da bunları bana alan Mehmet Efendi'nin postaya veremeyip, yırtıp yırtıp denize attığım mektubu... Bikez bile o börekçi dükkanına girip elini öpemedim. Yazık, yazık bana!

Süslen Berberi (Umran Nafiz Yiğiter)

Dükkânımız, tramvay caddesine bakardı. Oraya bir kış günü getirilip bırakıldığımı hatırlıyorum. Gece yarısından beri yağın karın, parkları, sokakları ve evleri örttüğü soğuk ve dondurucu bir kış günü... O sabah, okuldan eve yine haber yollamışlar ve ihtiyar annemle büyük dayım uslanmak bilmeyen okul kaçacağını aramak için yollara dökülmüşlerdi.

Dükkâna girince, dayım iri avucu içerisinde sımsıkı tuttuğu elimi bırakmış, sobanın ardındaki sandalyesinde oturan, sarışın, saz benizli genç bir adamın yanına doğru hızla yürümüşü.

Dışarıda, yeni açılmış yollardan tramvaylar çan çalarak geçip gidiyorlar, otomobiller korna çalarak, etrafa zifoslar saçarak kayıp geçiyorlardı. Baştan başa buğulanmış büyük vitrinin elle, yer yer silinmiş kısımlarından tıpkı birer tablo gibi ya kenarlara yığılmış karlara bata çıka giden bir ihtiyar veya sırtında çanta, elinde mavi sefertası bulunan mektepli çocuk, yahut da siyah paltolu bir adamın koluna sarılmış, vücudunun kabarık yerlerini daha fazla çıkararak, tatlı bir eda ile sallana sallana yürüyen genç bir kadın göze çarpıyordu. Kalfalardan biri, uyur gibi dizleri üzerindeki gazeteye doğru eğilmiş gözlüklü ve altmışlık bir adamın saçlarını kesiyor, makası mütemadi şak şaklar çıkarıyor, tavanda asılı beyaz tahta kafesindeki bir saka kuşu oradan oraya sıçrayarak mütemadiyen ötüyordu. Ben hemen kapının önünde duvara dayanmış, bir yabancı gibi ayakta dikiliyordum. Sobanın ardındaki adamla dayım kulak kulağa vererek bir an konuşmuşlar ve sarışın genç adam:

– Söylediğin çocuk bu mu? diyerek yerinden fırlayıp yanıma gelmişti.

Süslen Berberini şimdi ilk defa ve yakından görüyordum. Sivri burnunun kenarında bir iki çille şefkat dolu iri ve koyu lacivert gözleri derhal göze çarpıyordu. Biz Türklerde ender tesadüf edilecek kadar uzun boylu idi. Onu, ince belinden sıkılmış beyaz gömleğiyle berberden ziyade genç bir doktora benzetmişim. Tıpkı kendisinden yaşamak için kuvvet ve ümit bekleyen hastasını yoklayan bir doktor gibi yanıma, başucuma gelip dikilerek kemikli parmaklarını başımda gezdirmeye başlamıştı.

– Nasılsın küçük? diyordu. Demek ki sen de bizim kafadasın? Böylece çarçabuk mektebini bitirdin? Haydi Allah'tan hayırlısı...

İçerisinde yıllar geçirdiğim dükkanımıza işte böyle girmiştım. Artık, sabahın alaca karanlığında elimde ufak yemek tasım olduğu halde yukarı mahalledeki okula değil aşağı semtteki dükkana gitmeye başlamıştım. Ustam karısı ve çocuklarıyla beraber, dükkanın arkasındaki ufak bahçeden yedi sekiz basamaklı demir bir merdivenle çıkılan üst katta oturdukları için daha sabahın erken saatinde dükkanı açılmış bulurdum. İlk işim, akşamdan içi temizlenmiş, odunu ve çırası konmuş sobayı bir kibritle ateşlemek olurdu. Usta alaca karanlıkta kapının kilidini açmasıyla beraber, kalfalar ve çıraklar gelinceye kadar yukarı kata çıkıp ortadan kaybolurdu. Vitrindeki cicili bicili, kolonya ve tuvalet suyu şişelerinin tozlarını alıp yerli yerine koymak, duvarlardaki kristal aynaların kenarlarındaki siyahlı beyazlı camlarla ufak çerçeveler

içerisindeki semtimizin sporcularına ait fotoğrafları silmek ve bütün insanlara köşesinden gülerek bakan ve üstüne çıktığı sapsarı bir otomobilden el sallayan yarı çıplak sarışın genç kıza ait tabloyu ve takvimi yerinden itina ile alıp temizleyerek tekrar köşesine koymak bana büyük bir zevk verirdi. Bu sırada gürültü ile yanmaya başlayan saç soba, iliklere kadar sıcaklık veren bir havayı ortalığa serper ve hemen takvimin üstündeki guguklu saatin tik takları ve arada bir çalışları ortalığa dolardı. İlk tramvayın geçişini seyretmek için, çocukça sabırsızlanırdım. O, bildiğımız kırmızılı, yeşilli tramvay arabalarına hiç benzemezdi. Dört tarafı açık, siyaha bakan gri bir araba idi. Yüzleri morarmış birtakım insanlar içinde ayakta dururlar, mütemadiyen çan çalarak, adeta azametle geçiş giderdi. Hemen onun ardından gazetecimiz hızla kapıyı açar, gazeteyi atıp koşarak gözden kaybolurdu. O zaman, çayımı ufak bardağıma kor gazetenin ilk sayfasını dolduran resimlere ve iri harflerle yazılmış başlıklara bir göz atardım.

Artık sabah olmuştur. Az sonra kalfalar, çıraklar gelip kardan ıslanmış ceketlerinin kalkık yakalarını indirerek sobanın başında kurunup ısındıktan sonra beyaz gömleklerini sırtlarına geçirecekler, üniversiteye giden veya semtin maliye şubesinde, sular idaresinde birer ufak ödevleri olan delikanlılar birer ikişer dükkanımıza dūőeceklerdir... İçlerinde meşhur bir spor kulübünün oyuncularını da bulunan delikanlılar haftanın spor hareketleri hakkında münakaşalara giriőecekler, koltuklar sabah tuvaleti için müşterilerle dolacaktır. Yollar kalabalıklaşıp, tramvaylar art arda caddeden geçmeye başlayınca kırmızı yüzlü, altın çerçeveleli gözlüğü top burnunun ucuna kadar dūőmüř, kısa boylu bir adam, hızla içeriye girip:

– Nerede Baba Muharrem? Sabah keyfi hala bitmedi mi? diye soracaktır.

O zaman ufaklı, büyüklü bir sürü genç insan:

– Muharrem... Muharrem... Uyan evladım!.. diye haykıracaklar ve ustam, daima řiř ve akları daima biraz kanlı lacivert gözlerini oğūşturacak işbaşı yapacaktır.

Süslen Berberinde, akşamları bambaşka bir alem yaşanırdı. Tahsin'in kahvesinde veya vapur iskelesinin üstündeki gazine, dominoda, tavladan usanan emekliler ev dönüşü, saatin beş buçuğunda bizim dükkana uğramadan yapamazlar... İşini bırakan vatman Mustafa veya şimdi elektrikte çalışan sıhhiye Halil traş için olmasa bile, kapıdan kafalarını uzatıp birer merhaba çekeceklerdir... Hele günlerden cuma ise, ne iş yaptıklarını bile bilmediğim bir sürü insan kapıyı aralayıp sanki yarınki futbol maçında kaptanlığı ustam yapacaktı gibi:

– Oğlum yarın üç tane var... Hazır olun! diye takılıp cevap beklemeden yollarına devam edeceklerdir... Bu sırada önündeki müşterisini ciddiyet ve vakarla traş eden Muharrem usta o tatlı Boşnak şivesiyle:

– Hele sabah ola, hayır ola!.. diye mırıldanacak ve tatlı tatlı gülümserken başını iki tarafa sallayacaktır.

şimdi iyice hatırlıyorum, en hararetleli münakaşalar parti konularında yapılırdı. Demiryolu emeklişi şefkati Bey ne zaman uğrasa, daha merhaba der demez hemen:

– Be Muharrem ne yapıyor seninkiler böyle?. diye ortaya bir soru atar ve ustam hep şu cevabını verirdi:

– Uyumuyorlar bey amca... Gece gündüz çalışıyorlar...

– E bizim maaşlara hiç dokunmayacaklar mı?

Muharrem usta bir an düşünür, sanki kendisi yetkili bir şahısmış gibi bu soruya da hep aynı cevabı verirdi:

– Sabır lazım bey amca... Biraz sabır... Hepsi sıra ile... ötekilerin hâşa huzur yaptıkları daha öylece durur.

Şefkati Bey ısrarla ayak direrdi:

– Sabır, sabır... Ama evlât... bizde de takat kalmıyor ha?

– Ne yapalım Şefkati Bey... Para ile değil sıra ile bu. Allah’a şükür sen kuru ekmeğine bir lokma olsun katık bulabiliyorsun... Mahdumlardan biri elektrikte, öbürü belediyede... Kerime Hanım ise terzilik yapar... Biraz da başkalarını düşünelim.

Koyu lacivert gözlerini, bir anda derin bir gölge kaplar ve uzaktaki bir noktaya merhametle, şefkatle bakardı. Onun bu bakışlarını hiç unutmam... Bu öyle bir acımak ve öyle bir sevmekti ki, ustamın o anda bütün insanların iyiliği için derinden derine dualar ettiğini anlardım.

Ben yıllarca ilkbaharın geldiğini, tabiattan evvel dükkanımızda bulup görmüşümdür. Evle dükkan arasındaki sıra bahçelerden yola uzanan erik ve kiraz ağaçlarının renk renk çiçek açtıklarının farkına varmadan, bir sabah dükkana geldiğimde, vitrinin bitişiğindeki kapının menteşelerinden sökülüp yerine siyah zemin üzerine beyazla “Süslen Berberi” yazılmış boncuk kapının konduğunu göürdüm.

Artık muhakkak ki, yere, havaya ve suya cemreler düşmüştür... Artık bütün tabiat buzdan ve soğuktan sıyrılıp iliklere kadar geçen tatlı bir ılık içeresine girmiştir... Artık evlerdeki ve dükkanlardaki sobalar kalkmış, duvarlar badanalanmış, her taraf silinmiş, süpürülmüştür. Nitekim dükkanımızda da gözle görülür, elle tutulur bir güzellik, bir yenilik ve temizlik vücut bulmuştur. Bütün bunlar bir gece içerisinde gizli bir el tarafından yapılmıştır. Hiç birimizin bir gün dahi yüzünü görmediğimiz ustanın karısı ile beraber dükkanda da yaz temizliği yapmıştır. Bu temizliği, tabiatın yeşermesi, mekteplerin tatil ve plaj mevsimi kovalayacaktır. Boğaza ve Adalara göçler başladığı, sıcakların insanları ve yeryüzünü cayır cayır yaktığı günlerde bile Süslen Berberi, hep o, bir bahar sabahı yapılmış temizliğin rutubetini ve serinliğini muhafaza edecektir... Tıpkı, asırlık bir çınarın altındaki bol rüzgarlı ve gölgeli bir şadırvan, bir türbe gibi...

Hele büyük bir taban halısını andıran arkadaki ufak bahçe hayallerimize hayal katar, raylarda pırıltılar yapan yaz güneşinden yorulmuş gözlerimize rahatlık serperdi. Bütün bir kış varlığından bile haberimiz olmayan ve yaşının çok ilerlemiş olmasına rağmen beyaz saçlarından bir teki dahi dökülmemiş, posbıyıklı bir ihtiyar sabahın pek erken saatlarında bahçenin ortasındaki fiskiyeli küçücük havuzun başına bırakılırdı. Saka kuşu, kafesiyle yazlık yeri olan bahçe duvarındaki çengeline asılır, hemen her yaz ufacık kameriye filizi yağlıboya ile baştan aşağı boyanırdı. Saçları ve posbıyıkları itina ile kesilmiş bu ihtiyar, ışıl ışıl bakan fakat görmeyen gözleriyle, arada bir sallanarak güneşin havuzda oynaşmaya başlamasına kadar oturdulduğu yerde kalırdı. O zamana kadar mavi boncuklu ceviz renkli küçük radyonun söylediklerini sessizce dinler, ufak ve sarışın bir kız çocuğunun getirdiği kahvesini aynı sükunet içerisinde içer ve oğlu Muharrem’in sabah gazetelerine göz atarak toplayıp kendisine anlattığı dünya olaylarını derin bir tevekkül ve alaka ile takip ederdi.

Kalfa Mahmut, çırak Süleyman işlerini bitirip dükkanın kepengi yarıya kadar indirilince, akşamsefalarının üstüne kadar tırmandığı kameriyedeki ampulün

kordonunu pirize takardım. Mavi bir ışık, lacivert, pembe ve sarı çiçekli halının üstünde boydan boya uzanır, havuzun ikindiye doğru durdurulmuş fışkıyesi tekrar fısıltılar içerisinde sularını fışkırtmaya başlardı. Ufak masayı bir köşeye beraberce kurardık. Bir gece evvelinden havuza atılmış rakı şişesini sudan çıkartınca sabırsızlanmaya başlar:

– Nazlı, yemek hala hazır değil mi? diye yukarı kata doğru bağırırdı.

Küçük, sarışın bir kız çocuğuyla, mısır püskülü saçlı bir oğlan çocuğu salataları getirirlerken, tatlı ve şakrak bir kadın sesi duyulurdu:

– Gönderiyorum... Gönderiyorum.

– Ama, sen de gel.

– Bende geliyorum, yavrum.

Şişenin dibine hırsla bir yumruk atar ve gözucuyla bana bakarak:

– Haydi bakalım küçük... Ananı daha fazla bekletme! Şunu da al beraberce yersiniz, derdi.

Onları, güzel bir Isparta halısını andıran bahçelerinde baş başa bırakarak bir koluma boş yemek tasımı, öbür koluma da ustamın verdiği bir kavunu veya karpuzu sıkıştırarak sevinçle evimin yolunu tutardım.

Gene böyle bir gecenin sabahı idi. Dükkana geldiğim zaman, henüz kapının açılmadığını ve hemen bitişiğimizdeki fotoğrafçı ile tütüncünün sokağa atılmış ufak sandalyelerde oturup, baş başa vererek bir şeyler konuşmakta olduklarını görmüştüm.

– Küçük buraya gel!..

Fotoğrafçı Rüstem'e doğru yürüdüm. Bitmek üzere olan sigarasından bir yenisini tazelerken;

– Bugün git evinde otur.... Yarın sabah gelirsin! ded.

– .....

Şaşkın bakışlarla ona baktım. Boğazını temizlemek ister gibi üst üste hafifçe öksürdükten sonra ilave etti.

– Muharrem Usta sizlere ömür...

– Ne? Ustam öldü mü?

– Öldü ya... Akşam hastaneye kaldırdık... Bu sabah... Kalfalar, karısı hastanedeler... Haydi sen evine git çocuğum!..

Ölümün iştah gibi insanoğlunun dişinin dibinde, gölge kadar ayaklarının ucunda olduğunu bir kere daha görüyordum. Demek ki daha dün akşam sabırsızlıkla Nazlısını çağıran, hırsla küçük rakı şişesinin dibine yumruk sallayan saz benizli, lacivert gözleri şefkat ve merhamet dolu genç adam şimdi yaşamıyordu. O günü ve gecesini kabuslar içerisinde geçirdiğimi söylemeye bilmem lüzum var mı?

Ertesi sabah erkenden dükkana koştum. Kapı açıktı. İçeriye korkak adımlarla girdim. Her taraf adeta loştı. Siyah çerçeveli tablolardeki resimler, otomobil reklamı üstündeki sarışın kız ve bütün eşyalar derin bir sükut içerisinde idiler... ayaklarımın

ucuna basarak ilerledim... Bahçe ile dükkan arasındaki tel kapıyı yavaşça araladım. Havuzun başında esmer ve güzel bir kadınla kara kuru bir adam oturuyorlardı. Kasketimi elime alarak bir iki adım daha ilerledim. Ne söyleyeceğimi bilmiyordum. Sükutla, tıpkı bu dükkana geldiğim günkü gibi olduğum yerde dikildim.

Esmer kadın, beni göstererek:

– Söylediğim çocuk budur!.. dedi. Rahmetli yedi buçuk lira haftalık verirdi. Çalışkan bir çocuktur... İstersen bunu alakoyalım...

– .....

Ben sesi tanıyordum. Evet bu tatlı ve şakrak sesi ben ilk defa duymuyordum. Bu ses ustamın horozdan bile gizlediği karısının sesi olmalı idi.

– Oğlum senin adın ne bakayım?

– Adım Recep amca1

– Yaşın kaç?

– On dört...

– Kaç senedir burada çalışıyorsun?

– Dört.

– Bu dükkanı şimdi biz işleteceğiz. Nasıl bizle çalışır mısın?

– Çalışırım amca..

– Aferin sana. Bizde iyi çalışacak olursan haftalığını on liraya çıkartırız.

– Sağol; amca.

– Bana Galip Usta derler. Pazar yerindeki kadın berber dükkanın sahibiyim.

– Kadın berber dükkanının mı?

– Ha, ya!

–.....

– Yarın Beyoğlu'ndan iki yeni kalfa ile bir de kadın işi yapan matmazel gelecek. Aşağıda erkek yukarıda kadın işi yapacağız. Gözünü açarsan bahşişten de haftada en az bir beşlik kıvırırsın... Ama gözünü dört açmalısın! O gömleğini evde adamakıllı bir yıkatmalı. Üstünü başını bir düzene sokmalı, anladın mı?

– Anladım, amca.

– Hem, bana bir daha amca deme. Galip Usta de.

– Peki, amca. Şey, olur Galip Usta.

– Haydi bakalım! Bugün sana benden izin. Noksanlarını tamamlayıp yarın sabah erkenden işbaşı yapmalı!.. Marş!..

O an için bir daha semtine bile uğramamayı düşündüğüm, Süslen Berberinin başına gelenlere hala şaşmaktayım. O güzel yaz gecesini kovalayan tatlı yaz sabahında, tıpkı gafil avlanan düşmana yapılan bir baskın gibi dükkan ve insanları hücum altında kalmışlardı. Azrailin o gizli eli Muharrem Usta'yı sahneden çekip alınca, nasıl oldu

bilinmez, beyaz saçlı posbıyıklı kör ihtiyar, sarışın, yeşil gözlü ufak kız çocuğuyla beyaza bakan mısır püskülü saçlı oğlan çocuğu, kalfalar ve çıraklar sırta kadem bastılar... Dükkan ve insanları bir anda değişiverdi. Tıpkı fırtınanın ardından gelen sessizlik, hücumu takip eden dinlenme saati gibi ortalığı bir sükunet kapladı. Bu ani hücumdan sonra hisselerine düşen ganimetleri alanlar köşelerine çekildiler. Geçen hafta da yeni ustamla Nazlı Abla'nın nikahları kıyıldı. Komşulara bakarsanız yıllardır, ta Muharrem Usta'nın bu dükkanı açtığından beri ardi arası kesilmeyen dedikodunun da böylece sonu alınmış oldu.

Şimdi yine her şey eskisi gibi. Hatta eskisinden de güzel. Dükkanın içi ve dışı yağlıboya ile boyandı. Yeni resimler, yeni eşyalar ve yeni insanlar eskisinden daha güler yüzlüler. Kuyrukaltı oldu diye bir ay kadar görünmeyen ve kafesi siyah bezlerle örtülen saka kuşu bile şimdi tekrar güneşe ve hayata kavuştu. Mütemadiyen ötüyor... Hatta Galip Usta yukarıki salon için bir de kanarya aldı. Dedim ya canım, her şey, her şey eskisi gibi. Eskisinden de iyi. Benim bile haftalığımi on liraya çıkardılar. Bahşiş de haftada beş kağıttan aşığı düşmüyor.

Ama bütün bunlara ve her şeye ramen, insanın içine ve dışına serinlik veren o rüzgar dolu çınar altındaki türbe havasının huzur ve rahatından eser yok... Burası da büyük şehirlerin kocaman caddelerindeki o asrî berber salonlarından biri haline geldi. Artık semtimizin sporcu gençlerinden, emekli ihtiyarlarından uğrayan kalmadı. Sırası geldikçe spordan hoşlanmadığını ve daima ekmek partisinden olduğunu tekrarlayan Galip Usta öyle geveze müşterilerden hazzetmez. O, birkaç gün içerisinde binlerce karganın bile yapamayacağını yaptı. Ortada Süslen Berberinden bir şeycik bırakmadı. Zaman zaman, şimdi kasada oturan karısının buğday renkli, iri siyah gözlü güzel yüzüne nedense içim ürpererek bakarken burada bir zamanlar semtin insanları ve havasıyla dolu bir berber dükkanı var mı idi, diye kendi kendime sorarım da bir türlü "Evet!" diyemem...

Şimdi dükkanımızda makasların şak şaklarından ziyade elektrikle işleyen makinelerin uğultuları duyuluyor...

Filimci Seyit Amca (Erhan Bener)

Seyit Amca'yı tanıdığım da, filmciliği de, asıl mesleği olan kadayıfçılığı da çoktan bırakmıştı. Oğullarının, biraz bitleri kanlanınca, baba mesleğini küçümseyip bu küçük kasabada daha fazla körelmek istemediklerini söyleyerek, ufak çapta inşaat işleri yapmak üzere kalkıp İstanbul'a gitmeleri ve orada yerleşmeleri üzerine, tek başına altından kalkamayacağını düşünerek, fırınıni da devretmişti başkalarına.

Tepe Mahallesiindeki iki katlı ahşap evinde tek başına yaşıyordu. Seyit Amca. Karısının kaç yıl önce öldüğünü anımsamıyordu bile. Bir kere sormuştum. "Ölülerin arkasından konuşulmaz, ama bizimki çok konuşurdu; çocukları da hayırsız çıktı!" diye kestirip atmıştı. Galiba, biraz kızını özlüyordu. Zaman zaman. Ellere verip gurbete yollamıştı kızını ve ayda yılda bir, şöylece alabiliyordu haberini. Başka bir akrabası, hismini ya da yakını olduğunu bilmiyorum.

Yalnızlıktan yakınanlardan değildi Seyit Amca. Kendi işini kendi görür, konuşacak kimse bulamazsa, kendi kendisiyle konuşurdu. Her şeyi olduğu gibi kabul etmek gerektiğini söylerdi. Başta kendisi, herkesle biraz alaycı bir tarzda konuşur, yaşamı fazla ciddiye alanlarla da, önemsemeyenlerle de dalga geçerdi.

Birbirlerine hemen hiç benzemedikleri halde, babamla ikisi iyi arkadaşlar. Gerçi babam da yalnızdı burada, onun gibi; o da, kendi deyimiyle inziva'ya çekilmişti; ama babam, insanlarla birlikte olmaktan zevk alırdı. En büyük korkusu yalnız kalmak, aranıp sorulmamaktı. Biraz alıngan ve küsegendi de galiba. Babamdan haber alamayıp da meraka düştüğümüzde, Seyit Amca'yı arar, ondan haber alırdık. Zaten, benim hatırım için telefon bağlanmasına razı olmuştu evine. "Babanla ikimiz düdüğ gibi kaldık orta yerde ama, merak etme, biz eski toprağız, kuyruğı dik tutmasını biliriz!" diyerek, yalnızlıklarını hafife almayı, benim kaygılarımı bir ölçüde gidermeyi becerirdi.

Aradan bunca zaman geçmesine karşın, gözlerimi kapadığımda, hemen hemen bir fotoğraf sadakatiyle gözlerimin önünde canlandırmayı başarabildiğim nadir insanlardandır. Seyit Amca. Onu ilk gördüğümde, altmış yaşın biraz üstünde, ama vaktinden önce ihtiyarlamış, hatta çökmüş görünen; iyice seyrelmiş, havada uçuşan gümüş telli saçları; aynı renkte, ama gür ve dağınık kaşlarının altında, bana hep hafif alaycı bakıyorlarmış duygusu veren küçük güleç gözleri; üstdudağını kapatan bembeyaz bıyıkları; tümüyle ağarmış, düzenli bakılmamak yüzünden çatal çatal olmuş top sakalı; kırışıklıklarının arası iyice kararmış, koyu renk, kırış kırış teni; kısacık boyu ve sırtındaki, hemen hemen yaz kış hiç değişmeyen hep aynı çizgili koyu renk mintanlarıyla, tam onu tanımadan önce bana anlatılan ve benim düşlediğim gibi bir ihtiyarcıktı.

Babamla çok eskiden, gençlik yıllarından beri tanışıyorlarmış. Babam, gençliğinde bir süre bu kasabada memuriyet yapmışmış. O zaman da çok sevmiş burasını. Seyit Amcamın ısrarıyla, şimdi oturduğu evin arsasını da o zaman almış. Bundan, annem ölene kadar hiçbirimizin haberi olmamıştı. Emekli olduktan sonra, orman içindeki bu şirin ve sessiz kasabaya yerleşmek istemesinde, Seyit Amca ile aralarındaki yıllar öncesine dayanan eski ve köklü dostluğun da bir etkisi oldu mu, bilmiyorum. Annem sağ olsaydı, herhalde onu buralara getiremezdi babam. Babam da insan içinde olmaktan zevk alırdı, ama annem kalabalık içinde olmazsa yaşayamazdı. Pek çok dostu, arkadaşı vardı; bütün akrabalarıyla hatta babaminkilerle bile iyi ilişkiler içindeydi; kız kardeşim kabul etmek istemez ama, sanırım babam son zamanlarda bu ilişkilerden artık boğulur hale gelmişti ve annem öldükten sonra, biraz da, onun bu yakın dostlarından, hısımları ve akrabalarından uzaklaşmak için seçti bu ıssız Anadolu kasabasını, yaşamının son yıllarını geçirmek için.

Babam emekli olduğunda ben, Ankara'ya bizim yanımıza gelmesini istemiştim. Kız kardeşim de İstanbul'a kendi yanına gelmesi için yalvar yakar oldu, ama babam burayı yeğledi. Emekli aylığıyla başka yerde geçinemezmiş; çocuklarına yük olmayı da hiç istemezmiş.

Bir bakıma iyi de oldu. Burası Ankara'ya da İstanbul'a da yakın. Yol üstü sayılır. İki kardeş sık sık gelip gidebiliyoruz; arada, kandırıp yanımıza getirtebiliyoruz. Emekli ikramiyesiyle yapıldı şimdi oturduğu ev. Seyit Amca, her gün başında durdu inşaatın, yoksa, kız kardeşimle ben, gizli gizli yardım etsek de, bu ev öyle emekli ikramiyesiyle kolay kolay tamamlanamazdı. Seyit Amca ona, ev işlerini yapacak bir kadıncağız da buldu. Hem de, kendi deyimiyle, ağzına yüzüne bakılabilir cinsten. Babam Seyit Amca için, "Horoz ölmüş ama, gözü çöplükte kalmış!" derdi. "Adamı bıraksan, yaşına başına bakmaz, dört karı birden alır! Tevekkeli, karısı erken erken çekip gitmiş!"

Seyit Amca ile babamın içtikleri su ayrı gitmiyordu. Kız kardeşim de, ben de, onu tanıyınca pek sevmiştik; ikimizin de Filmci Seyit Amcası olup çıkmıştı hemencecik.

Filimciliğinin nereden geldiğini, doğrusu, ilk zamanlarda bilmiyordum. Kahvedeki delikanlılar, hatta eski adamlar, ondan sözedilerken öyle diyorlar diye, ben de onun sözü geçti mi, “Bizim Filimci seyit Amca!” der olmuştum. kız kardeşim de ben öyle diyorum diye benimsemişti bu lakabı.

Seyit Amcanın Latin harfleriyle okuma yazma bilmediğini öğrendiğimde çok şaşırılmıştım. Her şeye akli eren, cin gibi bir adamdı. Babam ki, kendi kuşağındakiler arasında sivrilmiş bir insandır; Birinci Dünya Savaşının başladığı yıllarda Darülfünun Edebiyat Fakültesini bitirmiş, İnönü'nün cumhurbaşkanlığı sırasında, bir süre, bir bakanlıkta, önemli bir dairenin başkanlığını yapmıştır; ama işte o, Latin harfleriyle okuma yazma bilmeyen kadayıfçı Seyit Amca, tartışmaya başladıkları zaman, çok kez babamı pes ettirirdi. O babam ki, Nuh deyip Peygamber demeyenlerdendi.

Birkaç kez tanık olmuştum tartışmalarına. Seyit Amcanın toplumsal sorunlardan politikaya, felsefe ve tasavvuftan, tarih ve din bilgisine, kozmogoniden insan psikolojisine kadar, geniş yelpazeli bir bilgi dağarı; tutarlı, inandırıcı bir düşünme ve düşündüğünü ifade etme gücü vardı.

işin aslını astarını bilmediğim için, Seyit Amcayı ilk tanıdığım sıralarda, okuma yazma bilmeyen bir insanın bu kadar çok şey öğrenmesi, kendisini bu kadar iyi yetiştirmiş olması, inanılmaz görünmüştü gözüme. Bunun sırrını öğrenmek için babama sormuştum.

“Seyit, eski yazıyla okuyup yazmayı iyi bilir”, demişti babam. “İstanbul’a, tahsile gittiğinde, biraz Fransızca da öğrenmiş. Aslen Çerkestir bunlar, Kafkasya’dan hicret etmişler buralara. Eskiden, adam olmak için mektebe medreseye gidip diploma almak şart değildi. Seyit, burada mahalle okulunu bitirdikten sonra, babasının teşvikiyle İstanbul’a gitmiş, orada, memleketlisi, bir alim kişiden icazet almış, gerçi dinbilgisi konusunda ama, o zamanki din bilginleri, şimdiki gibi echeli cühela taifesinden olmadıklarından, öğrencilerine dünya ve kainat hakkında geniş bilgiler verirler, onları mükemmel ve kamil insanlar olarak yetiştirirlerdi. Buraya babasının elini öpüp tahsiline ilahiyat fakültesinde devam etmek için iznini almak üzere dönmüş, ama tam o sırad önce Balkan Savaşı, sonra da Birinci Dünya Savaşı çıkmış, Seyit buralarda kalmış. İmametle geçinmek olanaksızdı, demişti bir gün bana. Ecdattan kalma bir kadayıfçı fırınları varmış. Geçim derdi bu, o da geçmiş fırının başına. O fırında çalışırken bile elinden kitap düşmezdi, ben tanıyıyım! Senin şu Gorki gibi bir adamdır o! Hafife alma!”

Seyit Amcanın babası da mahalle okulunda hocaymış zamanında. “Sarıklı ulemadandı”, diye anlatmıştı bana bir ara. Anzavurcularla birlik oldu diye, Kuvayı milliyeciler adamı asmışlar. Babamın söylediğine göre, aslında hayali uyanık bir adammış Seyit Amcanın babası. Ne var ki, o tarihlerde, aydın geçinen pek çok insan gibi, padişahın buyruklarına karşı çıkmayı -onu Zillullahualem, yani Tanrı'nın yeryüzündeki gölgesi saydıkları için- Tanrı'nın buyruklarına karşı çıkmakla bir tutuyorlarmış. Bu yüzden de Kemalcileri zındık bellemişler.

Seyit Amcaya gelince, babasının durumu ve kendisinin gördüğü eğitim dikkate alındığında, onun, yobaz ve köktendinci birisi olduğu düşünülebilirdi; oysa, çok açık fikirli bir insandı. Seyit Amca. Politik düşünceleri, inanılmayacak derecede tutuculuktan uzak, hatta pek çok bakımdan, kendilerini solda sayan partilerin savundukları düşüncelerden ilerdeydi.

“Peki ama, böyle bir adam, nasıl olmuş da yeni Türkçe harflerle okuma yazmayı öğrenmemiş?” diye sormuştum babama. “Üstelik, Latin harflerini bildiği halde?”

Bunun tek nedeni, kendisine göre, tamamen haksız olarak ve üstelik yargılamadan babasını ipe çeken Kuvayimilliyecilere karşı duyduğu öfkeydi. Onların başı diye, Mustafa Kemal'e de iyi gözle bakmıyordu ve salt bu yüzden, yani ona inat olsun diye, yeni Türkçe harfleri öğrenmemişti.

Benim asıl merakımı çeken, onun filmciliği idi. Babamı görmeye gittiğim bir sırada bir gün, Seyit Amcayla nasılsa bizim evde yalnız kaldık. Konuşma sırasına, kızdıracağımdan korka korka, filmciliğinin aslını esasını öğrenmek istediğimi söyledim.

Korktuğumun aksine, gülerek yanıtladı beni.

Gençliğinde, anladığıma göre, yirmili yıllarda, iş için, alışveriş için, aynı zamanda, biraz da gezip tozmak amacıyla, arada sırada İstanbul'a gidirmiş. Eh, o zaman, halleri vakitleri henüz oldukça iyiymiş. Cebinde parası bolcanaymış. Bekarmış da. Yakışıklı da sayılmış. Açıkça bir şey söylememişti ama, galiba, Beyoğlu'nda bir de Rum metres tutmuşmuş. Bir gittiğinde, bu Rum metres -o, gayrimüslim bir arkadaş demişti!- onu alıp Şehzadebaşı'nda bir sinemaya götürmüş.

O dönem, henüz sessiz film dönemi. Tabii, siyah beyaz, Buster Keaton'lar, Charlie Chaplin'ler oynuyor. Bunları anlatırken, oyuncuların adlarını İngilizce asıllarına uygun olarak kusursuzca söylüyordu Seyit Amca.. İlk sinemaya gidişini anlatırken de, aradan o kadar uzun zaman geçmesine karşın, bayağı heyecanlanmıştı. Önce, neye uğradığını şaşırmış, perdede gördüklerini gerçek sanmış, lokomotif üzerlerine doğru gelince, metresinin koluna sıkı sıkı yapışmış; bağırmamak için kendisini zor tutmuş! Ama giderek, filmlerde gördüklerinin birer düş, bir çeşit gölge oyunu olduğunu öğrenince, sinemaya hayran olmuş.

O günleri anlatırken,

“öteki dünya dedikleri de bunun gibi bir şey olmalı, diye düşünmüştüm evlat!” demişti. “Daha sonra bu sinema sevgisi bende kara sevda gibi bir şeye dönüştü! Sinemaya ilk gittiğimizde, ilk anda biraz korkmuştum, ne yalan söyleyeyim, ama sonra, adeta büyülendim. Seyrederken, sıtma tutmuş gibi her tarafım titriyordu. Ertesi gün memlekete dönmem gerekiyorken, bir haftadan fazla uzattım İstanbul'da kalışımı. işi, alışverişi bir yana bıraktım. Param suyunu çekmemiş olsa daha da kalırdım. O zamanlar, belki şimdiki kadar değil ama, yine de birçok sinema salonu vardı İstanbul'da. O süre içinde, Tepebaşı'nda, Beyoğlu'nda, Şehzadebaşı'nda ne kadar saln varsa, hepsine girip çıktım diyebilirim. Tabii hepsinden büyüğü, Elhamra Sineması. O ne görkemli salondur. Kırmızı kadife koltuklar, yerlerde halılar, seyircilerin hepsi sosyeteden... Komedi, dramlar, trajedyalar, birinden çıkıp ötekine giriyordum. Hasta gibi bir şey olmuşum.

Tabii sonunda, zorunlu olarak, buraya, memlekete döndüm. Bir sevgiliden ayrılmış gibi, sersemim, mutsuzum! Arkadaşlara anlatıyorum, kimi inanmıyor, kimi benimle alay ediyor, kimi de kendileriyle dalga geçtiğimi sanıp kızıyor...”

İçlerinde, bir rüştiyeyi İstanbul'da okumuş olan Muallim Ali Efendi görmüşmüş sinemayı daha önce.

“Onu tanık gösterdim”, diye sürdürmüştü Seyit Amca öyküsünü. “Ne var ki, o benim gibi önemsememiş meğer sinemayı. anlat şu ahmaklara sinemayı deyince, burnuma

güldü! Ne var bunda, Karagöz'den farkı yok deyip geçti. Kızdım, bunların hepsi ahmak, terakkiden, sanattan, ilmi irfandan nasipleri yok, güzelden, güzellikten bir şey anlamıyorlar diye söylenerek nefes tüketmekten vazgeçtim, kendimi yatıştırmaya çalıştım; ama ne fayda! Uykularım kaçtı. Sonunda burada bir sinema açmayı iyice aklıma koydum.

Önce, kendime bir ortak bulmayı düşündüm. Yalnız sermaye açısından değil; kasabalıya karşı bana destek verecek birisiyle işbirliği yapmakta fayda vardı. Ama ne gezer! kimseyi kandıramadım. Sinemanın ne olduğunu bilmeyen, ömürlerinde bir kere bile sinemaya gitmemiş insanlar, böyle bir işe para yatırırlar mı?

Kasabaya elektrik yeni gelmiş, o da akşamları iki saat kadar yanıyor, o kadar. Evlerin çoğunda o da yok. Sinema açacak, filim gösterecek salon da yok aslında. Çarşı içinde, derenin yanında, yamacın orada, depremden önce kasabanın en büyük kahvesi, ki o zamanlar kıraathane denilirdi, Mustafa Efendi adında, az çok dünya görmüş, biraz mürekkep yalamış bir adama aitti. Sinema için en uygun yer de onun kıraathanesiydi; üstelik kıraathanenin elektriği de vardı. Gerçi, Mustafa Efendi de, okumuş yazmış olmasına karşın, yeniliklere, yeni şeylere pek de iyi gözle bakanlardan değildi ama, onu kandırabileceğimi umuyordum. Laf aramızda, onun babası da, bizim peder gibi anzavurculardandı.

Oldu bittiye getirmek için, önce kimseye bir şey söylemedim. Sinema işinden vazgeçmiş göründüm. Bir iki ay bekledim. Bu arada birkaç parça tarla sattım, sonra parayı cebime koyup İstanbul'a gittim.

İstanbul'a gitmek deyince, öyle şimdiki gibi yakıncacık bir yer sanma. O günün koşullarında en az iki günlük yol. Her neyse, geçmiş gün, cebimde para var, aklıma da koymuşum bir kez sinema açacağım diye, İstanbul'a varınca, tanıdık tüccarlarla konuştum. Bana güldüler, 'Sen deli misin, İstanbul gibi bir medeni yerde bile pek fazla rağbet olmuyor, hacı hoca takımı sinemaya giden kafir olur diye halkı kışkırtıyor, sizin orada sinemanın ne işi var, vallahi seni taşta tutarlar!' diye beni caydırmaya çalıştılar, aldırış etmedim. Gerçi bizim burada yobaz çoktur ama, herkes benim ve pederin kim olduğunu biliyor. Ben Hacı Muhiddin Efendiden icazet almışım, kimse ağzını açıp laf edemez benim karşımda. Sonra, ne de olsa, Cumhuriyet devri, Devletin polisi, candarması var!

Tahtakalede, babamın tanıdığı Selanik dönmesi bir tüccar vardı. Aslı Yahudidir bunların. İthalat işleri falan yapardı. Gittim, onu buldum. O da önce beni caydırmaya çalıştı. Ben direttim. İyice kararlı olduğuma akli kesince, "Bak oğlum, tabii sen bilirsin, benden söylemesi! Babana saygım vardır da ondan, oğlunun başı belaya girsin istemedim. Ama madem kafana takmışsın bu kadar, ben ne söylesem boş! dedi ve aldı beni, bir İtalyan tüccara götürdü. Adam, Gaumont'un temsilcisiymiş. Bir makineyle beş altı bobim filim aldım. Makineyi kurmasını, kullanmasını öğrettiler hemen orada, ayaküstü. Bir de bu işin tek tehlikesi, o zamanki filmler çok çabuk tutuşuyormuş, bu yüzden yangına karşı dikkatli olmamı tembih ettiler.

Sevincimdem uçuyordum. Dönüp geldim kasabaya. Hemen gidip kahvehane sahibi Mustafa Efendiyi buldum. Haftada iki gece, ikişer saatliğine kıraathanesini kiralamak istediğimi, sinema filmi göstereceğimi söyledim. Önce razı olmadı. 'Gavur icadını kahveme sokmam!' diye tutturdu. Ben de kalktım, amcama gittim. Aslında o bizim ailenin en yobazıdır ama, kendisinin hiç evladı olmadığı için, beni pek sever, bir dediğimi iki etmezdi. Onun da akli pek kesmedi ama, ben yalvarıp yakarınca, Mustafa Efendiyle konuşmaya razı oldu. Amcamı herkes sayardı. Mustafa Efendi de amcama

karşı çıkamadı. Yine amcamın sayesinde, Kaymakamdan da ruhsat çıkarttık. Emniyet Amiri, -kafaya bak, kafaya!- asayiş bozulur, falan diye mırın kırın etmek istediysede, onu da her gösterimde istediği kadar bedava yer ayırtacağımı söyleyerek razı ettim. Daha sonra, hemen gidip kaput bezinden bir perde diktirdim, kahvenin duvarına gerdirdim. Pek, İstanbul'da gördüklerim kadar güzel olmamıştı ama, buradaki kahveden bozma sinema salonuna yeter de artardı bile!

Sinema makinesini de kahveye kurduktan sonra, Belediyenin tellalını çarşıda, mahalle aralarında dolaştırarak çığırttım. Akşam oldu. Ben herkesten daha heyecanlıyım aslında. Millet, birer ikişer geliyor, kahvenin önünde duruyor, pencereye astığım afişi yan gözle inceliyor, çekingen çekingen başlarını kapıdan uzatarak makineyi ve perdeyi gözden geçiriyor, sonra da 'Cık, cık!...' diyerek çekip gidiyordu.

Alışsınlar diye bilet ücretini çok ucuz tutmuştum. Neredeyse bir bardak çay parası! Her neyse, senin anlayacağın, ilk gece beş on kişi ancak geldi. Üzülmedim desem yalan olur! Ama bunu beklemiyor da değildim. Aklıma koymuştum bir kere. Sabredecektim.

Gerçekten de, ikinci gece, kahve yarı yarıya doldu. Sevinçten uçtum. Ertesi sefer, yine üç beş kişi. Çoluk çocuk, o kadar. Bu seferlik biletsiz girin, diyorum, kapıdan başlarını şöyle bir uzatıyor, sonra çekip gidiyorlar!

İşe bak, işe! En azından merak diye bir şey vardır, değil mi evlat? İnsan, en azından kedilerden ibret almalı. Her yere, her şeye burunlarını sokarlar mübarek hayvanlar. Bizimkiler de sözümona insan! Ama yok, ne gezer! Yaşamalarını bilmiyor bu millet! Akşam oldu mu, tavuklar gibi erkenden yatsınlar. Tek satır bir şey okumasınlar. tek bir şey düşünüp de kafalarını yormasınlar! Sanayii nefise dersin, hak getire! Kimsenin umurunda değil, kimse hiçbir şeyi farkında değil! Varsa yoksa, camilerde beş vakit, cahil imamın ne dediği anlaşılmaz saçmasapan vaazlarını dinleyip, birbirlerinin ayak kokularını koklaya koklaya yatıp kalksınlar! Böyle din mi olur, böyle ibadet mi olur?

Velhasılı kelim, bizim filmcilik işi çabucak bitti. Makineyi alıp İstanbul'a geri götürdüm. İtalyan tüccara aldığım fiyatın yarısına zor sattım. Filimler elimde kaldı, hala dururlar bir köşede. Yaptığım onca masraf da cabası. Ama inan olsun, hiç pişman olmadım. İnsan bir şeye inanmışsa, gönül vermişse, onu elde etmek, o işi başarmak için sonuna kadar çabalamalı, aksi halde, bir daha kendisine saygısı kalmaz. Eğer bu işe kalkışmasaydım, ömrü billah ah vah diyecek, kendime taan edecektim. Başaramadım. Olsun varsın, hiç değilse teşebbüs ettim ya! O filimler, başka filimlerdi evlat! Gerçek sanat eseri diye onlara derim ben. Çalgıyla, çengiyle, konuşa oynaşa, herkes film çevirir! O zamanın yönetmenleri, kameramanları, artistleri başkaydı. O jestler, o mimikler, o bakışlar... Konuşma yoktu ama, hemen anladın ne demek istediklerini. Ben kendi hesabıma arada gösterdikleri yazıları hiç merak etmedim. Ama nerede şimdi o jönpromiyeler, o primadonnalar...

Bak, şimdi iki tane sinema salonu var kasabamızda, tabii hep renkli filmler, falan filan! Ben hiç gitmem, çünkü hoşlanmam! Bir kez, epeyce oluyor, yine İstanbul'da bir sinemaya götürdüler beni çocuklar. Zorla. Teknolojik harikaymış! Kapıda ellerimize kağıttan birer uyduruk gözlük tutuşturdular. Üç boyutlu sinemaymış. Filim, orta yerde oynuyor gibiymiş. Gerçekten de insan olayın içindeymiş gibi hissediyor kendisini, bir tuhaf heyecanlanıyor. Bir mağaraya giriyorsun, yarasalar salona yayılıyor sanki. Bir top namlusunu üstünüze çeviriyorlar, top bir patlıyor, mermi üstünüze geliyor gibi

paniğe kapılıyorsunuz. İlginç ve etkileyiciydi, itiraf etmem gerek. Ama sanat bunun neresinde, söyler misin?”

Söylediklerine büyük ölçüde hak vermemek olanaksızdı Seyit Amcanın. Babamın söylediğine göre, gerçekten de sinemaya gitmemiş ama, kasabaya arada sırada uğrak veren tuluat kumpanyalarının gösterilerini hiç kaçırmazmış. Her gece en ön sırada oturmuş. Tuluat tiyatrosuyla sessiz filim arasında ne gibi bir benzerlik buluyordu, Allah bilir!

Yıllar yılları kovaladı. Babam çok yaşlandı; oysa Seyit Amca, sanki altmış beş yaşında bir kez ihtiyarlamış, sonra orada kalmıştı. Kasabaya her uğrayışında babamı daha çökmüş görüyordum, oysa o hemen hiç değişmiyordu. Babamdan birkaç yaş da büyüktü. Öldüğünde seksenini geçmişti sanırım ve hala babamdan çok daha dinç görünüyordu.

Bir gün, bunu kendisine söylemiştim. “Baban, yapacak bir şey bulamadığı, hiçbir tutkusu, inanacak hiçbir putu kalmadığı için sıkılmaya başladı bu dünyadan, ama ben daha hala bir şeyler yapabileceğimi düşünüyorum, en azından düşünüyorum; işlerimi bitirmedim bu dünyada gibi geliyor bana, onun için yaşıyorum!” demişti.

Bir akşam, geldiğimi öğrenmiş, beni görmek için uğramıştı. Oturdu. Televizyonda, sessiz film döneminin eski ünlü kordelaları, özellikle de güldürüleri gösteriliyordu. Seyit Amca çok heyecanlandı. Biz gülerken, onun gözlerinden yaşlar boşanıyordu.

“Sinemaya gitmeyi hala sevmiyor, ama televizyonun başından da kalkmıyor. Hele böyle eski filmler gösterildiği zaman!” demişti babam.

Geçen yıl, ramazana beş on gün kala, Seyit Amca babama gelmiş;

“Beş milyon ver bana!” demiş.

“Ne yapacaksın o kadar parayı?”

“Kadayıf fırını açacağım. Ramazanda iyi iş yaparız. İster ortak olursun, ister faiziyle, ödünç verirsin!”

Babam, o yaştan sonra kadayıfçılığa dönmenin akıl kârı olmadığını söylemiş ama dinletememiş. “Aklına bir şey koymasın, karşısına bütün dünya çıksa, vazgeçmez ol!” diyordu. Tabii, o kadar dostlukları var, beş milyonu mu esirgeyecek! çıkarıp vermiş, “Öyle faiz maiz diye de laf etme bana bir daha!” demiş. Herhalde başkalarından da bir miktar daha ödünç almış, artık çalıştırılmayan eski bir fırın bulmuş, içini dışını onartıp badanalatmış.

“Bari yanına bir hamurkâr, işten anlayan bir işçi, bir çırak falan bulalım!” diye ısrar etmişler ama o, “Bu işi benim gibi kimse bilemez!” diye önerileri geri çevirmiş.

Arife gecesini hamur açarken, birden başı önüne düşmüş, oracıkta ölmüş.

Bayram dolayısıyla, babamın elini öpmek için gitmiştim oraya. Seyit Amcanın oğulları da nasılsa gelmişlermiş, babalarının öleceği içlerine doğmuş gibi. Yine de, adamcağızın cenazesini kaldırtmak bana düştü. Oğullarına rica ettim, o eski filmleri bulalım da, ya film enstitüsüne ya da TRT'ye verelim, dedim.

Bulmasına bulduk ama teneke kutular rütubetten iyice paslanmış, erimiş, filmler birbirlerine yapışmıştı. Hiçbir biçimde kullanılmalarına olanak yoktu.

Mezarının kenarına bir çukur kazdırtım, imamın bütün karşı çıkmasına karşın, hepsini oraya gömdürttüm.

Mahalle Kahvesi (Sait Faik)

Yazın bu küçük mahalle kahvesinin bahçesine sık sık gittiğim için, karayelin, tipinin çilginca savrulduğu akşam, içeriye girdiğim zaman yadırganmadım. Kahve, sapa bir yerdeydi. Yapraklarını dökmüş iki söğüt ağacı ile üzerinde hala üç dört kuru yaprak sallanan bir asmayı kar öyle işlemişti ki, bahar akşamları, yaz geceleri pek sevimli olan bahçenin mora kaçan beyaz bir ışıkla dibinden aydınlık haldeki güzelliğine, girerken şöyle bir göz attığım halde, camın kenarına yerleşip de buğuları silince uzun zaman daldım, hem sevdalandım. Bu mor ışık o kadar çabuk koyulaştı ki, kahve daha ışıkları bile yakmamıştı. İnce belli çay bardaklarının en güzelini önüme bırakıp giden kahveci:

– Kışın da güzel değil mi, bahçe? -dedi.

Bahçedeki mavi boyalı kasımpatlarının üzerine birikmiş karları gösterdi.

– Morukların söylenmeyeceğini bilsem, ışıkları daha yakmazdım ya -dedi-, neredeyse homurdanmaya başlarlar.

Kahve, ışıklarını yakınca dışarıdaki karın ışığı söndü. İçeriye göz attım. Sekiz kişi ya var, ya yoktu. Küçük kapağının içinden alevler atarak yanan sac sobanın sağ tarafının neredeyse kıpkırmızı kızaracağını biliyor, bekliyordum. Yanımda tavla oynayanlar vardı. Bir zaman onlara daldım. Ara sıra camı silerek alnımı camlara yapıştirip dışarıyı seyrettim.

Evimden çıkınca ortalığın sessizliğini, bu sessizliğe lapa lapa kar yağdığını görmüş, yürümek hevesine kapılmış, ana caddeleri, arkadaş tesadüflerini malum kalabalık yolları bırakmış, karın daha tez, daha temiz biriktiği, insanların az geçtiği bir semte gitmek üzere تنها tramvaya atlamış, buraya gelmişim. Ama ben gelirken yarım saat içinde hava değişmiş, karayel kudurmuş, lapa lapa yağan kar, küçücük küçücük soğuk darı taneleri halinde kaynaşmaya başlamıştı.

Kahveciye;

– Bugünkü gazete var mı?- diye sordum.

Elime bir gazete tutuşturdu. Bir taraftan kafamdaki hadiselere dalmağa çalışıyor, öte yandan kahveyi dinliyordum. Maişet derdi münakaşalarından öte insanlar bir şey konuşmuyorlardı. Bir ara kahvenin kapısı rüzgarla, bir adamla beraber açılıyor, avuçlarını üfleyerek o adam içeriye dalıyor, sobanın önünde karnını, göbeğini, göğsünü dizine iyice ısıttıktan sonra bir tarafa ilişiyor, ya kendi kendine hülyaya dalıyor, yahut da bir tavla partisinin iki kişilik eğlencesine, oyuncuların itirazına rağmen bir üçüncü olarak katılıyordu.

Sedirde oturan ihtiyarların yanına da orta yaşlı, ciddi adamlar gelip oturdu. Benden uzakta idiler. Ne konuştuklarını duyamıyordum, ama yüzlerinde hüznü bir şeyler vardı. Uzun uzun susuyorlardı. Artık epey bir zamandır kahveye insan gelmediğini farkettim. Küçücük yuvarlak saat, kahveciden yana dönük olduğu için, saatin kaç olduğunu kestiremiyorum. Epey bir zaman geçti. Birçok insanlar gitti. Kahveci, nihayet saatini benden yana çevirdi. Onbuçuktu. Öyle bir uyuşukluk içinde idim ki kalkıp gidemiyordum. Gitmek ister gibi kımıldandığımı sezen kahveci;

– Eviniz yakınsa acele etmeyin –dedi–. Biz, bire kadar açığız. Buradan iyi yer mi bulacaksınız?

– Ya? –dedim–. Bana bir çay daha yap öyleyse... Bir dilim de limon.

Tam bu sırada içeriye birisi girdi. Kaşına, kirpiğine kar dolmuş, üstüne beyaz bir ceket giymişti sanki. Gelen adam sobaya doğru yürüdü. Üstünü başını süpürdü. Bir sandalyeye çöktü. Genç, çok genç bir adamdı. Yüzündeki karlar eriyince beyaz, yuvarlak bir yüz meydana çıkmıştı.

Kahvede o gelmeden evvel konuşmalar oluyorken, o girince herkes susmuştu. Kenarda tavla oynayanlar da tavlalarını şakırdı ile kapatıp çıkıp gititikten sonra bu sükut büsbütün arttı, uzadı.

Genç adama baktım. Bir sandalyenin üzerinde oturmuş, önüne bakıyordu. İhtiyarlar sakın, ciddi, adeta haindiler. Kahveci, başını iki eli arasına almış, kahve ocağında oturuyordu. On dakika bir mecliste insanların susması korkunç bir şeydir. Dehşetli sükut uzuyordu.

Genç adam ayak ayak üstüne atıyor, sonra ayağını değiştiriyor, bir türlü oturduğu yerde rahat edemiyordu. Belinden yukarısı, imtihan olan bir talebeyi andırıyor, korkak korkak bakıyor, ayakları ise imtihan ehyeti masa altından ayak ayak üstüne attığını göreceklermiş korkusu içinde gibi, bir inip bir kalkıyordu. Ayağının birisine altında kırmızı kırmızı yamalar sallanan bir lastik artığı geçirmiş, bunu iple de bağlamıştı. Ötekisinde, torik ağzı gibi açılmış altından hala ızgaraları sallanan bir futbol ayakkabı eskisi vardı.

Kahvedeki sessizlik uzadıkça uzuyordu. Şaşırmıştım. Neredeyse birinin , ya;

– Şeytan geçti!

Yahut da;

– Kız doğdu!

Diyeceğini bekliyordum. Hepimiz gülüşecektik...

Hala kimse bir şey söylemiyordu. Tekrar gözüm yeni gelen adama ilişti. Yüzünü değil, geniş alnını görüyordum. Kırıksız, manasızdı. Üstünde ceket yoktu. Yalnız, siyah çizgili beyazbir mintan vardı. Kirli beyaz renkli bol bir kazağa bürünmüştü. Kazağın ön zaviyesini bir çengel iğne ile tutturmuştu.

Meraklanmış, şaşırmıştım. Bir hareket bile yapamıyordum.

Bu sırada kahvenin kapısı açıldı. İçeriye bir adam girdi. İhtiyarlara doğru yürüdü;

– Sizi çağırıyor ,dedi–. Akli yerinde ama, sabaha çıkamayacağına kalıbımı basarım. Ara sıra fena dalıyor. Seni istedi Ali Ağa. Seni de Mahmut Çavuş. İstersen sen de gel Hasan. Seni çok severdi.

Oturan üç kişi ayağa kalktılar. Soba kenarında oturana en küçük bir göz atmadan, ama ona dik dik bakarmış gibi bir halde geçip gittiler. Sanki gözlerini mahsus ondan çeviriyorlardı. Genç adam, büyük gözlerini açmış, gidenlere yalvarır gibi bakıyordu.

Kahveci, yeni gelene hala bir çay olsun getirmiyordu. Az sonra yerinden kalktı. Önümdeki fincanı kaldırırken;

– Şu zavallıya da, benden bir çay yap – dedim.

Bana, yalnız gözkapaklarını kaldırıp indirerek bir tuhaf baktı. Çayı getirmeye gittiğini sandım.

Önünden geçerken çocuk birden ayağa kalktı. Kahvecinin önüne dikilmişti. Kahveci farkında değilmiş gibi yana dönerek uzaklaşırken;

– Babam, değil mi? –dedi–. Ölüyormuş değil mi?

Kahveci susuyordu. Bu hain, kötü, acı bir sükuttu. Sonra, sanki buzlar erimiş gibi oldu. Ama cevap yine benim için manasız, çocuk için de acı idi:

– Senin baban değil o.

Genç adam bir şey söylemedi. Bir şeye karar vermiş gibi hızla yürüdü. Kapıyı bir türlü açmıyordu.

Kahveci:

– Sakın eve gideyim deme. Kapıda teyzenin oğlu bekliyor, gebertir seni!

Çocuk düşündü. Bütün kararları uçmuştu. Yüzünde iradesiz hatlar belirdi. Kendisini içeriye iten rüzgarı deler gibi gitti.

Bir zaman bir şey sormadım. Kahvecinin arkası bana dönüktü. Gürültü ile birşeyler yıkıyordu. Yüzünü benden yana döndürmesini bekledim. Ama bir türlü işini bitiremiyordu. Nihayet döndü.

Ben:

– Nedir bu Allah aşkına?– dedim.

Belindeki önlüğü çıkarmağa uğraşıyor, cevap arıyor gibi, düşünüyordu.

Kapı açıldı. Bir ihtiyarla beraber deminki adam girdi. Daha kapıdan girerken;

– Ruhunu teslim etti –dedi–. Öteki savuştu mu?

Kahveci, elleri önlüğünün arkadaki bağlarında, donmuş gibiydi. Onu çözeceğine, tekrar bağladı. Masama doğru geldi. Sanki bana açıklaması lazımmış gibi;

– Arabacı Kamil Ağa – dedi–, öldü de... O deminki it, oğlu idi. Kız kardeşini kötü yola sürükledi diye babası reddetmişti:

Sonra öteki adamlara döndü:

– Namussuzum –dedi–, pişmanlığından değil, miras vururum diyedir.

İhtiyarlardan biri, bu söze taraftar olmadığını gösteren bir yüzle;

– Pişman olsa da affedilemez o! –dedi.

Ben dudaklarımın ucuna gelen bir suali nasıl sorduğumu, niçin sorduğumu bilmiyorum. Bu tesiri yapacağımı hiç düşünmeden budalaca sordum:

– Kız ne oldu?

Tuhaf bir şey oldu. Birbirlerine bakmadan, halleriyle bakar gibi yaptılar. Ses sada çıkmadı. Deminki sükutun bir başka türüsü içine düştük.

Hatta gözlerle değil ama, sükutta ve sükutun hareketsizliğinde;

– Bunu niye sordun?

- Ne lüzumu vardı?
- Başka soracak şey yok muydu?
- Ne de meraklı imişsin!..

Diyen bir hal vardı.

Kimse cevap vermedi, parayı masanın üzerine bıraktım. Kahveciye baktım. Başı önünde düşünüyordu. Sapsarı idi. Elleri hala önlüğünün bağlarını çözmeğe çalışıyordu. Kapıyı açtım. Çekip gittim. Kızın ne olduğunu öğrenemedim ama, onu kahvecinin kötü hayattan çekip aldığını mı anladım nedir?

Tahir Usta (Bekir Yıldız)

Atölyeye girdiğinde, herkes ona baktı. Kar tutmuştu üstü-başı.

“Baba”, dedi çocuk. “Kar yağıyor.”

Tahir Usta, dışarıya baktı. Alışkanlıktı bu. Dışarı, birkaç duvarın ötesindeydi oysa.

“Bugün cumartesi evladım,” dedi. Rapidin çalıştıracağı sıra. “İş, yarım gün. Karı, sen de görürsün nasıl olsa.”

Çocuk, karton kutuların kenarına, cicili-bicili kağıtları yapıştırmaya koyuldu, dışarıyı yüreğinde güzelleştirerek. Kardeşinin, yazdan kalma gıslaved lastikleri geldi sonra güzelliğin üstüne. Siyahlandı kar.

At arabasıyla taşımışlardı atölyeyi. Rapid en gözde makinaydı taşınanlar arasında. Hem baskı, hem de keski yapabiliyordu. Montörler, özellikle, Rapidin kazanı açıp kapayan kollarını gösterip, “Bu kollar, sana çok ekmek yedirir arkadaş,” demişlerdi.

Patron, Rapidin yanına geldi.

“Kaç bin?”

Tahir Usta, başını kaldırmadan -kaldıramazdı- yeni bir kartonu solundan alıp kazana yerleştirdi. Sonra, öteki eliyle, kesilmiş kartonu sağındaki sehpaye koydu. Üç-beş saniyenin içinde tamamlanmıştı bu iş çizgisi. Yeni bir kartona kol uzattı Tahir Usta.

“Üç bin.”

“Dört binin üzerinde oluyordu her gün, bu saatte. Yengem nasıl?”

“İyi sayılır. Karton bekledik de.”

“Ah bu imansız hamallar!”

“Dışarıda kar yağıyor de mi amca?”

Çocuğun ellerine baktı amcası. Çocuk, kağıtları tutkalladı hemen. Amcası gelip masasına oturdu. Kağıt kalem aldı. Şundan şu kadar, bundan bu kadar. Tahir Ustaya vereceği haftalığa sıra geldiğinde, oturduğu yerden bağırdı.

“Hey, Tahir abey.”

Tahir Usta, avarayı kapattı.

“Duydum.”

“Kaç mesain vardı?”

“İki.”

Tahir Usta, avarayı açtı. Kazan, açılıp kapanmaya başladı yeniden.

“Ben de seninlen kaldıydım baba,” dedi çocuk.

Bak, şimdi iki tane sinema salonu var kasabamızda, tabii hep renkli filmler, falan filan! Ben hiç gitmem, çünkü hoşlanmam! Bir kez, epeyce oluyor, yine İstanbul’da bir sinemaya götürdüler beni çocuklar. Zorla. Teknolojik harikaymış! Kapıda ellerimize kağıttan birer uyduruk gözlük tutuşturdular. Üç boyutlu sinemaymış. Filim, orta yerde oynuyor gibiymiş. Gerçekten de insan olayın içindeymiş gibi hissediyor kendisini, bir tuhaf heyecanlanıyor. Bir mağaraya giriyorsun, yarasalar salona yayılıyor sanki. Bir top namlusunu üstünüze çeviriyorlar, top bir patlıyor, mermi üstünüze geliyor gibi paniğe kapılıyorsunuz. İlginç ve etkileyiciydi, itiraf etmem gerek. Ama sanat bunun neresinde, söyler misin?”

Söylediklerine büyük ölçüde hak vermemek olanaksızdı Seyit Amcanın. Babamın söylediğine göre, gerçekten de sinemaya gitmezmiş ama, kasabaya arada sırada uğrak veren tuluat kumpanyalarının gösterilerini hiç kaçırmazmış. Her gece en ön sırada oturmuş. Tuluat tiyatrosuyla sessiz filim arasında ne gibi bir benzerlik buluyordu, Allah bilir!

Yıllar yılları kovaladı. Babam çok yaşlandı; oysa Seyit Amca, sanki altmış beş yaşında bir kez ihtiyarlamış, sonra orada kalmıştı. Kasabaya her uğrayışında babamı daha çökmüş görüyordum, oysa o hemen hiç değişmiyordu. Babamdan birkaç yaş da büyüktü. Öldüğünde seksenini geçmişti sanırım ve hala babamdan çok daha dinç görünüyordu.

Bir gün, bunu kendisine söylemiştim. “Baban, yapacak bir şey bulamadığı, hiçbir tutkusu, inanacak hiçbir putu kalmadığı için sıkılmaya başladı bu dünyadan, ama ben daha hala bir şeyler yapabileceğimi düşünüyorum, en azından düşünüyorum; işlerimi bitirmedim bu dünyada gibi geliyor bana, onun için yaşıyorum!” demişti.

Bir akşam, geldiğimi öğrenmiş, beni görmek için uğramıştı. Oturdu. Televizyonda, sessiz film döneminin eski ünlü kordelaları, özellikle de güldürüleri gösteriliyordu. Seyit Amca çok heyecanlandı. Biz gülerken, onun gözlerinden yaşlar boşanıyordu.

“Sinemaya gitmeyi hala sevmiyor, ama televizyonun başından da kalkmıyor. Hele böyle eski filmler gösterildiği zaman!” demişti babam.

Geçen yıl, ramazana beş on gün kala, Seyit Amca babama gelmiş;

“Beş milyon ver bana!” demiş.

“Ne yapacaksın o kadar parayı?”

“Kadayıf fırını açacağım. Ramazanda iyi iş yaparız. İster ortak olursun, ister faiziyle, ödünç verirsin!”

Babam, o yaştan sonra kadayıfçılığa dönmenin akıl kârı olmadığını söylemiş ama dinletememiş. “Aklına bir şey koymasın, karşısına bütün dünya çıksa, vazgeçmez ol!” diyordu. Tabii, o kadar dostlukları var, beş milyonu mu esirgeyecek! çıkarıp vermiş, “Öyle faiz maiz diye de laf etme bana bir daha!” demiş. Herhalde başkalarından da bir miktar daha ödünç almış, artık çalıştırılmayan eski bir fırın bulmuş, içini dışını onartıp badanalamış.

“Bari yanına bir hamurkâr, işten anlayan bir işçi, bir çırak falan bulalım!” diye ısrar etmişler ama o, “Bu işi benim gibi kimse bilemez!” diye önerileri geri çevirmiş.

Arife gecesi hamur açarken, birden başı önüne düşmüş, oracıkta ölmüş.

Bayram dolayısıyla, babamın elini öpmek için gitmiştim oraya. Seyit Amcanın oğulları da nasılsa gelmişlermiş, babalarının öleceği içlerine doğmuş gibi. Yine de, adamcağızın cenazesini kaldırtmak bana düştü. Oğullarına rica ettim, o eski filmleri bulalım da, ya film enstitüsüne ya da TRT’ye verelim, dedim.

Bulmasına bulduk ama teneke kutular rütubetten iyice paslanmış, erimiş, filmler birbirlerine yapışmıştı. Hiçbir biçimde kullanılmalarına olanak yoktu.

Mezarının kenarına bir çukur kazdırtım, imamın bütün karşı çıkmasına karşın, hepsini oraya gömdürttüm.

Sürgün (Hasan Uysal)

Ona soracak olursan durduk yere ve de haksız yeni bir sürgün emriyle karşı karşıya kalmıştı. Ya mahalli gazetede yazdıkları; fare bıyıklı kaymakamla son toplantıdaki kavgası, hele derslerde anlattıkları...yenilir yutulur cinsten değildi hiçbiri ama ona göre "bunda ne vardı?"

Sürgün adresi bu kez Nevşehir Hacı Bektaş Lisesi... Bu kaçınıcı sürgün? Hep bildik görüntüler; vedalaşma, ağlaşma ve yine karısının "bırak şu işleri de, Almanya’ya çocukların yanına gidelim" diye yakarışı. Yeniden bir kamyon ayarla, eşyaları toparla, ev kirala, ev yerleştir. Yeni insanlar, yeni komşular, yeni öğrenciler. Üstelik meteliğe kurşun atarken. Neyse ki karısı bu kez fazla söylenmedi. Sadece "hep gazetede yazdığın yazılardan oluyor bunlar" dedi.

Eşyaların ancak üçte birini kapladığı kamyonunda şoförün yanına oturdu. Karısı da yanına. Apaçık insanın yüzünden belli oluyor neler yaşadığı. Karısının nasıl bezgin bir hali var. Haklı olmasına haklı da yapılacak bir şey yok. Hoş kendisinin de yorgunluktan konuşacak hali kalmamıştı ya... Kamyon şoförünün konuşkan biri olmamasını nasıl da istiyordu. Hepten çekilmez olacaktı yol o zaman. Bilirsiniz, konuşmak istesen konuşacak birini bulamaz insan, tersi durumda ise gevezelere çatılır. Hadi hayırlısı...

Kamyonu çalıştırmadan önce şoförün yaptığı hazırlığı gözledi bir süre. Yaşı 37-38 olmalı. Hoş kırk dese de şaşırılmazdı. Görmüş geçirmiş, anlamlı gözlere sahip bir esmer yüz. Çizgiler oluşmaya başlamış bile. Saçlar kısa ve özenle kesilmiş. Makasla kırılmış, ispirtolu kalemle çizilmiş gibi duran bir bıyık. Elleri ne kadar büyük. Biteviye direksiyon sallamak mı büyütür acaba elleri?

Şoförün kontağı çevirmesiyle birlikte kamyon büyük bir gürültü ile sarsıldı. Arkada duran eşyaların şangirtisi onlara kadar ulaştı.

- Hayırlı yolculuklar, dedi karısı eğilip.

Şoför başıyla tasdik etti. Ne kadar da kendinden emin duruyor. Şükürler olsun ki, konuşkan değil besbelli.

Kamyoncuyla incelemeyi bırakıp sağ tarafa yöneltti bakışlarını. Son kez Şarkışla’ya baktı. Anıları birikecek kadar kalamamıştı burada. Yine de birçok olayı, tuhaflığı, her yerde karşılaştığı ispiyoncular, yalaklar, pısıriklar ama mis gibi adamlar da tanıdığı

burada. Çabucak sıyrıldı düşüncelerinden. Karısının yanağından bir makas aldı aniden. Birbirlerine ilgisizce baktılar. Karısının yüzünü güldürmesi, biraz olsun tebessüm ettirmesi olanaksız gibi. Kamyon da sanki 70'lik sarhoş Recep, ıııı ıııı ıııııııı diye diye, ıkına sıkına, aksıra tıksıra zorlukla gidiyor. Ne yapalım ki, en düşük fiyatı o verdi. Yaşlı kamyonu tav olmuşlardı çaresiz. Yol biter miydi bu ihtiyarla? İnsan sıkıntılı oldu mu yol da bitmek bilmez zaten.

Önce şoföre sonra da karısına birer sigara tuttu. Bir tane de kendisine. Kamyoncu başıyla teşekkür ederken, atik davranıp çakmağı çaktı. Tuhaf bir çakmaklık. Kamyoncunun bıraktığı yerden aldı, bir süre inceledi. Belli ki atılmış bir motor parçası. Kim bilir motorun neresiydi, nereleri gezmişti. Arkasını çevirdi. Son derece özenli ve ustaca kıvrılmış kenarları ve de çok zekice.

- Ben yaptım, dedi şoför.

- Çok güzel, üstelik ilginç, dedikten sonra derin bir nefes çekti sigarasından:

- Hanım niye somurtuyorsun böyle?

Karısı başını kapının camına doğru çevirdi, karşılık vermedi. Beklenmedik bir anda şoför söze karıştı:

- Amca memleket neresi?

40'lık şoför kalkmış kırk beş yaşındaki insana amca diyor. Oldu mu ya? Böyle şeyleri önemsemese de insan bozuluyor doğrusu. Karısı onun "amca" lafından alındığını anladı, dürttü dirseğiyle:

- Amcası sana soruyor! dedi tebessüm ederek. Sonra gözlerini yine cama yöneltti.

- Ha bana mı sordun? dedi çaresiz. Kısa bir süre süzdü kamyon sürücüsünü;

- Pötürge, Malatya Pötürge oğlum!

"Oğlum" sözcüğünün üstüne basa basa, sitem ederek, kafasına vurur gibi söylemişti. Şoför de fark etmişti. Belki de oğlum lafını yadırgamış olsa gerek, gözünü direksiyondan kaldırıp Hasan Hoca'ya bir bakış attı:

- Hacı Bektaş'a neden gidiyorsunuz?

Hasan Hoca'nın gözleri bu soru üzerine karısının gözlerine değdi. Ne diyeceğim diye düşünürken şoför onu bu sıkıntıdan kurtardı;

- Ne iş tutacaksınız orada?

- Öğretmenlik oğlum öğretmenlik, diye karısı devreye girdi araya dalan sessizliğin akabinde. Ne yapalım ki öğretmenlik. Eli dursa ağzı, ağzı dursa... tövbe tövbe; işte öyle bir öğretmenlik. Bu amcan dünyayı düzeltecek ya... diye söylenerek yeniden dışarıya çevirdi bakışlarını.

"Anladım" manasında başını salladı kamyon şoförü. "Hacı Bektaş'a tayin ha!"

Yine sessizlik... Boşluğu Hasan Hoca'nın sesi bozacaktı bu kez;

- Hee tayin...5 ayda bir tayin..... Ne tayini yahu, sürgün oğlum sürgün!

Elindeki direksiyon simidini daha bir sıkı kavrarken kaçamak bir bakış attı şoför ve yine "anladım" anlamında başını sallayarak. İnsan konuşmak istemedi mi üstüne üstüne gelirler dedik ya, düşündüğünün aksine geveze çıkmıştı kamyoncu.

Şarkışla'dan sürgün edildiklerini, ondan önce de Kütahya Emet'te çalıştığını, 22 yılda toplam 13 sürgün yediklerini, dahası bir kız üç çocuğunun Almanya'da yaşadıklarını bitmek bilmez soruların ardından öğrenmişti ama şoför yine de durağı olmaz sorularla akın akın üstüne gelmeyi sürdürüyordu.

- Hacı Bektaş'a pek istekli gitmiyorsunuz galiba. Seversiniz orayı. İnsanları akıllı, cana yakın ve yardımseverdir. Eğlenmesini de iyi bilirler. Şarkışla'dan daha iyidir, daha güzeldir.

Bu kez "amca" lafını kullanmamıştı. Hanım söze karıştı;

- Aman oğlum, güzelliği de iyiliği de batsın. Biz yaşlandık artık. Her daim oradan oraya, dayanılır mı? Şöyle bir yerde kalsak, eyleşsek... başka bir şey istemem dedikten sonra başını iki yana sallayıp, bakışlarını yine cama çevirdi. Hız fakiri kamyon adeta olduğu yerde tepiniyor, karşılarındaki manzara değişmek bilmiyordu bir türlü.

Şoför sustu. Karşılık vermedi. Az sonra da hırıltısı azaldı yaşlı kamyonun. Biraz ilerde "kamyoncu" kahvesinde mola için duracaklardı. Karı koca seçirterek helada aldılar soluğu. Geldiklerinde şoförün söylediği çaylarıyla karşılaşacaklardı. Henüz Kayseri'ye bile ulaşmamışlardı. "Yolumuz uzun fazla eğlenmeyelim burada" dedi karısı.

- Nerden baksan iki iki buçuk saatlik yolumuz daha var, derken kalktı; bir süredir incelediği enteresan çakmaklığı, kamyoncunun sigara paketinin üstüne koyarken. Tekrar kamyonu yerleştiklerinde karısı telaşla atıldı:

-Bey çantamı unuttum, sandalyeye asmıştım.

Hırıltı ile çalışan kamyonun sesini yeniden kesti şoför. O ise söylene söylene indi kamyonundan. Gelirken çantayı da kadınlar gibi omzuna astı. Karısının bu haline güldüğünü görünce kalçasını kıvırtmaya, bir sağa bir sola salınmaya başladı. Karısı daha çok güldü o zaman.

- Buyurun hanımefendi. Başka emirleriniz olacak mıydı kölenizden? dedi çantayı uzatırken, ama fısıldayarak. Şoför duysun istemedi.

- Hocam vallahi durumumuz dram! dedi. Sen belki farkında değilsin...hoş neyin farkındasın ki?

Hiç ses çıkarmadı. Buna vereceği karşılığı bulunca karısına doğru eğildi.

- Yaşlandık hanım... Yaşlılık dram değil, trajedi oluyor! Hiç yaşlanmayacağımı, yorulmayacağımı düşünürdüm oysa, diyerek derin bir iç geçirdi.

Karısı sadece "aman komedi olmasın da" karşılığını verdi. Hemen ardından da kocasının omzuna başını koydu, gözlerini kapattı. O da karısı rahat uyusun diye oturuşunu daha uygun hale getirdi. Kendi kavgası yüzünden ona yıllardır neler

çektirmiş ve de çektiriyordu. Bu kadar söylenmesi az bile. Hakkını nasıl öderdi yoldaşının?

Uyku fena yüklenmişti onun da üstüne. Göz kapakları nasıl da ağırlaşır böylesi durumlarda. Gözlerini sıkı sıkı açıp kapattı, ağırlıktan kurtulmak için. Uyumamalıydı. Şoförün uyumasını, dalmasını önlemek için konuşmalıydı. Kamyoncu da kamyoncuymuş hani. Son derece lüks bir salonda, çok gösterişli mobilyalar içinde kendilerini ağırlıyor gibiydi duruşu. Çay molasının ardından sanki konuşkan

kamyoncu gitmiş, yerine başka birisi gelmişti. Gözünü giderek kararan yola dikmiş, anasından karnından birlikte çıkmış gibi duran direksiyonu kavramıştı:

- Suspus oldun, dedi sigara paketini uzatırken. Kamyoncu, başıyla belli belirsiz bir baş hareketiyle yanıtlarken, bu kez kendi sigara paketini tutarak karşılık verdi Hasan Hoca'ya.

- Bafra içiyorsun ha, diye sordu ilk kez görüyormuş gibi baktığı sigarayı yakarken. Demek hâlâ Türk sigarası içen oluyormuş.

Bu lafa pek güldü kamyoncu. "Olmaz olur mu? Hayat pahalılaştıkça kim içer Amerikan sigarasını?" dedi.

- Hoş ben de direndim yabancı sigaraya ya, bizimkilerin kokusu lanet, sarartıyor her yerimi üstelik.

- Hükümetin Amerikan olmuş Hasan Hoca, sigarasını içmek önemli değil, dedi kamyoncu.

- Halk uyumaya devam ettikçe dahası da olur, diye karşılık verdi Hasan Hoca.

-Hocam, diye araya girdi kamyoncu. Amcalık iyiden iyiye kalkmıştı besbelli. "Bakma sen bu memleket güzel memleket. İnsanları da öyle yabana atmamak lazım. Ne verersen onu alırsın. Kaç kişi gidebiliyor okullara? Hadi gitti diyelim, okullar okullara benziyor mu? Üzerine alınma ama öğretmenler, hele hele yeni öğretmenler öğretmen mi Allahaşkına? Bak ben şunca yıllık şoförüm, Avrupa'ya, İran'a, Irak'a gidiyorum. Anadolu'yu karış karış bilirim. Anadolu insanı gibi yok.

Lafın sonu nereye gideceğini kestiremediğinden, Hasan hoca başıyla belli belirsiz onay verdi şoföre. O devam etti lafına:

-Adam dağ köyünde yaşıyor. Yaş olmuş 70... Hayatında şehir görmemiş, belki iki üç katlı ev bile görmemiş. Okuma desen yok, yazma desen hiç yok. Radyo, televizyon falan hak getire... Ama bir anlatmaya başlıyor, apışıp kalıyorsun. Ulan adam nereden bulursun bu kelimeleri? Hamur iyi abi hamur... Bu millet çok şey yapar ya, ah abi ah yaptırmazlar. İnsan gibi yaşasalar, insan gibi yaşayanlara beş basarlar vallahi... Ama yok! Neden yok? Çünkü vermemişsin, hiçbir şey vermemişsin. Kafasını azcık kaldıracak olsa, basarlar sopayı, dayağı. Hep baskı, bin yıldır baskı. İstemeyen, istemesi, itiraz etmesi yasaklanmış millet ne yapsın?

- Doğru dersin... dedi Hasan hoca. Kılık kıyafetine, tipine, yüzüne baksan asla yakıştıramayacağı kadar duru bir dil, içerikli bir konuşma, kamyoncu şaşırtmıştı onu.

- Kusura bakma, sormadım önceden; adınız neydi?

- Adaşız hocam!

- Öyle mi, seninki Hasan Kemal olsun öyleyse!

Hiç yanıt vermedi, belirsiz bir gülümsemeyle yetindi.

- Kamyon senin mi? Asıl işin şoförlük mü? diye sürdürdü Hasan hoca. Soru sağanağı sırası sanki ona gelmişti şimdi.

İç geçirdi şoför Hasan. İki eli direksiyonda, yan pencereden karaltılara gömülmüş, birbirlerine girmiş dağlarla, ağaçlara baktı:

- Öğrenciydik hocam, ODTÜ'de. Atıldık seksenlerde. Ağabeyimle ortak, ancak bu yaşlı kamyona çıktığı paramız. İşte böyle çalışıp duruyoruz. Çok şükür ki bizi namerde muhtaç etmiyor, dedikten sonra da eğilip direksiyonu öptü.

- Üzüldüm. Yani keşke okulu bitirseydin... Neyse, olmuş bir kere...

- Ne üzüleyim be hocam... Bitirip de bir şey mi olacaktık? Afedin ayının birine güvendik, sattı bizi. Başımıza bin bir iş geldi. İyi biliyorum ki, büyük yerlerde de, bir yere kazık çakarak da yaşayamam ben hocam. Zaten okulu bitirsek, başka biri daha çıkar, yine başımıza bir bela açardık. Kendi işin gibisi yok. Bütün şehirler, dağlar bayırlar, memleketler benim artık hocam.

- Aman yengen duymasın, onunla bu konuda anlaşamıyoruz zaten. Benim de başıma güven yüzünden bin bir olay geldi. İnsan kimseye güvenemez, hiçbir şeye inanamaz duruma düşmesin. Zaten istesen de istemesen de, kimi zaman güvenmenin önüne geçilemez. Varsın boş çıksın, ama insanlara güvenmeye devam edelim.

Bir süre sessizlik... Sessizliği, şoför Hasan'ın sağ yumruğunu sıkıp direksiyona vurması bozdu. Karısı gürültüye gözlerini açtı. Manasız bakışları kısa sürdü. Bu kez arkasını dönerek, geldiği uykuya yeniden kucak açtı.

- İyi dersin doğru dersin hocam ama bu işe sokan sattı hocam beni. Yüzüne baksan adam sanırsın, herife iki menteşe tak, kapı diye kullan. Kafasına ampul tak, sokak direği diye yararlan.... O koca adam, küçücük oldu, onu bunu sata kiralaya, şunu bunu yalaya yuta, şimdi devletin genel müdürü iyi mi? Üstelik amcaoğlu hocam. Nasıl güvenirsin artık dünyaya?

Hacı Bektaş'ın silueti görüldüğünde kafası allak bullaktı. ODTÜ'lü, seksenli yıllarda atıldık diyen adaşının anlattıklarından değil. Önce solcu sandığı adaşının "tarikatçılık" nedeniyle okuldan atıldığını öğrendiğinde çok şaşırılmıştı. Bu baştan beri hiç aklına gelmemişti. Hele tarikatçılık yüzünden atıldığını açıkladıktan sonra başlattıkları dini sohbet, adaşının sözleri hiç kulaklarından silinmiyordu.

- Hocam Tanrıya inanırım. Tanrısız yaşanmaz. Herkesin bir Tanrıya ihtiyacı vardır. Ama en doğrusu herkesin kendi Tanrısını bulmasıdır. Başkasının Tanrısı yaramaz bana hocam. Bunca yaşadığımdan bunu öğrendim. Tarikat marikat geçeceksin bunları bir kalem. Eğer adam gibi yaşayacaksan, dimdik duracaksan; kimsenin eteğini öpmeyeceksin. Tek sermaye insan, ben artık sermayemin kıymetini iyi biliyorum hocam.

- Doğru, dedi Hasan hoca, adaşının direksiyondaki sağ elinin üstüne koyduğu sol eliyle dostça vururken. Ben de cesaret ve dürüstlük tanrısına inanırım.

Kente birkaç kilometre kalmıştı ki karısını okşayarak, yetmeyince hafif sarsarak uyandırdı.

- Karıcığım kalk. Almanya'ya yüz kilometre daha yaklaştık. Bak ufaktan ufağa Almanya'ya, çocuklarına yaklaşıyoruz.

Karısı şakasını pek anlamadı. Eliyle gözlerini ovarken, daha kendine gelemediği belli oluyordu:

- Aman yine ne diyorsun? demekle yetindi. Onun kafasında ise, kısa sürede tanıyıp sevdiği, belki de bir daha hiç karşılaşamayacağı, ona güven veren şoför Hasan vardı. Bu sürgün işi olmasa onu ve onun gibileri başka nasıl tanıyabilirdi ki?

- Yolun açık olsun şoför kardeş, dedi tokalaşırken, hasretlik çekmeyesin ömür boyu.